

T.C.

GİRESUN ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI

**HEGEMONYA KURAMLARI ÇERÇEVESİNDE RUSYA VE ÇİN'İN AVRASYA
STRATEJİLERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ**

**EVALUATION OF RUSSIA'S AND CHINA'S EURASIAN STRATEGIES WITHIN THE FRAME OF
HEGEMONY THEORIES**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Ceren HAKYEMEZ

(162016004)

Tez Danışmanı:

Doç. Dr. Göktürk TÜYSÜZOĞLU

GİRESUN-2019

JÜRİ ÜYELERİ ONAY SAYFASI

Giresun Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nün 14/6/2019 tarihli toplantısında oluşturulan jüri, Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı Yüksek Lisans / ~~Doktora~~ / ~~Sarıta~~ / ~~Yeterlilik~~ öğrencisi Ceren HAKYEMEZ'in "Hegemonya Kuramları Çerçevesinde Rusya ve Çin'in Avrasya Stratejilerinin Değerlendirilmesi" başlıklı tezini incelemiş olup aday 19/06/2019 tarihinde, saat 13:00'da jüri önünde tez savunmasına alınmıştır.

Aday çalışma, sınav sonucunda başarılı bulunarak jürimiz tarafından Yüksek Lisans / ~~Doktora~~ / ~~Sarıta~~ / ~~Yeterlilik~~ tezi olarak kabul edilmiştir.

Sınav Jürisi	Unvanı, Adı Soyadı	İmzası
Üye (Başkan)	Doç. Dr. Göktürk TÜYSÜZOĞLU	
Üye	Doç. Dr. Bülent ŞENER	
Üye	Dr. Öğr. Üyesi Selim KURT	
Üye		
Üye		

ONAY

...../...../201..

Doç. Dr. Güven ÖZDEM
Enstitü Müdürü

YEMİN METNİ

Yüksek Lisans tezi olarak sunduğum “Hegemonya Kuramları Çerçevesinde Rusya ve Çin’in Avrasya Stratejilerinin Değerlendirilmesi” adlı çalışmamın, tarafımdan bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve yararlandığım kaynakların kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

.../.../...

Ceren HAKYEMEZ

ÖNSÖZ

21. yüzyılı yaşadığımız şu günlerde, uluslararası sistemde tek bir aktörün kati bir hegemonyasından bahsetmek zorlaşmış ve yeni küresel-bölgesel aktörlerin ortaya çıkmasıyla çok kutuplu bir yapı oluşmaya başlamıştır. Bu nedenle önümüzdeki süreçte hangi güçlerin hegemonyasını sağlayacağı veya hangilerinin birbirleriyle işbirliği ya da rekabet olanağı bulacağı özellikle akademik çevrelerde bir merak unsuru uyandırmıştır. Bu nedenle elinizdeki çalışma da; bu merak duygusundan yola çıkılarak hazırlanmış ve ilk önce teker teker ülkeler bazında hegemonya girişimleri ele alınmış, daha sonra ise proje ortaklığının muhtemel geleceği değerlendirilmiştir.

Böyle bir inceleme yapılırken de, akademik bir perspektifle hareket edilmiş, Türkçe literatürde bulunan bütün kitap, dergi, makale, gazete ve elektronik kaynaklar incelenerek, bu konudaki eksikler giderilmeye çalışılmış ve sonuçta akademik dünyaya katkı sağlamak amaçlanmıştır. Ancak bu konu hakkında, ilgili ülkelerin dilleri bilinmediğinden dolayı kendi dillerindeki kaynaklar görülmemiştir. Dolayısıyla bu konuda araştırma yapacak olanlar, ilgili ülkelerin kaynaklarıyla hazırlanabilecek yeni bir çalışmaya imza atabilirler.

Son olarak yaklaşık iki yıllık bir sürecin ürünü olan bu tezin hazırlanması noktasında, teşekkür etmeyi borç bildiğim kişiler mevcuttur. İlk olarak, tez başlığımın belirlenmesinden şu ana kadarki süreçte, yol göstererek desteklerini bizlerden hiçbir zaman esirgemeyen ve moral/motivasyon sağlayan danışmanım Sayın Doç. Dr. Göktürk Tüysüzoğlu'na ve yine tüm kütüphanesini bana açarak tezimde emeği olan Sayın Dr. Öğr. Üyesi Selim Kurt'a sonsuz teşekkürlerimi sunarım. Ayrıca bu yola birlikte çıktığım arkadaşlarımdan olan ve kritik zamanlarda her zaman yardımına koşan Ayşegül İncesu ile Pelin Çolak'a ve dualarını hiçbir zaman eksik etmeyen teyzem Feray Tunçer, anneannem Türkan Tunçer'e ve son olarak hayatımın her döneminde, her koşulda desteklerini arkamda hissettiğim ve bu günlere gelerek, özellikle de tezi bitirmem konusunda üzerimde büyük emekleri olan annem Nadide Ferhan Hakyemez'e, abim Cihat Cihan Hakyemez'e ve rahmetli babam İbrahim Hakyemez'e maddi-manevi sağladıkları tüm imkanlar için çok teşekkür ederim.

ÖZET

Soğuk Savaş sonrası oluşan dünya düzeninde Rusya Federasyonu ve Çin Halk Cumhuriyeti, özellikle Avrasya coğrafyası üzerinde aynı amaçlarla hareket etmiş ve nihayetinde bugün yaşanan dönemde iki büyük güç olarak tarih sahnesinde önemli bir yer elde etmişlerdir. Bu durumun oluşması sürecinde; Rusya'nın, Sovyetler'den sonra güç kaybettiği bu bölge üzerinde, tekrar etkinlik sağlamak amacıyla Avrasya Ekonomik Birliği'ni kurması, Çin'in ise kendini izole ettiği yılların sonrasında daha aktif bir dış politika izleyerek, bu kapsamda oluşturduğu Tek Kuşak Tek Yol girişimlerinin etkisi büyük olmuş ve söz konusu iki ülkede yumuşak güç kapasitelerini kullanarak bu bölgelerde hegemonyalarını sağlamaya çalışmışlardır.

2015 yılında bu iki projenin birleştirilmesi kararının alınması ise, mevcut konjonktür açısından değerlendirildiğinde son derece önemli bir gelişme olarak kabul edilmiştir. Bu nedenle yukarıda özetlenen konu "Hegemonya Kuramları Çerçevesinde Rusya ve Çin'in Avrasya Stratejilerinin Değerlendirilmesi" adını taşıyan bu tez içerisinde Robert Cox'un öncülüğünü yaptığı, neo-Gramşiyen hegemonya kuramı çerçevesinde temellendirilmiştir. Özellikle bu kuramın devamlılığının sağlanması noktasında, insan faaliyetleriyle kurulan ortaklaşa bir yapının oluşması fikrinin öne çıkartılması düşünüldüğünde teorinin, uygulandığı coğrafyaya uygunluğu daha açık bir şekilde görülecektir.

Anahtar Kelimeler: Hegemonya, Avrasya, Rusya, Çin, Avrasya Ekonomik Birliği, Tek Yol Tek Kuşak Projesi.

ABSTRACT

After the cold war, Russian Federation and People's Republic of China acted with same purposes in Eurasian geography and eventually, they have taken their places in history scene as two great powers of today's world. In the process; Russia's Eurasian Economic Union Foundation to retake the power in region after the Soviets and China's One Belt One Road attempts by applying more active foreign politics played important roles for their hegemony in region.

The decision of unifying these two projects in 2015 was accepted as an important progress considering current conjuncture. Therefore, in this thesis named "Evaluation of Russia's and China's Eurasian Strategies Within the Frame of Hegemony Theories", above summarised subject is grounded on the frame of Robert Cox's pioneered neo-gramscian theory. Particularly, in terms of continuity of this theory, when it is considered the idea of a common formation, it will be seen clearly that the theory suits properly for related geography.

Key Words: Hegemony, Eurasia, Russia, China, Eurasian Economic Union, One Belt One Road Project.

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	I
ÖZET.....	II
ABSTRACT	III
KISALTMALAR	VI
ŞEKİLLER DİZİNİ	VIII
GİRİŞ	1
BİRİNCİ BÖLÜM.....	3
HEGEMONYA KAVRAMI, ULUSLARARASI İLİŞKİLERDE HEGEMONYA VE GÜÇ KAVRAMI	3
1. HEGEMONYA KAVRAMI VE ÇEŞİTLİ TEORİK ANALİZLERE GÖRE HEGEMONYA VE GÜÇ	3
1.1. Hegemonya Tanımı	3
1.2. Geleneksel Teorilerin Hegemonya Kavramına Bakışı.....	6
1.3. Gramsci'nin Hegemonya Kavramına Bakışı	16
2. ULUSLARARASI İLİŞKİLERDE HEGEMONYA	20
2.1. Neo-Gramşiyen Uluslararası İlişkiler Analizine Göre Hegemonya Kavramı.....	20
2.2. Robert Cox'un Hegemonya Analizi.....	23
3. GÜÇ KAVRAMI.....	28
3.1. Gücün Tanımı ve Unsurları.....	28
3.2. Gücün Çeşitleri	31
3.2.1. Sert Güç	31
3.2.2. Yumuşak Güç.....	32
3.2.3. Akıllı Güç.....	34
İKİNCİ BÖLÜM	36
SOĞUK SAVAŞ SONRASINDA RUSYA VE ÇİN'İN AVRASYA STRATEJİLERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ.....	36
1. RUSYA.....	36
1.1 Soğuk Savaş Sonrasında Rusya Dış Politikasının Genel Özellikleri	36
1.2. Soğuk Savaş Sonrası Rusya'nın Avrasya Stratejisi	39
1.2.1. Boris Yeltsin Dönemi.....	41
1.2.2. Vladimir Putin Dönemi	44

2. ÇİN	47
2.1. Soğuk Savaş Sonrasında Çin Dış Politikasının Genel Özellikleri	47
2.2. Soğuk Savaş Sonrası Çin'in Avrasya Stratejisi	50
2.2.1. Jiang Zemin Dönemi	52
2.2.2. Hu Jintao Dönemi	53
2.2.3. Şi Cinping Dönemi	55
3. RUSYA VE ÇİN'İN BİR ARAYA GELDİĞİ ÖRGÜT; ŞİÖ	57
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	60
ÖRNEK GİRİŞİMLER ÇERÇEVESİNDE RUSYA VE ÇİN'İN AVRASYA'DAKİ HEGEMONYA ÇABALARININ KARŞILAŞTIRILMASI	60
1. RUSYA	60
1.1. Rusya'nın Avrasya'daki Hegemonya Girişimi: Avrasya Ekonomik Birliği	60
1.1.1. Yapısı	62
1.1.2. Üyeler ve Amaçları	63
1.2. Kolektif Güvenlik Anlaşması Örgütü	65
1.3. Avrasya Ekonomik Birliği'nin, Yumuşak Güç ve Hegemonya Kavramlarıyla Olan İlintisi	67
2. ÇİN	70
2.1. Çin'in Avrasya'daki Hegemonya Girişimi: Tek Kuşak Tek Yol	70
2.1.1. Kara Boyutu	74
2.1.2. Deniz Boyutu	75
2.2. Tek Kuşak Tek Yol Projesinin Yumuşak Güç ve Hegemonya Kavramlarıyla Olan İlintisi... ..	77
3. AEB VE TKTY PROJELERİ BİRBİRLERİYLE BÜTÜNLEŞEBİLİRLER Mİ?... ..	80
3.1. Ülkeler Bazında Projenin Gerçekleşmesi Yolundaki Zorluklar	81
3.2. Rakip Hegemonya Girişimlerinin İşbirliğine Evrilme Olasılığı	85
SONUÇ	89
KAYNAKÇA	92
ÖZGEÇMİŞ	127

KISALTMALAR

a.g.e.	: Adı geçen eser
a.g.m.	: Adı geçen makale
AB	: Avrupa Birliği
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
ASEAN	: Güneydoğu Asya Uluslar Birliği
AEB	: Avrasya Ekonomik Birliği
AET	: Avrasya Ekonomik Topluluğu
AİGK	: Asya'da İşbirliği ve Güven Arttırıcı Önlemler Konferansı
BM	: Birleşmiş Milletler
BDT	: Bağımsız Devletler Topluluğu
BRICS	: Brezilya, Rusya, Hindistan, Çin ve Güney Afrika
CSIS	: Stratejik ve Uluslararası Etütler Merkezi
ÇHC	: Çin Halk Cumhuriyeti
DTÖ	: Dünya Ticaret Örgütü
HİT	: Hegemonik İstikrar Teorisi
ILO	: Uluslararası Çalışma Örgütü
IMF	: Uluslararası Para Fonu
KGAÖ	: Kolektif Güvenlik Antlaşması Örgütü
KGUK	: Çin-Pakistan Ekonomik Koridoru
NATO	: Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü
RF	: Rusya Federasyonu
SSCB	: Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği

ŒÖ : Œangay İŒbirlięi Örgütü

TKTY : Tek KuŒak Tek Yol

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil 1: Tek Kuşak Tek Yol Güzergahları..... 73

Şekil 2: Tek Kuşak Tek Yol Koridorları..... 76

GİRİŞ

Sınırlarının belirlenmesi hususunda tam bir uzlaşa sağlanamamakla birlikte Asya ve Avrupa kıtalarının birleşimine denk gelen coğrafya, Avrasya olarak adlandırılmakta ve günümüz uluslararası konjonktüründe oldukça önemli bir yer kaplamaktadır. Sahip olduğu bu önem her devlet için farklı pek çok nedene dayandırılabilmeyle birlikte, temelde bölgede bulunan ülkeler ile onların sahip oldukları zengin doğal kaynaklardan ve bölgenin dünya siyaseti, ticareti ve enerji geçişleri üzerinde bir köprü işlevi görmesinden kaynaklanmaktadır. Üstelik söz konusu coğrafyanın sahip olduğu bu önem, sadece günümüz için değil, tarihsel olarak da geçerli bir konuma sahiptir. Bu anlamda bölge, tarih boyunca hakimiyet mücadelelerine sahne olmuş ve Avrasya'ya hakim olmak, dünyaya hakim olmakla eş tutulmuştur. Dolayısıyla bütün büyük güçler tarafından öncelikle ele geçirilmeye çalışılan bir coğrafya olarak görülmüş ve bölge, dünya siyasetindeki önemini her daim korumuştur.

20. yüzyılın sonlarına gelindiğinde Soğuk Savaş'ın bitmesi, Sovyetler Birliği'nin dağılmasıyla sonuçlanmış ve bu da Avrasya'da bir güç boşluğu oluşturmuştur. Oluşan bu boşluk ise, bölge dışı güçler tarafından doldurulmaya çalışılmış ve yine Avrasya üzerinde, yeni oluşan devletler ile küresel güçlerin etki kurmaya yönelik planlarının görülmesine neden olmuştur. Tez kapsamında da bu durum Rusya ve Çin özelinde değerlendirilmiş, iki ülkenin de bölgeye dönük olarak gerçekleştirdiği Avrasya Ekonomik Birliği ve Tek Kuşak Tek Yol girişimleri ele alınmıştır. Çünkü Soğuk Savaş'ın getirdiği iki kutuplu mantığın bugün değişerek çok kutuplu bir dünyaya evrildiği ve mevcut hegemon olarak görülen ABD'nin karşısına çıkabilecek güce kavuşmaya çalışan bu iki ülkenin, uluslararası sistemde ön plana çıktığı görülmektedir.

Bu değerlendirme yapılırken de, Rusya ve Çin'in bu iki proje özelinde hayata geçirdiği Avrasya stratejileri, hegemonya kavramı üzerinden incelenmeye çalışılmıştır. Çünkü Avrasya üzerindeki iki büyük gücün öncülüğünü yaptığı Avrasya Ekonomik Birliği ve Tek Kuşak Tek Yol girişimleri; bölgeye yönelik üstü kapalı, birer hegemonya girişimleri olarak değerlendirilmekte ve bu kapsamda günümüz

uluslararası güç dengelerinin kavranması ve karmaşık ilişkiler ağının algılanması adına mihenk taşı niteliği taşımaktadır. Dolayısıyla 21. yüzyılın ilk çeyreğinin yaşandığı şu günlerde uluslararası yapı üzerinde -özellikle Avrasya coğrafyası odaklı- Rusya ve Çin'in hareketleri sonucu yaşanan bu değişimi açıklayabilmek adına, tezin teorik arka planı hegemonya kavramına oturtulmuştur.

Bu anlamda üç bölümden oluşan tezin, ilk bölümünde; hegemonya kuramları verilmeye çalışılmıştır. Ancak burada hemen belirtilmelidir ki; hegemonya kuramlarının, oldukça geniş ve bir o kadar da yoğun olması nedeniyle, biz burada iki proje bazında işleyebileceğimiz temel düzeydeki bilgileri aktardık. Dolayısıyla ilk önce, hegemonya kavramı çeşitli teorik analizler çerçevesinde incelenmiş daha sonra da uluslararası ilişkiler alanında geçerli olan neo-Gramşiyen yaklaşım kapsamında ele alınmıştır. Tezin dayandırıldığı asıl yaklaşım ise, esasen Gramsci-Cox çizgisinde ilerleyen bu yaklaşım olmuştur. Bu bölüm de son olarak güç kavramı ele alınmış ve tanımı, unsurları ve çeşitleri açıklanmıştır. Gücün kabaca, aktörlerin sahip olduğu güçle karşısındakinin normal şartlarda yapmayacağı bir şeyi yaptırabilme yeteneği olarak tanımlandığı düşünüldüğünde, iki kavramın birbiriyle olan ilişkisi daha açık görülmekte ve tanımın tam yapılabilmesi adına ikisinin de açıklanmasının gerekli olduğu görülmektedir.

Tezin bir sonraki bölümünde; Rusya ve Çin'in Soğuk Savaş sonrası dış politikaları incelenmiş ve Avrasya stratejileri, projelere zemin hazırlanması amacıyla, devlet başkanları etrafında ele alınmıştır. Çünkü asıl odağımızı oluşturan iki girişimde ülkelerin, bu coğrafyaya bakış açıları altında şekillenmiş ve uygulanma olanağı bulmuştur. Ayrıca yine aynı bölüm içinde Şangay İşbirliği Örgütü'ne, Avrasya coğrafyasında iki ülkenin bir araya geldiği bir örgüt olarak yer verilmiştir.

Tezin son bölümünde ise; daha önceki bölümlerde anlatılanlar örnek girişimler çerçevesinde anlam alanları açılarak ele alınmıştır. Bu doğrultuda önce Avrasya Ekonomik Birliği ve Kolektif Güvenlik Anlaşması Örgütü, sonra Tek Kuşak Tek Yol Projesi anlatılmış daha sonra ise; bunların hegemonya ve yumuşak güç kavramlarıyla olan ilişkisi irdelenmiştir. En son ise, söz konusu iki girişimin birbirleriyle bütünleşebilme ihtimalleri tartışılmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

HEGEMONYA KAVRAMI, ULUSLARARASI İLİŞKİLERDE HEGEMONYA VE GÜÇ KAVRAMI

1. HEGEMONYA KAVRAMI VE ÇEŞİTLİ TEORİK ANALİZLERE GÖRE HEGEMONYA VE GÜÇ

1.1. Hegemonya Tanımı

Egemenlik ve iktidar ilişkilerine doğrudan gönderme yapan hegemonya kavramı, uluslararası ilişkilerin anlaşılmasında anahtar bir rol üstlenmektedir. Rıza ve onaya dayalı bir iktidar kurma düşüncesi üzerinden şekillenen kavram, özellikle 20.yy'da birçok disiplin açısından anlamlı hale gelerek, pek çok çalışmanın ve tartışmanın merkezinde yer alması bakımından büyük bir önem arz etmektedir.¹ Ancak hegemonya kavramı üzerine geliştirilen çok sayıda teorik çalışma, aynı zamanda bu kavramın açıklama gücünü zayıflatmaktadır.² Haliyle, başka pek çok sosyal bilim dalında olduğu gibi, hegemonyanın; anlamı ve nasıl kavramsallaştırılması gerektiği konusunda da Uluslararası İlişkiler kuramları açısından bir uzlaşının varlığından söz edilmesi mümkün değildir.³ Bu anlamda hegemonya kavramı için; bazen insanların liderlik aracılığıyla ve rıza ile yönetilmesinde ve bazen de siyasi baskının özel bir biçimini ifade etmesinde kullanılması nedeniyle çok rahatlıkla, birçok yoruma yol açabilecek ölçüde belirsiz olduğu çıkarımı yapılabilmektedir.⁴

Genel anlamda hegemonya; bir devletin başka bir devlet üzerindeki kurduğu siyasi üstünlüğü ve etkisi anlamına gelmekteyken⁵ uluslararası sistemin kural ve normlarını kendi motivasyon ve isteklerine göre değiştirme yeteneğine ve “gücüne”

---

¹ Ayhan Biber ve Eda Turancı, “Toplumsal Şeytan Üçgeni: İktidar, Hegemonya ve Propaganda”, **Akdeniz İletişim Dergisi**, Cilt. 1, Sayı. 21, 2014, s. 31.

² Çınar Özen, “Neogramşiyen Hegemonya Yaklaşımı Çerçevesinde Güç ve Global Finans: Pax Britannica’daki Büyük Dönüşüm”, **Uluslararası İlişkiler Dergisi**, Cilt. 2, Sayı. 8, 2005-2006, s. 4.

³ Abdullah Torun, “Bölgesel Hegemonyanın Bir Aracı Olarak Kolektif Güvenlik Antlaşması Örgütü”, **OAKA Dergisi**, Cilt. 9, Sayı. 19, 2015, s. 2.

⁴ Erkin Erdoğan, “Neoliberal Hegemonyaya Karşı Gelişen Sosyal Hareketler ve Dünya Sosyal Forumu”, **İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi**, İstanbul 2011, s. 38.

⁵ İsmail Parlatur, Hamza Zülfiyar ve Nevzat Gözaydın, **Okul Sözlüğü**, Türk Dil Kurumu Yayınları: 603, Sözlük Bilim ve Uygulama Kolu Yayınları: 2, 1997, s. 360.

sahip olma şeklinde tanımlanır.⁶ Kavramın yaygın kullanımı Antonio Gramsci ile bilinmekle birlikte, kökleri Antik Yunan'a ve Roma'ya dayanmaktadır. Burada hegemonya, bir devletin tahakkümünü veya liderliğini ifade ederken, coğrafi açıdan merkezileşmek veya yayılmak anlamına gelecek şekilde kullanılmıştır.⁷

Bu bağlamda hegemonya kavramının; 20.yy'a kadar devletlerarası ilişkileri tanımlamak için, 20.yy'ın başlarında ise Rusya'daki Marksist çevrelerce 1905 Devrimi'nde işçi sınıfının yaklaşan devrim süresince, köylülük ile ittifakının içeriğini tanımlamak için kullanıldığı ifade edilebilmektedir.⁸ Bu dönemde kavramın özellikle Georgi Plekhanov, Pavel Avelnad ve Vladimir Lenin gibi Rus isimler tarafından kullanıldığı bilinmektedir.⁹ Bu noktada Ernesto Laclau ve Chantal Mouffe ise *Hegemonya ve Sosyalist Strateji* adlı eserinde bu kavramın Rusya'da kullanılmasının bir rastlantı olmadığını¹⁰ ve ülkede yeterince gelişmemiş bir burjuvanın, işçi sınıfını kendi dışına çıkmaya zorlayarak kendisinin olmayan görevleri üstlenmeye zorlanmasının bir sonucu olarak hegemonya kavramının temellendiğini vurgulamaktadırlar.¹¹ Gramsci ise daha sonra Rus sosyalistlerden aldığı bu kavramı; baskın olanın diğerlerinin rızasıyla gücü elde etmesi olarak tanımlayarak¹² kavramın tanımında bir farklılık oluşturmuştur. Bu noktada Gramşiyen yaklaşımın; öncelikle ulusal ölçekte yaşanan hegemonya mücadelesini tanımlamak üzere kullanıldığına dikkat çekilmekte ve hegemonyanın ulusal sosyal gruplar içerisindeki işleyiş mekanizması ile ilgili olguları ortaya koyarken de hegemon dışındaki grupların tavrını rıza gösterme olarak vererek, bir nevi toplumsal mutabakatı işaret ettiği belirtilmektedir.¹³

⁶ Sait Yılmaz, "ABD Hegemonya Kurgusu", **21. Yüzyıl Dergisi**, Sayı. 4, 2008, s. 200.

⁷ Yeliz Sarıöz Gökten, **Hegemonya İlişkilerinin Dünü Bugünü ve Geleceği: Neo-Gramsci'ci Bir Bakış**, Nota Bene Yayınları, Ankara 2013, s. 19.

⁸ Muammer Kaymak, "Hegemonya Tartışmaları Işığında İngiliz ve Amerikan Hegemonyaları: Yönlendirici Hegemonyadan Kural Koyucu Hegemonyaya", **Hacettepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, Cilt. 34, Sayı. 1, 2016, s. 66.

⁹ Thomas R. Bates, "Gramsci and the Theory of Hegemony", **Journal of the History of Ideas**, Vol. 36, No. 2, 1975, p. 352.

¹⁰ İlhan Aksoy ve Candaş Can, "Hegemonya ve Karşı-Hegemonik Sızıntılar: Yeni Bir Kavramsallaştırma Denemesi", **PESA Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi**, Cilt. 2, Sayı. 3, 2016, s. 63.

¹¹ Ernesto Laclau ve Chantal Mouffe, **Hegemonya ve Sosyalist Strateji**, (Çev. Ahmet Kardam), İletişim Yayınları, İstanbul 2015, s. 90.

¹² Göktürk Tüysüzoğlu, "Çok Kutupluluk Tartışmaları ve Karadeniz Havzası'nın Bölgesel Görünümü", **Akademik İncelemeler Dergisi**, Cilt. 8, Sayı. 3, 2013, s. 247.

¹³ Cengiz Ekin, "Uluslararası Hegemonyanın Sürdürülmesinde Deniz Alanındaki Görünümler", **Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, Doktora Tezi**, Ankara 2011, s. 22.

Gramsci tarafından geliştirilen hegemonya kavramı siyaset literatüründe kullanılmasının ardından, 1970'li yıllarda Robert W. Cox ile uluslararası ilişkiler alanında kullanılmaya başlanmıştır. Bu ise; iki kutuplu Soğuk Savaş düzeninin bozulmaya başladığı, ve buna paralel olarak da Batı ittifakı içinde ABD'nin konumunun ve liderliğinin sorgulanmaya başladığı bir döneme denk gelmiş ve kavramın uluslararası ilişkiler literatürüne girmesinin Amerikan dış politikasının ihtiyaçları çerçevesinde olduğu sonucunu ortaya çıkarmıştır.¹⁴ Çünkü o döneme kadar Uluslararası İlişkiler disiplini içerisinde baskın olan Realizmin kavramsal araçları, karmaşıklaşmaya başlayan uluslararası yapıyı açıklamakta artık yetersiz kalmış¹⁵ ve bu da hegemonya üzerine farklı bakış açılarının oluşmasına neden olmuştur. Kavram disiplini içerisinde ilk olarak, bir devletin diğer devletler üzerindeki gücünü ifade ederken diğer taraftan, bir devletin dünya sisteminde başat güç olması anlamına da gelmektedir.¹⁶

Bu noktada William I. Robinson hegemonyanın uluslararası ilişkiler disiplini içerisinde kullanılan farklı anlamlarını 4 grupta toplamıştır:¹⁷

- *Uluslararası tahakküm olarak hegemonya*: Uluslararası ilişkiler, dünya siyaseti ve uluslararası siyasal iktisadın realist geleneği içinde hegemonya, etkin tahakküm ya da hegemonyacılık olarak ifade edilmektedir.
- *Devlet hegemonyası olarak hegemonya*: Dünya sistemleri ve uluslararası ilişkiler disiplininin geniş bir kısmında ortaya çıkan gevşek anlamda hegemonya, çekirdeğin içindeki hakim ulus devletin dünya kapitalist sisteminin güvenlik ve istikrarını sağlaması ya da devletler

¹⁴ Gökhan Telatar, "11 Eylül Sonrası Amerikan Dış Politikasında Hegemonyanın Yeniden İnşası", **Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, Doktora Tezi**, Ankara 2011, s. 13-14.

¹⁵ Ekin, **a.g.t.**, s. 20.

¹⁶ Ufuk Çolak, "11 Eylül Sonrası ABD'nin Orta Asya Politikası", **Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Ana Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi**, Bolu 2009, s. 2.

¹⁷ William I. Robinson, "Gramsci and Globalization: From Nation-State to Transnational Hegemony", **Critical Review Of International Social and Political Philosophy**, Vol. 8, No. 4, 2005, p. 1-2 ve Bülent Şener, "Uluslararası İlişkilerde Hegemonya Olgusu ve ABD Hegemonyasının Siyasal ve Kültürel Kaynağı: "Amerikan İstisnacılığı" ya da "Açık/Kaçınılmaz Yazgı", **The Journal of Academic Social Science Studies**, No. 26, 2014, s. 407.

arası sistemin işlemlerine izin veren kural ve uygulamaları dayatmasına gönderme yapar.

- *Rızaya dayalı tahakküm ya da ideolojik hegemonya*: Gramsci'nin kullandığı anlamda hegemonya, yönetici bir grubun kendi yönetimini kurması ve sürdürmesinin bir yoludur. Burada hegemonya rıza ile yönetim veya belirli bir sınıfın, sınıf fraksiyonunun, tabaka ya da toplumsal grubun kültürel ve entelektüel liderliğidir. Hegemonyanın bu çeşidinde, modern kapitalist toplumlarda dünya savaşlarının olduğu veya bazı ülkelerde otoriter yönetimlerin işbaşına geldiği kriz dönemlerinde hegemonyası çökmesine rağmen, yönetici sınıf olan burjuvazi istikrarlı dönemlerde iktidarını korumayı başarmıştır.
- *Bir toplumsal formasyonun tarihsel bloklarının içindeki liderlik uygulaması olarak hegemonya*: Gevşek anlamda dünya sistemi içindeki üstün devlet erkini, daha özgül anlamda belirli bir tarihsel proje çevresinde rızanın inşası ya da ideolojik liderliği birleştiren bir hegemonya görüşüdür.

1.2. Geleneksel Teorilerin Hegemonya Kavramına Bakışı

ABD'nin, uluslararası sistemin en büyük ve güçlü devleti olarak liderlik rolünü aktif bir şekilde üstlenmesinin sonucunda, idealizmin yetersizliği hissedilmiş ve yeni oluşan konjonktürün bilimsel anlamda çözümlenmesi adına yeni akademik araçlara gerek duyulmuştur. Realizm de bu gerekliliğin sonucunda, bir Uluslararası İlişkiler teorisi olarak ortaya çıkmış ve yayılmıştır.¹⁸

1970'li yıllarda uluslararası yapının ciddi bir dönüşüm yaşamasıyla birlikte; bu varyasyondan Uluslararası İlişkiler disiplini de etkilenmiş ve bu zamana kadar etkin paradigma olan Realizm sorgulanmaya başlamıştır. Bu sorgulama yeni kurumsal arayışlarla, yeni kavramları da beraberinde getirerek hegemonya kavramının birçok yeni yaklaşımda temel kavram olarak ortaya çıkmasına neden olmuştur. Bu noktada da her yaklaşım, kendi hegemonya kavramını tanımlayarak literatür içerisinde bir

¹⁸ Burcu Bostanoğlu, *Türkiye-ABD İlişkilerinin Politikası*, İmge Kitabevi Yayınları, Ankara 2008, s. 81.

farklılık oluşturmuşlardır.¹⁹ Bu açıdan Gramşiyen yaklaşıma geçmeden önce bu başlık altında Realizm, Liberalizm ve Marksizm özelinde bir inceleme yapılmıştır. Ancak teorilerin gelişim süreçleri ve ne ifade ettiklerinin açıklanması tezin sınırları içerisinde uygun bulunmadığından odak noktası söz konusu geleneksel teorilerin hegemonya kavramına bakış açıları üzerine olmuştur. Burada her bir geleneksel teorinin kendine has ayırıcı söylemi ve çeşitli yorumları bulunmakla birlikte, teorilerin günümüzdeki çağdaş yorumları; neo-realizm, neo-liberal kurumsalcı ve neo-Gramşiyen kavramlarıyla ifade edilmektedir.²⁰

İlk olarak *Realizme* bakıldığında, Birinci Dünya Savaşı'ndan hemen sonra İdealizme bir eleştiri mahiyetinde ortaya çıkarak, uluslararası ilişkilerin üzerindeki uluslararası hukuk ve uluslararası örgütlerin etkisinin varlığına karşı çıktığı ve daha çok “güç” eksenli bir uluslararası ilişkiler teorisi oluşturmaya çalıştığı görülmektedir.²¹ Realizme göre devletlerin yegane amaçları, kendi çıkarlarını korumak ve geliştirmek olarak verilmektedir. Diğer bir deyişle devletlerin en önemli amacı büyük bir güce sahip olmaktır. Bu noktada devletlerin uluslararası sistem içerisinde hegemon olup olmadıkları ise sahip oldukları bu gücü nasıl kullandıklarına bağlı olarak açıklanmaktadır.²²

Modern bir uluslararası ilişkiler yaklaşımı olarak Realizm 20.yy. Alman-Amerikan uluslararası ilişkiler teorisyeni Hans J. Morgenthau²³ ile anılmasına rağmen; entelektüel geçmişi Thucydides, Machiavelli ve Hobbes'a kadar dayandırılmaktadır.²⁴ Bu süreç içerisinde verilen eserler incelendiğinde realizm bağlamında kullanılan hegemonya kavramının, özellikle askeri anlamda dünya gücüne sahip olduğu ve dünyanın geri kalan kısmına bir dizi kuralı ve düzenlemeyi dayatmasını ve böylece

¹⁹ Atilla Eralp, “Hegemonya”, Der: Atilla Eralp, **Devlet ve Ötesi: Uluslararası İlişkilerde Temel Kavramlar**, İletişim Yayınları, İstanbul 2012, s. 155.

²⁰ Servet Akyol ve Süleyman Ulutürk, “Küresel Kamu Malları: Hegemonya ve İstikrarın Küresel Ekonomi Politikası”, **Akdeniz İ.İ.B.F. Dergisi**, Sayı. 13, 2007, s. 64.

²¹ Yücel Bozdağlıoğlu ve Çınar Özen, “Liberalizmden Neoliberalizme Güç Olgusu ve Sistemik Bağımlılık”, **Uluslararası İlişkiler Dergisi**, Cilt. 1, Sayı. 4, 2004, s. 60.

²² İrmak Zengin, “Küresel İklim Değişikliği Rejiminin Oluşturulmasında Hegemonik Güçlerin Önemi”, **Beykent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi**, İstanbul, 2015, s. 32.

²³ Realizmin temelleri hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Hans Morgenthau, Kenneth Thompson, David Clinton, **Politics Among Nations**, London: McGraw Hill, 2005.

²⁴ Mustafa Aydın, “Uluslararası İlişkilerin “Gerçekçi” Teorisi: Kökeni, Kapsamı, Kritiği”, **Uluslararası İlişkiler Dergisi**, Cilt. 1, Sayı. 1, 2004, s. 43.

uluslararası sistemde istikrar oluşturmasını sağlayan, materyal güçlerle tanımlanan bir tahakküm ilişkisi anlamına geldiği görölmektedir.²⁵

Ancak gelinen noktada realist yaklaşımın değişen dünya düzenini açıklamadaki eksiklikleri söz konusu geleneğin taraflarınca da kabul görerek, teorinin yeniden gözden geçirilmesi gerektiği gündeme gelmiş ve bu gelişmenin sonucunda ise neo-realist yaklaşım ortaya çıkmıştır. Neo-realist hegemonya teorisine göre düzen, gücün tek bir devlette toplanmasının sonucu iken, hegemonik gücün düşüşü ise düzenin bozulması anlamına gelmektedir.²⁶ Kurucusu ve öncülerinden biri olan Kenneth Waltz,²⁷ neo-realistlerin uluslararası iktisadi-politik süreçlerle ilgilenmekle birlikte, devlet ve askeri-politik sorunların önemini vurgulamaya çalıştıklarını belirtmiştir.²⁸ Ancak Soğuk Savaş süresinde Uluslararası İlişkiler teorileri realizm-neo-realizmin hakimiyetinde olmasına rağmen, uluslararası değişim sorunlarını görmezden gelerek anarşi-düzen sorunlarına odaklanmaları ve her şeyi bu denklem üzerinden açıklamaya çalışmaları neo-realizmin de eleştirilmesine neden olmuştur.²⁹ Çünkü özellikle bu dönemde dünya genelinde yaşanan değişim, sadece anarşi-düzen denklemiyle açıklanamayacak kadar ekonomik, sosyolojik ve kültürel öğelerle iç içe geçmiş bir karışım oluşturmaktaydı.³⁰

Bu anlamda yaşanan gelişmeler sonrasında uluslararası arenada ekonominin unsurları ön plana çıkmıştır. Uluslararası politik ekonomistler ise, politika ve ekonomi arasındaki ortak noktaları inceleyerek iki alan arasında bir bağ kurma gereğini ortaya atmışlardır.³¹

---

²⁵ E. Fuat Keyman, **Küreselleşme, Devlet, Kimlik/Farklılık: Uluslararası İlişkiler Kuramını Yeniden Düşünmek**, (Çev. Simten Coşar), Alfa Basım Yayım, İstanbul 2000, s. 159.

²⁶ Gökten, **a.g.e.**, s. 28-29.

²⁷ Kenneth Waltz'un eserinin kendisi hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. K. N. Waltz, **Theory of International Politics**, Waveland Press, 2010.

²⁸ Mustafa Aydın, "Uluslararası İlişkilerde Yaklaşım, Teori ve Analiz", **Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi**, Cilt. 51, Sayı. 1, 1996, s. 99.

²⁹ Faruk Yalvaç, "Devlet", Der: Atilla Eralp, **Devlet ve Ötesi: Uluslararası İlişkilerde Temel Kavramlar**, İletişim Yayınları, İstanbul 2012, s. 15-29.

³⁰ İskender Serdar, "Neorealizm, Neoliberalizm, Konstruktivizm ve İngiliz Okulu Modellerinde Uluslararası Sistemsel Değişikliklere Bakış", **The Journal Of Europe- Middle East Social Science Studies**, Vol. 1, No. 1, 2015, s. 19.

³¹ Mehmet Duman, "Hegemonya ve Güçler Dengesi Bağlamında Uluslararası Siyaset ve İktisat İlişkileri", **Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Sayı. 4, 2002, s. 4.

Buradan hareketle diğeri bir geleneksel görüş olan *Liberalizme* bakıldığında; özellikle Birinci Dünya Savaşı'nın akabinde yaşanan savaşların oluşturduğu hasardan etkilenen devletlerin savaş ve çatışmaları önleme çabasının; beraberinde liberalizmin uluslararası ilişkileri açıklamaya yönelik bir teori şeklinde gözlemlenmesine de vesile olarak görülmektedir. İkinci Dünya Savaşı'nın ortaya çıkması çatışmaların sona ermediği gerçeğini ortaya koymuş, daha sonra barışı sağlama adına yapılan çalışmaların devam etmesi ise, 1980'lerde neo-liberalizmin ortaya çıkmasında etkili olmuştur.³²

Liberalizm kavramı incelendiğinde doğumundan günümüze kadarki süreçte evrim geçirdiği ve bir ölçüde değişikliğe uğradığı bilinmektedir.³³ Kavram, sosyal bilimler alanında yer alan diğeri birçok kelimedede olduğu gibi çok değişik alanlarda ortaya çıkan söylemlerin, eleştirilerin ve farklı perspektiflerin harmanlanması sonucunda ortaya çıkmıştır.³⁴ Yaklaşımın temelleri Woodrow Wilson ile Milletler Cemiyeti projesi kapsamında ortaya konulmasına rağmen³⁵, esasen 16.yy ve 17.yy'a kadar dayandırılabilir bir süreçten bahsetmek mümkündür.³⁶

Bakıldığı zaman bir düşünce sistemi olarak gelişen liberalizm global ekonomik bir sistemin oluşmasını öngörmektedir.³⁷ Ancak hedeflenen bu global ekonomik sistem kendiliğinden oluşamaz. Bunun oluşması için gereken en büyük desteği veren hegemon devlet veya hegemon konumu elde etmiş devletler grubudur. Liberaller açısından, global ekonomik bir düzenin oluşması için uluslararası ticari sınırların ortadan kalması gerekmektedir ve devletleri bu sistem içerisine dahil etmek de hegemon olan devletin görevidir.³⁸ Hegemonun üstünlüğü ise öncelikle ekonomik rekabet gücüne dayanmalıdır. Bu şekildeki hegemon, dünya pazarının bütünleşmesi

³² Haydar Çakmak, **Uluslararası İlişkiler: Giriş, Kavram ve Teoriler**, Barış Kitabevi, Ankara 2007, s. 160.

³³ Atilla Yayla, **Liberalizm**, Turhan Kitapevi Yayınları, Ankara 1992, s. 16.

³⁴ Halis Çetin, "Liberalizmin Temel İlkeleri", **C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi**, Cilt. 2, Sayı. 1, s. 235.

³⁵ Fulya Akgül Durakçay, "Uluslararası İlişkilerde Liberal Yaklaşımlar ve Güvenlik Anlayışı", Der: Emre Çıtak ve Osman Şen, **Uluslararası İlişkilerde Güvenlik Teorik Değerlendirmeler**, Rôle Akademik Yayıncılığı, Ankara 2014, s. 12.

³⁶ Betül Karagöz, "Mutlakiyetçi Devletten Hukuk Devletine, Hukuk Devletinden Dünya Sistemine: Sivil Uygarlığın Kurumsallaşma Süreci", **Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Anabilim Dalı, Doktora Tezi**, Ankara 2008, s. 530.

³⁷ Bozdağlıoğlu ve Özen, **a.g.m.**, s. 69.

³⁸ Sahar Keykavosiiranagh, "Yumuşak Güç Enstrümanı Olarak Kültürel Hegemonya", **İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi**, İstanbul 2015, s. 24.

ve pazarda mal, hizmet ve sermaye akışı önündeki tüm engellerin ortadan kaldırılması amacıyla baskı yapacak ve bu durumda da liberal stratejiler izleyen bir dünya gücü olma özelliğini kazanacaktır.³⁹

Ayrıca liberalizme göre uluslararası siyasi etkileşim ve karşılıklı ekonomik bağımlılık devletleri, oluşabilecek muhtemel anlaşmazlıkların çözüm sürecinde barışçıl bir şekilde hareket etmeye teşvik edecektir ki bu da, liberal demokrasilerin yaygınlaşmasına bağlı olarak gelişir. Liberal bakış açısı, dünya barışı için devletlerarası teşkilatlar aracılığıyla gerçekleştirilecek uluslararası iş birliklerine odaklanmaktadır.⁴⁰ Bu açıdan realizmde önemli bir yer kaplayan güç, çatışma, hegemonya ve ulusal çıkar kavramlarının liberalizmde barış, iş birliği, uluslararası adalet ve insan hakları kavramlarına dönüştüğü söylenebilmektedir.⁴¹ Ancak uluslararası teşkilatların, dünya barışının sağlanması üzerindeki rolü neo-liberalizmde daha belirgindir.⁴² Uluslararası sistemde, devlet ve askeri güvenlik konularına atfedilen değerlerin önemi azalırken, yeni aktör ve farklı güvenlik sektörleri ortaya çıkmaya başlamıştır. Bu durum ise devletler arası etkileşim ve bağımlılığı temel alan yaklaşımları ön plana çıkartarak, neo-liberal teorinin arka planının oluşmasına zemin hazırlamıştır.⁴³ Neo-liberalizmin ortaya çıkmasında; ABD'nin ekonomik ve siyasi hegemonyasını, muhtemel rakipleri karşısında daha fazla devam ettirmesi imkanına sahip olamaması olgusunun yer aldığı söylenmektedir. Almanya öncülüğünde birleşen Avrupa ve Japonya, 1960'lardan itibaren Amerika'yı iktisadi ve siyasi olarak zorlamaya başlayınca, neo-liberalizm de 1980'ler de bu yeni rekabet ortamına karşı ortaya atılmıştır.⁴⁴

Burada özellikle 1980'lerin başında ön plana çıkan ve Soğuk Savaş'ın bitmesiyle ivme kazanan süreçte devletlerin ekonomik ve siyasi açıdan ulusal çıkar tanımlamalarını yaparken; birbirlerine olan ihtiyaçlarının belirgin biçimde arttığı

---

³⁹ Susan Strange, "The Persistent Myth of Lost Hegemony", **International Organization**, Vol. 41, No. 4, 1987, s. 559.

⁴⁰ Atilla Sandıklı ve Erdem Kaya, "Barış Kavramına Teorik Yaklaşımlar ve Küresel Yönetişim", **İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimleri Dergisi**, Yıl. 12, Sayı. 23, 2013, s. 62-63.

⁴¹ İhsan D. Dağı, "Normatif Yaklaşımlar Adalet, Eşitlik ve İnsan Hakları", Der: Atilla Eralp ve diğerleri, **Devlet, Sistem ve Kimlik**, İletişim Yayınları, İstanbul 2003, s. 185-187.

⁴² Atilla Sandıklı ve Erdem Kaya, "Uluslararası İlişkiler Teorileri ve Barış", Ed: Atilla Sandıklı, **Teoriler Işığında Güvenlik, Savaş, Barış ve Çatışma Çözümleri**, BİLGESAM Yayınları, İstanbul 2012, s. 140.

⁴³ Durakçay, **a.g.m.**, s. 15.

⁴⁴ Bozdağlıoğlu ve Özen, **a.g.m.**, s. 76.

gözlemlenmiş ve Robert Keohane ve Joseph Nye tarafından bu süreç karşılıklı bağımlılık terimiyle formüle edilmiştir.⁴⁵ Zaten karşılıklı bağımlılık kavramı ile diğer teorilerden daha fazla ilgilenmeleri nedeniyle neo-liberallerin, karşılıklı bağımlılık teorisyenleri olarak da adlandırıldıkları görülmektedir. Bunlar; devletlerin uluslararası aktör olduğunu reddetmemekle birlikte, devletlerin uluslararası politikada aktör rolünün modernleşme, karşılıklı bağımlılık, entegrasyon olguları nedeniyle azaldığını ileri sürmektedir.⁴⁶

Bununla birlikte ikili tarafından geliştirilen önermeler, neo-liberal kurumsalcılık yaklaşımı olarak da ifade edilebilmektedir.⁴⁷ Egemen gücün yani hegemonun, uluslararası sistemi kurduğu ancak sistemin devamlılığını sağlamak için hegemon devletin varlığına ihtiyaç duyulmaması burada asıl önemli olandır. Yaklaşım devletlerin ortak çıkarları söz konusu olduğunda; bu çıkarların gerçekleşmesi adına uluslararası örgüt ve rejimleri inşa edeceklerini ve rejimlerin işlem maliyetlerini azaltmak, bilgi sağlamak, çeşitli konular arasında bağlantılar kurarak görüşmeleri kolaylaştırmak ve uluslararası sistemde belirsizliği azaltmak gibi işlevleri yerine getirdikleri takdirde ayakta kalacaklarını iddia eder.⁴⁸ Bu anlamda neo-liberal yaklaşım uluslararası örgütlerin; ülkelerarası iş birliğinin düzenlenmesi ve işbirliğine istikrar kazandırılmasında önemli bir yer teşkil ettiğini, ayrıca düzenli bilgi akışını sağlayarak devletlerarasında güven inşa ettiğini belirtmektedir.⁴⁹

Ancak diğer taraftan ulus devletler neo-liberal politikalar ile sosyal devlet olma özelliğini kaybederek rekabetçi devlet haline gelirler. Neo-liberal bir düzende, rekabetçi devlet haline gelen ulus devlet ise kendi gücünü yitirmesine rağmen; bu gücü IMF, Dünya Bankası gibi kurumlarla idare ettirmektedir.⁵⁰ Dolayısıyla 1980'lerin gerçeklerini ortaya koyan neo-liberal yaklaşım, liberaller gibi bir hegemon devleti

⁴⁵ Muharrem Gürkaynak ve Serhan Yalçiner, "Uluslararası Politikada Karşılıklı Bağımlılık ve Küreselleşme Üzerine Bir İnceleme", **Uluslararası İlişkiler Dergisi**, Cilt. 6, Sayı. 23, 2009, s. 74.

⁴⁶ Deniz Ülke Arıboğan, **Globalleşme Senaryosunun Aktörleri**, Der Yayınları, İstanbul 2001, s. 49-50.

⁴⁷ Durakçay, **a.g.m.**, s. 15.

⁴⁸ Robert O. Keohane, **After Hegemony: Cooperation and Discord in the World Political Economy** aktaran: Umut Aydın, "Uluslararası İş Birliğini Yeniden Düşünmek: Rekabet Politikasında Düzenleyici Ağlar Örneği", **Uluslararası İlişkiler Dergisi**, Cilt. 8, Sayı. 30, 2011, s. 110.

⁴⁹ Robert O. Keohane, Lisa L. Martin, "The Promise of Institutional Theory", **International Security**, Vol. 20, No. 1, 1995, s. 42, 45-46, 50.

⁵⁰ Şule Daldal, "Neo-Liberal Politikalar ve Hegemonya Krizi", **Marmara Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi**, Cilt. 21, Sayı.1, 2006, s. 174.

değil onun yerine, uluslararası rejimleri ele almaktadır.⁵¹ Sonuçta ise; hegemon olan güç kendi çıkarları doğrultusunda sistemi şekillendirdikten sonra sistemin kendisi, bu gücün önemli bir güç unsuru haline gelmektedir.⁵²

Çalışmanın tam da bu noktasında -yani realizm ve liberalizm teorilerinin verildiği bu kısımda- Hegemonik İstikrar Teorisi'nden (HİT) bahsedilmesi bir zorunluluk olarak görülmektedir. Çünkü teori, realizm ve neo-realizm ile liberalizm ve neo-liberalizm yaklaşımlarının bir sentezinden oluşmaktadır.⁵³ HİT, ilk olarak *The World in Depression 1929-1939* adlı eseriyle Charles Kindleberger tarafından ileri sürülmüştür. Teoriye göre; güçlü bir liderin öncülüğünde hegemonik düzen kurulur ve bu hegemon tarafından istikrar sağlanır.⁵⁴ Kindleberger bu hegemonun sorumluluklarını ise; normal mallar için piyasa oluşturmak, sermaye akışını sağlamak, finans sistemi zorlandığında likitide sağlamak, kur oranlarını düzenlemek ve ulusal mali politikaları koordine etmek şeklinde sıralamıştır.⁵⁵ Ona göre; söz konusu görevleri yerine getirecek bir ülkenin olması şartı, dünya ekonomisinin istikrarlı olması adına son derece önemli olmasına rağmen Kindleberger, bu pozisyondaki devleti “hegemon” olarak adlandırmak yerine, “liderlik” olarak ifade etmektedir. Burada “hegemonya” kavramının özellikle baskı, güç ve tehdide aşırı vurgu yaptığını belirterek; liderliği mutlaka güç kullanımı ile açıklamamakta ve hegemon olunmadan da lider olunabileceğini söylemektedir.⁵⁶ Ancak gücün kendi içinde yaşanan geçişler ve dünya ekonomisini etkileyebilme niteliğindeki değişim ve dönüşümler, hegemonik istikrarı belirleyen temel parametreler olarak verilmektedir.⁵⁷ Bu fikre göre sistem

⁵¹ Keykavosiiranagh, a.g.t., s. 25.

⁵² Yelda Erçandırılı, “Uluslararası Politikada Güç ve Güce İlişkin Alternatif Stratejiler”, **Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi**, Kırıkkale 2009, s. 64.

⁵³ Gökten, a.g.e., s. 35.

⁵⁴ Elif Gürdal, “Orta Asya'nın Amerikan Hegemonyasına Eklemlenmesi ve Bu Süreçte ABD'nin Enerji Politikaları”, **Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi**, Bolu 2014, s. 8.

⁵⁵ Charles Kindleberger, “Dominance and Leadership in the International Economy: Exploitation, Public Goods, and Free Rides”, **International Studies Quarterly**, Vol. 25, No. 2, 1981, s. 247.

⁵⁶ Charles Kindleberger, “Hierarchy versus Initial Cooperation”, **International Organization**, Vol. 40, No. 4, 1986, s. 841.

⁵⁷ Robert Gilpin, **Uluslararası İlişkilerin Ekonomi Politikası**, (Çev. Murat Duran, Selçuk Oktay, M. Kadir Ceyhan, Gürkan Polat), Kripto Yayınevi, Ankara 2013, s. 96.

içerisindeki büyük güçlerin sayısının azalması, istikrar ihtimalini artıracak ve tek kutuplu sistem en istikrarlı olanıyken, çok kutuplu sistem en istikrarsız olacaktır.⁵⁸

Teori birçok farklı açıdan ele alınarak incelenmesine rağmen temelde, uluslararası konjonktürde başat olanın, sistemde bulunan her devlet için ortak olarak istenilen sonuçlara ulaşmak amacıyla liderlik yapması şeklinde de tanımlanmaktadır.⁵⁹ Bununla birlikte teori bir taraftan kamu mallarının sağlanması ekseninde ele alınarak, bir hegemonik aktör tarafından kamu mallarının sağlanması olarak verilmekte⁶⁰ diğer taraftan ise, liderlik teorisi ve hegemonya teorisi olmak üzere iki farklı teoriden oluşan araştırma programı olduğu belirtilmektedir.⁶¹

Sonuç olarak HİT'e göre; politik ve iktisadi faktörlerin ortak incelenmeye tabii tutulduğu hegemonya, uluslararası sisteme bir düzen yaratmak için gerekli görünmektedir. Bu anlamda sistemi koordine etmek için bir liderin gerekliliğini ise, uluslararası ticaretin seviyesinin ve devlet dışı çok uluslu firmaların sayısının artması gibi faktörler belirlemiştir.⁶² Ancak teorinin amacına ulaşabilmesi için başta hegemon güç olmak üzere tüm aktörlerin üzerine büyük görevler düşmektedir. Bu görevlerin yerine getirilememesi durumu ise, uzmanların teoriyi eleştiri noktalarını belirlemektedir.⁶³ Ayrıca teori 17.yy'da Hollanda, 19.yy'ın sonlarında İngiltere ve 1945 sonrasında ABD olmak üzere üç hegemonik istikrar örneğiyle sınırlı kalmasından dolayı da eksik olarak değerlendirilmektedir.⁶⁴

Geleneksel teoriler içerisinde son olarak *Marksizm*'in hegemonya kavramına bakışı incelendiğinde; kavramın iki farklı düzlemde ele alınabildiği görülmektedir. Bunlardan birincisi, dünya tarihini hegemonik güçler açısından inceleyen

⁵⁸ Hasan Basri Yalçın, "Uluslararası Sistem ve İstikrar: Kavramsal Bir Değerlendirme", **Akademik İncelemeler Dergisi**, Cilt. 10, Sayı. 1, 2015, s. 222.

⁵⁹ Isabelle Grunberg, "Exploring the 'Myth' of Hegemonic Stability", **International Organization**, Vol. 44, No. 4, 1990, s. 431.

⁶⁰ Duncan Snidal, "The Limits of Hegemonic Stability Theory", **International Organization**, Vol. 39, No. 4, 1985, s. 581.

⁶¹ Liderlik teorisi, uluslararası istikrarın üretimine odaklanarak kamu malları teorisi üzerine inşa edilmekteyken hegemonya teorisi, uluslararası iktisadi serbestliğin biçimlerini açıklamaya çalışmıştır. Konu ile ilgili ayrıntılı bilgi için bkz. David A. Lake, "Leadership, Hegemony, and the International Economy: Naked Emperor or Tattered Monarch with Potential?", **International Studies Quarterly**, Vol. 37, No. 4, 1993, s. 460.

⁶² Gürdal, **a.g.t.**, s. 10.

⁶³ Zengin, **a.g.t.**, s. 40.

⁶⁴ Martin Griffiths, Terry O'Callaghan, Steven C. Roach, **Uluslararası İlişkilerde Temel Kavramlar**, (Çev. CESRAN), Nobel Akademik Yayıncılık, Ankara 2013, s. 144.

Wallerstein'in yaklaşımı iken, ikincisi ise Gramsci'den fikrinden yola çıkarak hegemonya ve dünya düzenini değerlendiren Robert Cox'un yaklaşımıdır.⁶⁵ Neo-Gramşiyen olarak adlandırılan ikinci yaklaşım, tezin ilerleyen kısımlarında ayrıntılı olarak incelendiği için burada asıl ününe Modern Dünya-Sistemi çerçevesinde ulaşan Immanuel Wallerstein'in Dünya-Sistem Analizi olarak adlandırdığı yaklaşımı özetlenmiştir.⁶⁶

Dünya sistemi perspektifi, tarihsel yapıları aracılığıyla birbiriyle etkileşim içinde bulunan sistemler olarak değerlendirilmektedir. Bu yaklaşım bünyesindeki her bir görüşün sistem kurguları ve hegemonya kavramını kullanım biçimleri, bazı ortak özelliklerine rağmen farklılıklar göstermektedir. Bu nedenle yaklaşım içerisinde homojen bir bütünlük sağlanmamakla birlikte; analiz birimi olarak "dünya sistemi"ni kullanmaları, sistemlerde hiyerarşik bir düzenin olması ve örgütlenmeleri, hegemonya kavramının yükseliş ve düşüş eğilimini barındırması bu konudaki çalışmalarda ortak özellikler olarak vurgulanmaktadır.⁶⁷ Wallerstein, dünya sisteminin belli aşamalardan geçtikten sonra bugünkü modern dünya sisteminin özelliğini kazandığını belirterek, modern dünya sisteminin ayırıcı özelliğini kapitalist dünya ekonomisi şeklinde nitelenmesi olarak ifade etmiştir.⁶⁸ Kapitalist dünya ekonomisi de, kapitalist üretim tarzının, tarihsel bir süreç içinde sermaye birikiminin belli sınırlı bölgelerde yoğunlaşmasına dayanan ve hiyerarşik bir dağılım eşitsizliği içeren bir sistem olarak tanımlanmaktadır.⁶⁹ Teoriye göre; geri kalmış -ve çevre olarak isimlendirilen- bir ülkenin bulunduğu durumun sebebi söz konusu ülkeden gelişmiş -yani merkez- ülkeye doğru gerçekleşen sermaye aktarımıdır. Sermaye aktarımı ise, başlangıçta

⁶⁵ Akyol ve Ulutürk, **a.g.m.**, s. 73.

⁶⁶ Elçin Aktoprak, "Immanuel Wallerstein: Sosyal Bilimlere Yeniden Bakmak", **Uluslararası İlişkiler Dergisi**, Cilt. 1, Sayı. 4, 2004, s. 25.

⁶⁷ Gamze Nazan Bedirhanoglu, "Uluslararası Ekonomik Örgütlerin Amerikan Hegemonyasındaki Roller", **Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi**, Ankara 2006, s. 49-50.

⁶⁸ Immanuel Wallerstein, "Patterns and Perspectives of the Capitalist World-Economy", Paul R. Viotti and Mark V. Kauppi (Ed.), **International Relations Theory: Realism, Pluralism, Globalism**'den aktaran: Zafer Öztürk, "Hegemonik İstikrar Teorisi Çerçevesinde Dünya Ekonomisinin Yeniden Şekillendirilmesi ve Türkiye'nin Bu Süreçteki Yeri ve Katkısı", **Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Anabilim Dalı, Doktora Tezi**, İstanbul 2011, s. 56.

⁶⁹ Gürcan Şevket Avcıoğlu, "Immanuel Wallerstein'in Dünya Sistemi, Jeopolitik ve Jeokültür Kuramı", **Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi**, Sayı. 31, 2014, s. 99.

sömürgecilik yoluyla gerçekleştirilirken daha sonraki dönemlerde ülkeler arasında eşitsiz mübadele, yabancı sermaye gibi unsurlar ile devam etmiştir.⁷⁰

Yaklaşım kapsamında Wallerstein; ülkeler arasında yaşanan gelişme farklılıklarının nedenlerini ve ülkelerin ilişkilerine olan yansımalarını incelemiştir⁷¹ ve bu bakımdan da merkez, çevre ve yarı-çevre olmak üzere üçlü bir sınıflandırmaya gitmiştir. Buna göre az sayıda ülkeyi içeren ve üretim halkaları içerisinde kar ve üretimin yoğunlaştığı alanlar merkez olarak adlandırılırken, daha geniş bir coğrafyayı kaplayan ancak daha az karlı olan üretim halkalarına çevre denmektedir. Bu ayırım coğrafi bir tanımlama olarak gözükse de esasen ilişkisel bir ayrımı işaret etmektedir.⁷² Yarı-çevre ise merkez ile çevre ülkeler arasında yer alan alandır. Bu grup çevre ülkelerini sömürürken, merkez ülkeler tarafından sömürülmektedir.⁷³

Bunun dışında Wallerstein tarihsel sistemleri dönüşümsel olarak tanımlayarak bazı dönemlerde durgunluk, bazı dönemlerde ise üretkenliğin hakim olduğunu ileri sürmektedir.⁷⁴ 45-60 yıllık periyodlarla gerçekleşen bu dönemler kondratyef dalgaları olarak adlandırılmakta⁷⁵ ve kondratyef A dönemleri üretim ve yüksek kar, kondratyef B dönemleri ise finansal gelir ve düşük kar dönemlerini ifade etmektedir.⁷⁶ Yaklaşım incelendiğinde, Wallerstein tarafından söz konusu kavramın; özetle yapıdaki en güçlü aktörü tanımlamak amacıyla değil, fakat üstün olma durumunun iyice bariz bir şekilde ortaya çıktığı, müttefik devletlerin hegemon devlete uyduğu, karşıt devletlerin de engellenerek savunmada kaldığı durumlar için kullanıldığı görülmektedir.⁷⁷

---

⁷⁰ Emrah Kaya, "Modern Dünya-Sistem Teorisi Kapsamında ABD İle Küba Yakınlaşmasının Eleştirisi ve Latin Amerika'ya Olası Yansıması", **Akademik Bakış Dergisi**, Sayı. 57, 2016, s. 362-363.

⁷¹ Thomas Clayton, "Beyond Mystification: Reconnecting World-System Theory for Comparative Education", **Comparative Education Review**, Vol. 42, No. 4, 1998, p. 481.

⁷² Wallerstein'den aktaran Öztürk, **a.g.t.**, s. 56-57.

⁷³ Daniel Chirot ve Thomas D. Hall, "World-System Theory", **Annual Review of Sociology**, Vol. 8, 1982, p. 85.

⁷⁴ Wallerstein'den aktaran Öztürk, **a.g.t.**, s. 57.

⁷⁵ Terence K. Hopkins ve Immanuel Wallerstein, "Dünya Sistemi-Bir Kriz Var mı?", Ed: Terence K. Hopkins ve Immanuel Wallerstein, **Geçiş Çağı, Dünya Sisteminin Yörüngesi (1945-2025)**, (Çev. Nuri Ersoy, Ender Abadoğlu, Orhan Akalın, Yücel Kaya), Avesta Yayınları, İstanbul 1999, s. 19.

⁷⁶ Immanuel Wallerstein, **Bildiğimiz Dünyanın Sonu**, (Çev. Tuncay Birkan), Metis Yayınları, İstanbul 2012, s. 46.

⁷⁷ Bedirhanoğlu, **a.g.t.**, s. 52.

1.3. Gramsci'nin Hegemonya Kavramına Bakışı

Gramsci'nin düşüncesi içerisinde, hegemonya kavramı kuşkusuz kilit bir konumda yer almaktadır. 1891'te İtalya'nın Sardunya Adası'nda doğan Antonio Gramsci'nin yaşadığı hayat, onun düşüncelerinin şekillenmesinde son derece etkili bir unsur olmuştur. Kırsal yaşamdan sonra kentsel yaşama geçiş, maddi açıdan yaşadığı olumsuzluklar, kuzey-güney sorununun oluşturduğu etkiler onun düşüncelerini şekillendirmiş ve sonuçta Batılı Marksistlerin en önemlilerinden biri olarak tarihteki yerini almasına neden olmuştur.⁷⁸ Ölümünden sonra yayımlanan ancak hapishanede kaldığı 1929-1935 yılları arasında yazdığı *Hapishane Defterleri* onun birçok farklı konu hakkındaki görüşlerinin çözümlenmesi adına son derece önemlidir.⁷⁹ Gramsci eserinde Marksizm'in görüşlerini körü körüne ele almaktan ziyade, kuramı her belirgin toplumsal durumla ilgili "uygulanmaya koyan", kapitalist dünyada yaşanan çelişkinin değişen merkezlerini bulan ve uygun bir strateji geliştirenidir yaklaşımını vermiştir.⁸⁰ Ancak Gramsci'nin yazdığı bu eser kolay okunabilen ve anlaşılabilen bir doğadan uzak, karmaşık bir yapıya sahiptir. Çünkü *Hapishane Defterleri*; kavramların tanımları yerine, bu kavramları kullanan incelemeleri içerir ve çeşitli tarihsel durumların analiz edilmesi için bu kavramların nasıl kullanıldığını gösterir. Bununla birlikte Gramsci'nin yeni kavramlar oluşturmak yerine, önceden var olan kavramları dönüştürüp anlam alanları genişleterek kullanması ve tabii ki eserlerini yazdığı ağır sansür koşullarının da bunda etkisi büyük olmuştur.⁸¹ Bu nedenle hegemonya kavramı, her ne kadar Gramsci'nin düşüncesi içinde anahtar bir rol oynasa da kavramın eksiksiz bir tanımının yapılabilmesi için bağlantılı olduğu diğer birçok kavramla birlikte ele alınması gerekmektedir.⁸² Özellikle de kimi durumlarda iç içe, kimi durumlarda ise birbirlerine karşıt anlamlarda kullanılan "sivil toplum, alt yapı-üst yapı, tarihsel blok,

⁷⁸ Ferhat Güney, "Gramsci'nin Siyaset Teorisi", **Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Yönetimi Ana Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi**, Antalya 2013, s. 15-16.

⁷⁹ Antonio Gramsci, **Hapishane Defterleri: Felsefe ve Politika Sorunları**, (Çev: Adnan Cemgil), Belge Yayınları, İstanbul 2014, s. 12.

⁸⁰ Kemali Saybaşı, **Siyaset Biliminde Temel Yaklaşımlar**, Birey ve Toplum Yayınlar, Ankara 1985, s. 264.

⁸¹ Peter Ives, **Gramsci'de Dil ve Hegemonya**, (Çev: Ekrem Ekici), Kalkedon Yayınları, İstanbul 2011, s. 108-111.

⁸² Anne Showstack Sassoon, "Hegemonya, Mevzi Savaşı ve Politik Müdahale", Der: Anne Showstack Sassoon, **Gramsci'ye Farklı Yaklaşımlar**, (Çev: Mustafa Kemal Coşkun ve diğerleri), Dipnot Yayınları, Ankara 2012, s. 97.

hegemonya ve aydınlar” kavramları Gramsci’nin toplumsal çözümlemelerinin teorik alt yapısını oluşturmaları nedeniyle son derece önemlidir.⁸³

Bu anlamda ilk olarak Gramsci’nin hegemonya fikrinin temellerinin; “yapı” ile “üst yapı” arasında kurulan karşılıklı etkinin doğru bir şekilde gösterildiği tarihsel blok çözümlemesinin içinde bulunduğu görülmektedir.⁸⁴ Kendisinin, Birinci Dünya Savaşı’ndan sonraki dönemde İtalya’da emekçi sınıfların partilerinin, kendilerini bağımlı sınıfların savunulmasına ve kurtuluşuna vermelerine rağmen, kapitalizmin ilerleyişini koruyup geliştirmeyi amaçlayan muhafazakar rakipleri kadar başarılı olamamasının nedenlerini hegemonya kavramı özelinde açıklamaya çalıştığı görülür.⁸⁵ Bunu yaparken de, Vladimir Lenin’in düşünceleri ile Machiavelli’nin *Prens* isimli eserindeki açıklamaları olmak üzere başlıca iki kaynaktan etkilendiği bilinmektedir. Lenin’in Rus proletaryasının, diğer sınıfların üzerinde kurduğu diktatörlük ve liderlik durumunu hegemonya kavramı dahilinde açıklaması Gramsci’nin, proletaryanın bağlaşıklık gruplar üstünde rızaya dayalı bir şekilde hegemonya, düşman gruplar üstündeyse diktatörlük kurmayı öngörmesinde tesirli olmuştur. Burada da Machiavelli’nin eserinde kullandığı yarı insan yarı hayvan olan *centour* figüründen etkilenecek, hegemonya kavramını rıza ile zor unsurlarının bir birleşimi olarak ele almıştır.⁸⁶ İşte Antonio Gramsci’nin düşüncesindeki asıl vurgu da hegemonyanın, rıza ve zor kavramlarıyla birlikte kullanılmasında yatmaktadır. Burada en saf biçimleriyle rıza; kilise, eğitim sistemi ve aile gibi sivil toplum kurumlarınca “fikirselsel” olarak yerine getirilirken, zor ise; ordu, polis ve ceza sistemi aracılığıyla, “fiziksel” olarak politik toplumun yani devletin baskı kurumlarınca yerine getirilmektedir.⁸⁷ Bunun yanında Gramsci rızanın da, *pasif ve dolaylı veya aktif ve doğrudan* olmak üzere iki şekilde gerçekleşebileceğini söylemektedir. İlk durumda “tabandan gelen her müdahale” dışlanarak devletin, rızayı araçsallaştırdığı

⁸³ Burhanettin Selçuk Aval, “Saddam Hüseyin ve Bin Ladin’in Ele Geçirilmesinin Uluslararası Kamuoyuna Sunumunun Hegemonya Kavramı Kapsamında Karşılaştırılması”, **Atılım Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi**, Ankara 2012, s. 20.

⁸⁴ Antonio A. Santucci, **Gramsci’yi Anlamak**, (Çev: Selim Sezer), Kalkedon Yayınları, İstanbul 2011, s. 155.

⁸⁵ Martin Carnoy, “Gramsci ve Devlet”, (Çev: Mehmet Yetiş), **Praksis Dergisi**, Sayı. 3, 2001, s. 255.

⁸⁶ Ersin Embel, “Hegemonya ve Meşruiyet Kavramları Çerçevesinde Amerikan Müdahaleciliği: Kore ve Kosova Örnekleri”, **Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi**, Ankara 2004, s. 19 ve Quentin Hoare, Geoffrey Nowell Smith, **Selections From the Prison Notebooks of Antonio Gramsci**, London: ElecBook, 1999, s. 711.

⁸⁷ Paul Ransome, **Antonio Gramsci Yeni Bir Giriş**, (Çev: Ali İhsan Başgöl), Dipnot Yayınları, Ankara 2010, s. 201.

görülmekteyken, ikinci durumda yönetenler ve yönetilenler arasında gerçek bir rol değişimi yaşanmaktadır.⁸⁸ Diğer taraftan Gramsci devleti ise sadece yönetici sınıfın hakimiyetini dayandırdığı bir oluşum değil; ayrıca yönettiği sınıflar tarafından etkin rızanın sağlandığı pratik ve teorik faaliyetlerin tümü olarak tanımlamakta⁸⁹ ve böylece devlet, sivil toplum ile politik toplumun toplamından oluşan bir yapıya bürünmektedir.⁹⁰

Bu noktada ve özellikle de Gramsci'nin hegemonya kavramına verdiği değer bağlamında sivil toplum ve politik toplum ayırımından bahsedilmesi gerekmektedir. Buradaki asıl önem Gramsci tarafından; politik toplumun zora yani tahakküme dayalı yapısının karşısına, sivil toplumun hegemonyaya yani oydaşmaya dayalı yapısının konulmuş olmasındadır. Diğer bir deyişle politik toplum baskı ve denetime dayalı bir yapı içermekteyken sivil toplum ikna mekanizmasına dayanmaktadır.⁹¹ Söz konusu hegemonyanın ise sivil toplum alanında gerçekleştiğini belirterek, tartışmayı yapı yerine üst yapıya bağlar⁹² ve 20. yüzyılda siyasetin mutlaka ekonomik alt yapıya göre belirlenen bağımlı bir olgu olmadığına işaret eder.⁹³ Ona göre devlet ya da politik toplum, üst yapının esas unsurları olup, iki yapı arasında bağlantının kurulduğu bölge sivil toplumdur.⁹⁴ Bu bağlamda yapı-üst yapı kavramlarına atıf yapan Gramsci'ye göre hegemonik olan sınıfın belirlenmesi adına ekonomik-kooperatif, ekonomik-yapısal ve hegemonik düzey olmak üzere üç önemli uğrak bulunmakta ve bunlar hegemonik olmanın genel aşamaları olarak verilmektedir. Buna göre ilk adım; belli bir mesleki grubun kendi birliğinin ve örgütlenme gereksiniminin bilincinde olduğu bir uğraktır. Ancak bu aşamada henüz sınıflar arasında gerçekleşecek dayanışma hissinden söz edilmemektedir. İkinci uğrak ise; ekonomik temelli olarak tek bir toplumsal sınıfın üyeleri arasında dayanışma bilincine varıldığı düzeydir. Burada egemen gruplarla,

⁸⁸ Christine Buci-Glucksmann, "Hegemonya ve Rıza: Politik Bir Strateji", Der: Anne Showstack Sassoon, **Gramsci'ye Farklı Yaklaşımlar**, (Çev: Mustafa Kemal Coşkun ve diğerleri), Dipnot Yayınları, Ankara 2012, s. 124.

⁸⁹ Can Ceylan, "Hegemonya, 'Hegemonia' Olunca...", **İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimleri Dergisi**, Yıl. 12, Sayı. 23, 2013, s. 334.

⁹⁰ Hoare, **a.g.e.**, s. 532.

⁹¹ Maurice Duverger, **Siyaset Sosyolojisi**, (Çev: Şirin Tekeli), Varlık Yayınları, İstanbul 2002, s. 256.

⁹² A. Baran Dural, "Antonio Gramsci ve Hegemonya", **Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi**, Cilt. 11, Sayı. 39, 2012, s. 313.

⁹³ Nur Vergin, **Siyasetin Sosyolojisi, Kavramlar, Tanımlar, Yaklaşımlar**, Bağlam Yayınları, İstanbul 2014, s. 85.

⁹⁴ Hüsnü Aksoy, **Devlet ve Demokrasi**, Yön Yayınları, İstanbul 1994, s. 153.

siyasal ve hukuksal eşitliğe kavuşmak amacıyla tek bir alanla sınırlı olmak üzere devlet sorunu ortaya çıkar. Son aşama da ise; artık bir toplumsal sınıfın, kendi çıkarlarının tümüyle ekonomik bir sınıfın kısa dönemli çıkarları olma durumunu aşarak kendisine bağlı diğer sınıfların da çıkarları haline gelebileceğini ve gelmesi gerektiğini fark ettiği uğraktır. Bu, tamamıyla siyasi bir evre olup, üst yapılar çevresine geçişin belirlendiği bir aşama olduğu için diğer uğraklardan ayrılır ve daha önce filizlenmiş olan ideolojilerin burada parti halini aldığı görülür.⁹⁵ Son kertede bir sınıfın kuracağı hegemonyanın, tüm toplumun “evrensel” çıkarlarını temsil etme durumuna ve kendisini bir ittifaklar grubuyla birleştirme yeteneğine bağlı olduğunun vurgulanması gerekmektedir.⁹⁶

Bu durumun -yani hegemonik bir sınıfın- sağlanabilmesi için de tarihsel bir bloğun varlığı gerekmektedir. Çünkü söz konusu tarihsel blok kimlik ve uyum gibi bütünleştirici bir unsur sağlayarak ortak bir kültürel zeminin oluşmasına neden olur.⁹⁷ Buradan hareketle Gramsci'nin de önemle vurguladığı tarihsel blok kavramını, düşüncesinin temeline oturttuğu bilinmektedir. Ona göre yapı ve üst yapının bütünlüğü bir “tarihsel blok” oluşturmaktadır ve sonuçta üst yapının karmaşık, çelişik, uyuşmaz görünen tümü, toplumsal üretim ilişkilerinin tümünü yansıtmaktadır.⁹⁸ Bu noktada ise; “aydın” kavramı önem kazanmaktadır. Çünkü Gramsci iktidarı ele geçirmek isteyen her sınıfın, hakimiyetini güçlendirmek için aydınlara ihtiyacı olduğunu belirtir.⁹⁹ Gramsci, aydın sınıfını, hakim sınıfların siyasal ve teorik hareketlerini şekillendiren ve böylece söz konusu hegemonyanın ideolojik koşullarının oluşmasını sağlayan meşrulaştırma uzmanları olarak tanımlamakta¹⁰⁰ ve devletin üst yapı görevlileri olarak adlandırmaktadır.¹⁰¹ Onun aydın tanımının ise; dar bir anlamda “bilim ve kültür üreticisi” konumundaki kişilerle sınırlı olmaktan çok, siyasal ve bürokratik liderlerden,

⁹⁵ Selim Kurt, “Neo-Gramşiyen Perspektiften Dünya Hegemonyasının Geleceğine İlişkin Eko-Politik Bir Değerlendirme”, **Uluslararası X. Uludağ Uluslararası İlişkiler Kongresi**, Bursa 2018, s. 865-866 ve Funda Kemahlı, “Türkiye’de 1980 Sonrası Hegemonya ve Siyasal Mücadelede CHP”, **Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Yönetimi Ana Bilim Dalı, Doktora Tezi**, Antalya 2012, s. 27.

⁹⁶ Sassoon, **a.g.e.**, s. 116.

⁹⁷ Lorenzo Fusaro, “Gramsci’s Concept of Hegemony at The National and International Level”, **CONF-IPE**, 2010, p. 4.

⁹⁸ Kemahlı, **a.g.t.**, s. 24.

⁹⁹ Lusin Bağla, “Antonio Gramsci ve Aydınların Rolü Sorunu”, **Birikim Dergisi**, Sayı. 23, 1973, s. 84.

¹⁰⁰ Embel, **a.g.t.**, s. 20.

¹⁰¹ A. Baran Dural, “A. Gramsci Düşüncesinde Tarihsel Blok/ Hegemonya/ Aydınlar ve Bunalım Süreçleri Kavramları”, **Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Cilt. 9, Sayı. 2, 2007, s. 60.

üretim sürecinde örgütleyici-yönetici konumunda yer alan kişilere uzanan bir çerçevede oluşturulduğu görülmektedir.¹⁰²

Tüm bu açıklamalar hegemonya kavramının, Gramsci'nin elinde taktiksel ve stratejik tanımlamaları aşan yeni merkezi bir hal aldığı sonucuna çok rahatlıkla varılmasını sağlamaktadır.¹⁰³ Bununla birlikte Gramsci'nin bu konu hakkındaki görüşlerinin 21. yüzyılda -ve özellikle de İtalya dışında yaşanan günümüz insanlığı için- ne derece geçerli ve bilgilendirici olabileceği sorgulanabilir. Buradaki asıl vurgu; Gramsci'nin bizler için kullanışlı olabilecek bir teori ya da analiz sağlamaktan ziyade, güçlü bir yöntem gösterdiği ve bu sorgulamaların yöneltileceği bir çerçeve çizmiş olmasıdır.¹⁰⁴

2. ULUSLARARASI İLİŞKİLERDE HEGEMONYA

2.1. Neo-Gramşiyen Uluslararası İlişkiler Analizine Göre Hegemonya Kavramı

1970'li yıllara gelindiğinde Hapishane Defterleri'nin İngilizce'ye çevrilmesiyle birlikte hegemonya kavramının, yoğun bir akademik ilginin konusu haline gelerek 1980'li yılların başında Robert Cox ve takipçileri tarafından Uluslararası İlişkiler literatürüne taşındığı görülmektedir.¹⁰⁵ Cox öncülüğündeki bu grup tarafından, Gramsci'nin savunduğu fikirlerin disipline uygulanmasıyla birlikte neo-Gramşiyen blok olarak adlandırılan yaklaşımın ortaya çıktığı bilinmektedir.¹⁰⁶ Önceki başlıklarda anlatılan teorilerden farklı olarak daha ayrıntılı bir sınıf ilişkileri çözümlemesi kullanan neo-Gramşiyenler, Gramsci'nin ulusal düzeyde yer alan kavram ve fikirlerini geliştirerek "ulus-ötesi tarihsel blok" kavramına yönelmişlerdir.¹⁰⁷ Diğer bir deyişle Uluslararası İlişkiler alanına yönelik neredeyse hiç

¹⁰² Faruk Ataay ve Ceren Kalfa, "Modern Prens'ten 'Post-Modern Prens'e: Gramsci'nin Siyasal Parti Kuramı Üzerine", **Akdeniz İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, Sayı. 15, s. 31.

¹⁰³ Joseph V. Femia, "Gramsci: Marxism's Saviour or False Prophet?", **Political Studies**, XXXVII, 1989, p. 285.

¹⁰⁴ Ives, **a.g.e.**, s. 136.

¹⁰⁵ Kaymak, **a.g.m.**, s. 66.

¹⁰⁶ Ken Booth, **Theory of World Security**, Cambridge University Press, Newyork 2007, p. 47.

¹⁰⁷ Eric Helleiner, "Economic Liberalism and its Critics: the Past as Prologue?", **Review of International Political Economy**, Vol. 10, No. 4, 2003, p. 690.

yazmamış olan Gramsci'nin eserlerinin, bu disipline uygulanması sonucunda doğan yaklaşım, olayları ve ilişkileri çok detaylı bir şekilde bütünleşik analiz etmektedir.¹⁰⁸

Disiplin içerisinde -ve özellikle de hegemonya kavramı ekseninde- büyük öneme sahip neo-Gramşiyen yaklaşıma bakıldığında; onun eleştirel teori kapsamında yer aldığı belirtilmesi gerekmektedir.¹⁰⁹ Çünkü ancak bu şekilde, neo-Gramşiyen yaklaşım ifadesinin anlam alanının ne derece kapsamlı olduğu ve uluslararası ilişkiler yazını içerisinde birbirinden farklılaşan birden çok perspektifi işaret ettiği vurgulanabilmektedir.¹¹⁰ Çünkü yaklaşımın temellerinin dayandığı eleştirel teori de; ortak bilimsel yapının doğasını açıklamaya çalışırken farklı yaklaşımların güçlü yanlarından oluşan ayrı perspektiflere yer vererek, farklı yaklaşımların ortak bir zeminde nasıl olabileceğini göstermektedir.¹¹¹ Bu nedenle “Eleştirel Teori”¹¹² şeklinde adlandırılan genel kullanıma; yekpare tek bir yaklaşımdan ziyade birbirinden farklı ve hatta kimi zaman birbiriyle çatışan teorik yönelimlerden oluştuğu için “şemsiye ekol” benzetmesi yapılmaktadır. Bu durum ise onun; neo-Gramşiyen yaklaşımı içerdiği gibi, post-yapısalcılığı, Frankfurt Okulu eleştirel teoriyi, feminizmi ve konstrüktivizmi içermesinden kaynaklanmaktadır. Bununla birlikte hakim Uluslararası İlişkiler düşüncesi içerisinde eleştirel bir mücadele etrafında birleşen bu çalışmaların, zamanla, savundukları felsefeler ışığında kendi araştırma konularını belirginleştirerek birbirlerinden ayrıştığı görülmüş¹¹³ ve bunlar arasında en çok ilgi çekenin de neo-Gramşiyen görüş olduğu gözlemlenmiştir.¹¹⁴

¹⁰⁸ Mehmet Palaz, “Amerika Birleşik Devletleri Hegemonyasının Bölgesel Dayanakları: Kosova ve Irak Kuzeyi Örnekleri”, **Kara Harp Okulu Savunma Bilimleri Enstitüsü Güvenlik Bilimleri Ana Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi**, Ankara 2012, s. 22.

¹⁰⁹ İhar Yarmolenka, “11 Eylül Sonrasında Askeri Alanda ABD Hegemonyası ve Türkiye'nin Rolü”, **Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi**, İzmir 2014, s. 27.

¹¹⁰ Veysel Tekdal, “Dünya Düzeni ve Hegemonya: Neo-Gramşiyen Yaklaşımlar”, **Tarihsel Materyalizm ve Uluslararası İlişkiler**, (Ed. Faruk Yalvaç), İmge Kitapevi Yayınları, Ankara 2017, s. 216.

¹¹¹ Andrew Linklater, “Uluslararası İlişkiler Teorisinde Sonraki Soru Aşaması: Eleştirel ve Teorik Bir Bakış Noktası”, (Çev. Aşkın İnci Sökmen), Ed: Esra Diri, **Uluslararası İlişkilerde Anahtar Metinler**, Röle Akademik Yayıncılık, İstanbul 2013, s. 621.

¹¹² Eleştirel Teori hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Tayyar Arı, **Uluslararası İlişkiler Teorileri**, MKM Yayınları, Bursa 2013, s. 451-478.

¹¹³ Muhammed Ali Ağcan, “Uluslararası İlişkiler Düşüncesinde İnsan ve Sosyo-Politik Topluluk Sorunu: Eleştirel Teori ve Immanuel Kant”, **Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Siyaset Bölümü ve Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, Doktora Tezi**, İstanbul 2011, s. 85-86 ve Bilgehan Emekler, “Uluslararası İlişkiler Disiplininde Epistemolojik Paradigma Tartışmaları: Postpozitivist Kuramlar”, **Bilge Strateji**, Cilt. 2, Sayı. 4, 2011, s. 160.

¹¹⁴ Öztürk, **a.g.t.**, s. 25.

Bu anlamda hegemonya konusu üzerinde en kapsamlı açıklamaları sağlayan neo-Gramşiyen teori, sivil toplum ile sosyal sınıfların rolünü ön plana çıkartarak üretim ilişkilerinin, hegemonyanın tesis edilmesi üzerindeki belirleyici rolünü vurgulamaktadır. Burada söz konusu teorinin, hegemonya yaklaşımı üzerine getirmiş olduğu en etkili nokta; hegemonyanın oluşum sürecinde maddi güç ile birlikte rıza boyutuna da önemli rol vermesinde yatmaktadır.¹¹⁵ Yaklaşımın, literatür içindeki gelişiminin Robert Cox ve Stephen Gill tarafından gerçekleştirildiği yönündeki yaygın kabulden hareketle, bu başlık altında Gill'in hegemonya kavramı hakkındaki görüşlerine özellikle yer verilmek istenmiştir.¹¹⁶ Buna göre Gill, hegemonyanın, sadece bir ulusun diğerleri üzerinde kurduğu hakimiyet anlamına gelmemekle birlikte, bir sınıfın veya sınıf ittifakının diğerleri üzerindeki görece üstünlüğünden kaynaklandığını belirterek, ulus ötesi toplumsal güçlerin önemini vurgulamaktadır. Bu açıdan Gill'in "hegemonya" kavramı üzerindeki temel katkısı, "güç" kavramını neo-Gramşiyen perspektifte analiz ederek hegemonya gibi gücün de toplumsal ilişkilerin boyutlarını gözler önüne serdiği şeklinde özetlenmektedir.¹¹⁷

Gill'e göre hegemonyanın uluslararası düzeyde sağlanabilmesi, tek bir dünya devletinin ya da uluslararası sivil toplumun olmadığı hallerde çok zor gerçekleşmektedir.¹¹⁸ O, Gramsci'nin hegemonya tanımlamasının 19. yy. dünyasının gerçeklerini tam olarak ortaya koyarken, 1945 yılının ardından yaşanan gelişmeleri açıklama durumunda yetersiz kaldığını ileri sürer.¹¹⁹ Bu noktada da bir yandan; İkinci Dünya Savaşı dönemindeki "tarihsel bloklardan", 1970'li yıllarda "ulus-ötesi tarihsel bloklara" geçişin olduğunu söyleyerek Gramsci'nin düşüncelerini devam ettirirken, diğer yandan da; "tarihsel bloğun" hegemon olma ihtimalinin olmasına ve bu konuda bir üstünlüğünün bulunmasına rağmen her zaman hegemonik yönetimin olmadığını belirterek Gramsci'den ayrılmaktadır.¹²⁰ Daha kısa bir şekilde söylenmesi gerekirse Gill, bir tarihsel bloğun hegemonik gücü kullanmadan da kurulabileceğini ima ederek,

¹¹⁵ Telatar, **a.g.t.**, s. 29-30.

¹¹⁶ Palaz, **a.g.t.**, s. 22.

¹¹⁷ Bedirhanoğlu, **a.g.t.**, s. 45.

¹¹⁸ Stephen Gill, "Epistemology, Ontology and The Italian School", **Gramsci, Historical Materialism and International Relations**, (Ed. Stephen Gill), Cambridge University Press, 1993, p. 41.

¹¹⁹ Gökten, **a.g.e.**, s. 51.

¹²⁰ Nilüfer Karacasulu, "Hegemonik Düzen Tartışmaları ve Eleştirel Görüşler", **Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Cilt. 11, Sayı. 4, 2009 ve Andreas Bieler and Adam David Morton, "A Critical Theory Route to Hegemony, World Order and Historical Change", **Capital and Class**, No. 82, p. 96.

bu duruma örnek olarak mevcut uluslar-üstü tarihsel blok olan ABD'nin bir hegemonya değil, üstünlük konumunda olduğunu belirtmektedir.¹²¹ Bu bakış açısıyla Stephen Gill, hegemonya kavramı özelinde, Gramsci'nin perspektifinden daha karmaşık bir kavrayış üzerinde durduğunu ifade ederek; kavramı, “uluslararası bilgi yapılarını kontrol edebilme gücüne sahip olan devlet” olarak tanımlamaktadır.¹²²

Aynı zamanda neo-Gramşiyen yaklaşımla bakıldığında, bir aktörün hegemon durumuna gelebilmesi için; ekonomik ve politik açıdan bir güç merkezine dönüşmesi ve değerlerini uluslararası örgütler aracılığıyla tüm dünyaya yayarak, meşrulaştırması gerekmektedir.¹²³ Çünkü ancak gücünün diğer devletlere oranla artmasının, diğer devlet vatandaşlarının genel çıkarlarına uygun düşeceği yönündeki kanaati uyandıracak derecede güvenilirlik kazanan devlet, dünya hegemonu olacaktır.¹²⁴ Tam da burada, neo-Gramşiyen yaklaşımın odaklandığı noktanın; istikrarlı gibi gözükten yapıların değişim potansiyellerini araştırma ve bu potansiyelleri açığa çıkararak vurgulanma çabası olduğu söylenmelidir.¹²⁵ Netice itibariyle bakıldığı zaman; hegemonya kavramının oluşum süreci ve nitelikleri hakkında en kapsamlı açıklamaları getiren neo-Gramşiyen teorinin, devlet içi faktörleri dikkate alarak, üretim ilişkilerinin hegemonyanın oluşumunda belirleyici rolünü vurgulayarak, hegemonyanın geniş kapsamlı bir rızaya dayandığının altını çizerek, uluslararası örgütlerin hegemonyanın oluşmasında etkili olduğunu belirterek literatüre önemli katkılar yaptığı görülmektedir.¹²⁶

2.2. Robert Cox'un Hegemonya Analizi

Bu noktaya kadar, okuyucuya belli bir kavramsal çerçeve etrafında anlatılmak istenen hegemonya kavramı ile ilgili bu başlık altında verilen bilgiler, esasen tezin geneli için bir omurga niteliği taşımaktadır. Özelden neo-Gramşiyen, genelde ise eleştirel kuram geleneği içinde; Gramsci ve toplumsal güçlerin küresel ilişkilere etkisi

¹²¹ Adam David Morton, **Gramsci'yi Çözümlemek**, (Çev. Barış Baysal), Kalkedon Yayınları, 2011, s. 180.

¹²² Özen, **a.g.m.**, s. 13.

¹²³ Kurt, **a.g.m.**, s. 892.

¹²⁴ Mehmet Akif Okur, “Gramsci, Cox ve Hegemonya: Yerelden Küresele, İktidarın Sosyolojisi Üzerine”, **Uluslararası İlişkiler**, Cilt. 12, Sayı. 46, s. 144.

¹²⁵ Mehmet Akif Okur, “Hegemonya ve İmparatorluk Tartışmaları Bağlamında Irak Savaşı'nın Politikası”, **Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Ana Bilim Dalı, Doktora Tezi**, Ankara 2008, s. 16.

¹²⁶ Telatar, **a.g.t.**, s. 31.

üzerinde yazan birçok teorisyenden sadece biri olan Robert W. Cox'un dünya düzeni içinde bulunan yapıları anlamlandırmada kullandığı özgün yöntemin, esneklik ve araştırma sorunlarına uyarlanabilmesi açısından bir benzerinin daha bulunmadığı belirtilmektedir.¹²⁷ Onu, bu derece özgün kılanın; yükselişteki toplumsal güçlerle çökmekte olanlar arasındaki çelişkilerin doğurduğu toplumsal dönüşüm eğilimlerine karşı duyduğu ilgiden kaynaklandığı ileri sürülmektedir. Kanada asıllı olan ve Quebec eyaletinde yetişen Cox'un bu ilgisi ise; erken yaşlardan itibaren eyalette bulunan İngiliz ve Fransız kökenliler arasındaki rekabete tanık olmasının bir sonucu olarak verilmektedir. Zaten asıl çalışma konumuzu oluşturan hegemonya kavramının ilk çağrışımlarını da, üniversiteden sonra girdiği ve 25 yıl boyunca burada çalışarak, bulunduğu çevrenin değerlerini gözlemlediği Uluslararası Çalışma Örgütü'nde (ILO) edinmiştir. Örgütteki resmi görevi üzerinden bir çıkarım yaparak, bu örgütlerin hepsinin daha sonra "hegemonya" olarak adlandıracağı şeye bir dayanak oluşturduğunu ifade etmiştir.¹²⁸

Diğer yandan Cox'un, çalışmalarını ortaya koyarken Gramsci'nin özellikle hegemonya kavramından -ve ona bağlı başka kavramlardan- faydalanarak, dünya düzenine dair açıklamalar getirmeye çalıştığı bilinmektedir. Buradaki amaç, Gramsci'nin teorisine eleştirel bir analiz geliştirmekten ziyade, onun fikirlerinden yola çıkarak güncel Uluslararası İlişkiler teorisine yeni bir gözle bakabilmekte yatmakta¹²⁹ ve bunu da Gramsci'nin temel kavramlarını, tarih filozofu Giambattista Vico'nun düşünceleriyle birleştirerek gerçekleştirmeye çalışmaktadır.¹³⁰ Böylece Vico ve Gramsci'nin etkisiyle, odağını devlet iktidarının maddi ve ideolojik dayanaklarına yönlendirerek, olguları tarihsel sürecin doğrusal olmayan bakış açısıyla açıklamaya çalışmış ve sosyal, kültürel, ekonomik güçlerin yerleşik düzeni oluşturma ve yeniden üretimindeki rolüne yoğunlaşmıştır.¹³¹ Dolayısıyla Cox'un hegemonya tanımı

¹²⁷ Timothy J. Sinclair, "Uluslararası İlişkilerin Ötesinde: Robert W. Cox ve Dünya Düzenine Dair Yaklaşımlar", **Dünya Düzenine Yaklaşımlar**, Robert W. Cox; Timothy J. Sinclair, (Çev Ed. Sezgi Durgun), Uluslararası İlişkiler Kütüphanesi, İstanbul 2016, s. 8.

¹²⁸ Sinclair, **a.g.m.**, s. 14-24.

¹²⁹ Robert W. Cox, "Gramsci, Hegemony and International Relations: An Essay in Method", **Millennium: Journal of International Studies**, Vol. 12, No. 2, 1983, p. 162.

¹³⁰ Rıza Güler, "Güvenlik Odaklı Stratejik İletişim: Tarihsel Karşılaştırmalı Bir Analiz", **Kara Harp Okulu Savunma Bilimleri Enstitüsü Güvenlik Bilimleri Ana Bilim Dalı, Doktora Tezi**, Ankara 2015, s. 22.

¹³¹ Richard Falk, "The Critical Realist Tradition and the Demystification of Interstate Power: E. H. Carr, Hedley Bull and Robert W. Cox", Stephen Gill and James H. Mittelman, **Innovation and Transformation in International Studies**, Cambridge University Press, 1997, p. 43.

geleneksel Uluslararası İlişkilerde kullanılan anlamından farklılaşarak; güçlü bir devletin daha az güçlü devletlerle olan hakimiyet ilişkisi anlamına gelmemekte, bunun yerine bir devletin veya devlet dışı kuruluşlar sisteminin hepsine nüfuz eden düzenin doğasına ilişkin değer ve anlayışların bir yapısı olarak kullanılmaktadır. Böyle bir anlam yapısı ise, büyük olasılıkla bir devletin diğerlerinden daha baskın olduğu -ama sadece bu baskınlığın hegemonyayı oluşturmak için yeterli olmadığı- bir güç yapısıyla desteklenmektedir. Burada hegemonya, baskın devlet ya da devletlerin egemen sosyal katmanlarının, eylem ve düşünme biçimlerinden kaynaklanmakta ve ancak bu biçimlerin diğer devletlerin egemen sosyal katmanlarınca benimsendiği sürece var olabilmektedir. İşte bu durum ve bunları açıklayan ideolojiler ve uygulamalar hegemonik düzenin temelini oluşturan köşe taşları olarak verilmektedir.¹³²

Cox'un hegemonya yaklaşımına dair analizine bakıldığında, Gramsci'nin ortaya koyduğu tarihsel blok kavramıyla başladığı görülmektedir.¹³³ Buna göre Gramsci, devlet ve toplumun birlikte kesintisiz bir yapı oluşturduğu görüşünü paylaşır ve o kesintisiz yapının içinden ilkini devirecek güçte ikinci bir yapının ancak, ilk yapının tamamen potansiyelini tüketmesi halinde oluşacağını belirterek, bu yapıya tarihsel blok adını verir.¹³⁴ Cox ise daha sonra kavramı geliştirip, yeni fikirler ekleyerek *tarihsel yapıyı* (historical structure) ileri sürer. Bu nokta da kavramın, ulusal düzeyden devletlerarası ve ulus-ötesi düzeye aktarıldığı görülmekle¹³⁵ beraber belirli bir periyod boyunca ortaklaşa insan faaliyetleriyle kurulan bir yapıya işaret etmektedir.¹³⁶ Söz konusu bu yapıların içinde oluşan hegemonya ilişkisi *maddi yetiler, fikirler ve kurumlar* olmak üzere üç güç kategorisinden oluşmaktadır.¹³⁷ Maddi yetiler; üretici ve yok edici potansiyelleri içermekteyken, fikirler; geniş anlamda iki gruba sınıflandırılarak ya bir tür özneler arası anlamları ya da sosyal ilişkilerin doğasına dair alışkanlıkları ve davranış kalıplarını pekiştirmeye meyilli ortak kavramları ifade

¹³² Robert W. Cox, "Towards a Post-Hegemonic Conceptualization of World Order: Reflections on the Relevancy of Ibn Khaldun", James N. Rosenau and Ernst-Otto Czempiel, **Governance Without Government: Order and Change in World Politics**, Cambridge University Press, 1992, p. 140.

¹³³ Karacasulu, **a.g.m.**, s. 61.

¹³⁴ Cox, "Gramsci, Hegemony...", p. 167.

¹³⁵ Yarmolenka, **a.g.t.**, s. 30-31.

¹³⁶ Robert W. Cox, "Critical Political Economy", Der: Björn Hettne, **International Political Economy: Understanding Global Disorder**, Zed Books, London and New Jersey, 1995, p. 33.

¹³⁷ Peter Burnham, "Neo-Gramscian Hegemony and the International Order," **Capital & Class**, No. 45, 1991, p. 75.

etmektedir. Son olarak kurumlardan kastedilen ise, belirli bir düzenin oturması ve sürmesinde önemli bir rol oynayan araçlardır ve bunlar fikirlerin belirli alışmaları ile maddi güçlerden oluşur. Burada önemli olan nokta kurumların, hegemonyanın ifadeleri olabilme ihtimallerine rağmen hegemonya ile eş tutulamayacak olmalarındadır.¹³⁸ Bununla birlikte yine bu yapıların içinde oluşan hegemonyanın da, üç hareket alanının bulunduğu belirtilmektedir. Cox'a göre bunlar; özellikle üretim sürecinde oluşan *sosyal kuvvetler* açısından üretimin organizasyonu, devlet/toplum bileşeninin analizinden çıkan *devlet biçimleri* ve devlet toplulukları için savaş-barış sorunsalını etkileyen güçlerin belirli şekillerde düzenlenişini ifade eden *dünya düzenleri* olarak sıralanmaktadır. Bunlar arasındaki ilişkiler tek yönlü olmaktan ziyade karşılıklı ve iç içe geçmiş bir mahiyettedir. Üretim örgütlenmesindeki değişimler yeni sosyal kuvvetlerin ortaya çıkmasına sebep olarak daha sonra devletlerin yapısında değişme neden olur, bu durumun genelleşmesi ise dünya düzeni sorunsalının değişmesi anlamına gelmektedir.¹³⁹

Bu anlamda oluşan tarihsel yapının içeride yani ulusal bağlamda hegemonyacı liderliğe ulaşması, dünya hegemonyasına varan yolda ilk aşamaya karşılık gelmektedir. Çünkü Cox, hegemon olabilme gücüne sahip olan ülkelerin, dış dünyaya yayılmadan önce kendi içlerinde sosyal ve ekonomik devrimlerini geçirmiş olmaları gerektiğini vurgulamaktadır.¹⁴⁰ Daha da kısa bir ifadeyle söylemek gerekirse, dünya hegemonyası başlangıçta baskın olan sosyal sınıf tarafından kurulan iç hegemonyanın dışa yayılması olarak tarif edilmektedir. Sonuçta oluşan bu dünya hegemonyasının sürekliliği noktasında ise Cox'un, uluslararası örgütlere büyük önem verdiği görülmektedir. Gerçekten de uluslararası örgütler, hegemonyanın kurumları ve ideolojisinin geliştiği bir süreç olarak işlev kazanmaktadır. Buna göre Cox, uluslararası örgütlerin üstlendikleri hegemonik görevleri şu şekilde sıralamıştır: “1) Hegemonik dünya düzeninin gelişimini kolaylaştıran kurallar bütünü oluşturur, 2) Bizzat kendisi hegemonik dünya düzeninin ürünüdür, 3) İdeolojik olarak dünya

¹³⁸ Robert W. Cox, “Social Forces, States and World Orders: Beyond International Relations Theory”, **Millennium: Journal of International Studies**, Vol. 10, No. 2, 1981, p. 136-137.

¹³⁹ Cox, “Social Forces, States...”, p. 137-138.

¹⁴⁰ Robert Cox, **Production, Power, and World Order: Social Forces in the Making of History**, Colombia University Press, New York, 1987, p. 149.

düzenini meşrulaştırırlar, 4) Çevre ülkelerin seçkinlerini sisteme dahil ederler, 5) Hegemonya karşıtı fikirlerin etkisini azaltırlar”.¹⁴¹

Ancak yine de baskın olan devletin dünya hegemonyasına ulaşması, kendi içinde karşıtlıkların oluşmadığı anlamına gelmemektedir.¹⁴² Böyle bir düzende, hegemon gücün değişmesi de zaten bu yolla gerçekleşebilmektedir. Karşı-hegemonik güç, önce insanların zihinlerinde vücut bulmaktadır, ikincil düzeyde bulunan bir grubun maddi kaynaklarına daha kolay ulaşmaya başlaması ve var olan rızanın meşruluğuna giderek artan bir biçimde meydan okumasının sonucunda yeni hegemon güç konumuna gelebilecektir.¹⁴³

Son olarak Cox, hegemonya kavramını dünya düzenine uygularken önemli olan yerin; hegemonyanın ne zaman başlayıp bittiğini belirlemek olduğunu söyleyerek, dünya hegemonyasının kurulduğu döneme hegemonik dönem, hegemonik olmayanın dominant olduğu döneme ise hegemonik olmayan dönem adını vermiştir. Burada Britanya'nın dünya ekonomisinin merkezinde bulunduğu 1845-1875 arası dönem ve İkinci Dünya Savaşı'ndan sonraki yıllarda ABD'nin yeni hegemonik dünya düzenini kurduğu 1945-1965 yılları hegemonik dönem olarak tanımlarken, diğer ülkelerin Britanya'nın üstünlüğüne meydan okumaları sonucu Avrupa'da güç dengesinin bozulduğu 1875-1945 arası dönem ve ABD merkezli bir dünya düzeninin artık iyi işlemediğinin ortaya çıktığı 1965'ten günümüze olan dönemse hegemonik olmayan döneme işaret etmektedir.¹⁴⁴ Ancak tüm bu anlatılanlara rağmen Cox, hegemonyanın dünya düzeni açısından neo-realizmin iddia ettiği gibi “elzem” bir unsur olmadığını belirterek, hegemonyasız bir dünyanın, “yönetilemez” bir kargaşa olarak yorumlanamayacağını söylemektedir.¹⁴⁵

---

¹⁴¹ Cox, “Gramsci, Hegemony...”, p. 171-172.

¹⁴² Karacasulu, **a.g.m.**, s. 62.

¹⁴³ Kemal Çiftçi, **Tarih, Kimlik ve Eleştirel Kuram Bağlamında Türk Dış Politikası**, Siyasal Kitabevi, Ankara 2010, s. 60.

¹⁴⁴ Cox, “Gramsci, Hegemony...”, p. 170-171.

¹⁴⁵ Burcu Bostanoğlu ve Mehmet Akif Okur, **Uluslararası İlişkilerde Eleştirel Kuram Hegemonya, Medeniyetler ve Robert W. Cox**, İmge Kitabevi, Ankara 2009, s. 52.

Netice itibariyle bakıldığında; Gramsci-Cox çizgisinde hegemonya kavramı, zorlama sonucu değil, devletlerin güç odakları etrafında o gücün etkisini kabul ederek kendi rızaları ile oluşturdukları bir ilişki sistemine denk gelmektedir.¹⁴⁶

3. GÜÇ KAVRAMI

Aralarında küçük nüanslar bulunmasına rağmen, bu bölüme kadar yapılan “hegemonya” tanımlamalarının tümünde “güç” kavramının özel bir yeri olduğu ve bu iki kavramın birbirleriyle ilişki içinde olduğu çıkarımı kolaylıkla yapılabilmektedir. Çalışmanın teorik kısmının eksik kalmaması adına bu bölümde güç kavramına özellikle yer verilmek istenmiştir. Ancak bunu yaparken amaç; güç kavramının tüm yönlerini vererek, genel bir güç tanımlamasında bulunmaktan ziyade, oldukça geniş bir anlam çeşitliliği içinde kullanılan güç kavramını belirli konularla -tanımı, unsurları ve çeşitleri olmak üzere- sınırlandırarak, asıl çalışma konumuz olan hegemonya kavramıyla etkileşimlerine odaklanmaktır.

3.1. Gücün Tanımı ve Unsurları

Uluslararası ilişkiler literatürü içinde oldukça önemli bir yeri olan güç kavramının, üzerinde uzlaşmış, kesin bir tanımı bulunmamaktadır.¹⁴⁷ Bu durumun temelinde; kavramın yaygın kullanımına bağlı olarak üstünkörü biçimde tanımlanması ve bunun sonucunda, güce yakın anlamları bulunan başka kavramların, -otorite, baskı, şiddet gibi- yerine kullanılmasının yattığı görülmektedir. Dolayısıyla gücün ne olduğuyla ilgili verilen cevapların hangi noktalarda buluşup, hangi noktalarda ayrıldıklarını incelemek, kavramın açıklığa kavuşması adına son derece önem taşımaktadır.¹⁴⁸

Uluslararası sistemlere bakıldığında devletlerin, kendi güvenliklerini sağlama çabaları ve birbirleriyle çıkarları etrafında ilişkiler kurmaları, devletlerarası güç

---

¹⁴⁶ Çiftçi, a.g.e., s. 60.

¹⁴⁷ Barry Buzan “Barış, Güç ve Güvenlik: Uluslararası İlişkilerde Çatışan Kavramlar”, (Çev. Özden S. Sarı), Ed: Esra Diri, **Uluslararası İlişkilerde Anahtar Metinler**, Röle Akademik Yayıncılık, İstanbul 2013, s. 179.

¹⁴⁸ Oktay F. Tanrısever, “Güç”, Der: Atilla Eralp, **Devlet ve Ötesi: Uluslararası İlişkilerde Temel Kavramlar**, İletişim Yayınları, İstanbul 2012, s. 54.

mücadelelerinin doğmasına yol açmakta¹⁴⁹ ve böyle bir sistemde en basit haliyle güç; bir ülkenin, diğerlerini kendi istediği yönde yönlendirebilme yeteneği olarak tanımlanmaktadır.¹⁵⁰ Ancak tabii ki bu basit tanımla, gücün sadece bir yönü ortaya konmaktadır. Kavram; *Uluslar Arasında Politika* adlı kitabıyla Uluslararası İlişkilerin akademik bir disiplin olarak kabul edilmesi noktasında büyük katkı yapan Hans Morgenthau¹⁵¹ tarafından; hem bir ilişki türü, hem uluslararası politikanın en temel amacı hem de bu amacın gerçekleştirilmesi için bir araç olarak¹⁵², Joseph Nye tarafından; hava durumuna benzetilerek, herkesin hakkında fikir sahibi olmasına rağmen çok az insanın işleyiş mantığını anladığı bir kavram olarak¹⁵³ ve Robert Dahl tarafından ise; bir aktörün (a), başka bir aktöre (b) normal şartlarda yaptırılmayacağı şeyi yaptırabilme kapasitesi olarak tanımlanmıştır.¹⁵⁴ İstenildiği takdirde bu tanımlamaların sayısı daha da arttırılabilir. Birlikte gücün çok yönlü bir kavram olduğu rahatlıkla gözlemlenebilmektedir. Bu nedenle ilk olarak güç; insanların grupların ya da devletlerin sahip olduğu ve erişebildiği bir *nitelik*ken, ayrıca insanlar gruplar ya da devletlerin, dünyaya istediklerini yaptırabilmek için birbirleri üzerinde ki uygulama becerisi yani bir *ilişki* ve son olarak da *yapımın* bir özelliği olarak görülmektedir.¹⁵⁵

Bunun yanında hegemonyanın oluşum döneminin tam anlamıyla anlaşılabilmesi için, gücü oluşturan unsurların da bilinmesi gerekmektedir. Çünkü gücü oluşturan unsurları elinde bulduran güç, uluslararası sistemde yer alan diğer güçlere göre istediklerinin elde edilebilmesi bakımından daha kazançlı bir konuma erişmektedir. Dolayısıyla bu unsurlara sahip olan ve sonuçta bunların da desteğiyle hegemon durumuna gelmiş olan güç, pozisyonunu korumak ve sürekliliğini sağlamak

¹⁴⁹ John Baylis, "Uluslararası İlişkilerde Güvenlik Kavramı", **Uluslararası İlişkiler Dergisi**, Cilt. 5, Sayı. 18, 2008, s. 71-72.

¹⁵⁰ Faruk Sönmezoğlu, **Uluslararası Politika ve Dış Politika Analizi**, Filiz Kitabevi, İstanbul 2005, s. 180.

¹⁵¹ Kemal Çiftçi, "Soğuk Savaş Sonrasında ABD: "Rıza"ya Dayalı "Hegemonya"dan "İmparatorluk" Düzenine", **ZKÜ Sosyal Bilimler Dergisi**, Cilt. 5, Sayı. 10, 2009, s. 205.

¹⁵² Bekir Aydoğan ve Hakan Aydın, "Güç Kavramı ve Kamu Diplomasisi", **Ekopolitik Uluslararası İlişkiler Masası**, Rapor No. 11-02, 2011, s. 10.

¹⁵³ Joseph Nye, "The Changing Nature of World Power", **Political Science Quarterly**, Vol. 105, No. 2, 1990, p. 177.

¹⁵⁴ Robert A. Dahl, "The Concept of Power", **Behavioral Science**, Vol. 2, No. 3, 1957, p. 202-203.

¹⁵⁵ Chris Brown ve Kirsten Ainley, **Uluslararası İlişkileri Anlamak**, (Çev. Mehtap Gün Ayrıl), Sümer Kitabevi, 2013, s. 108.

için çaba gösterir.¹⁵⁶ Buna göre Morgenthau'nun başı çektiği birçok yazar, gücün bu unsurlarını nicel (nispeten istikrarlı olanlar- kantitatif) ve nitel (sürekli değişime tabi olanlar- kalitatif) olarak ikiye ayırarak vurgulamaktadır. Bunlar coğrafya, doğal kaynaklar, endüstriyel kapasite, askeri hazırlık, nüfus, ulusal karakter, ulusal moral, diplomasının kalitesi-niteliği ve hükümetin kalitesi-niteliği şeklinde sıralanırken¹⁵⁷, özellikle askeri ve ekonomik kaynaklar olarak gruplanan fiziksel güç unsurlarının dışında, devletin sahip olduğu fiziksel olmayan güç unsurlarının da dikkate alındığı gözlemlenmektedir.¹⁵⁸

Ancak bu noktada; gücün unsurlarına sahip olmanın her zaman güçlü olmak anlamına gelmediği özellikle vurgulanmalıdır. Çünkü sahip olunan tüm unsurlar, politik amaçları gerçekleştirmek için kullanılmadığı veya kullanılmak istenmediği takdirde potansiyel olarak kalmaktadır.¹⁵⁹ Bunun yanında kime karşı kullanılacağı da gücün oluşup oluşmaması noktasında önemli bir etken olmaktadır. Birbiriyle hiçbir ilişki kurmamış dünyanın iki ucundaki iki devletin, sahip oldukları potansiyelin birbirlerine kıyasla bir değeri olmayacak ancak bu iki ülkenin, birbirleriyle ilişki kurması sonucunda güç kavramı ortaya çıkacaktır.¹⁶⁰ Bu şekilde, güç kavramının farklı unsurlarının ön plana çıkarılması, uluslararası ilişkiler teorilerinin farklı sorulara farklı yanıt aramasından kaynaklanmakta ve uluslararası sistem değiştikçe söz konusu kavram da yeniden tanımlanarak, gücün unsurlarının öneminin değişmesine neden olmaktadır.¹⁶¹

Sonuçta; güç kavramının içeriği ve boyutları zamana, dünyanın içinde bulunduğu denge ve eğilimlere göre değişiklik göstermesine rağmen, söz konusu kavramın uluslararası ilişkiler açısından öneminin azalması söz konusu değildir. Bu

¹⁵⁶ Fatih Çam, "Amerika Birleşik Devletleri'nin Ortadoğu'da Oluşturduğu Asimetrik Hegemonya: 1990-2010", **Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi**, Çanakkale 2016, s. 19-24.

¹⁵⁷ Salih Doğan ve Şeref Kavak, "Uluslararası İlişkilerde Güç Kavramı", Ed: Arif Behiç Özcan ve Yusuf Çınar, **Uluslararası İlişkilerin Temel Kavramları**, Hükümdar Yayınları, İstanbul 2014, s. 249.

¹⁵⁸ Sönmezoglu'ndan aktaran: Murat Silinir, "ABD Gücünün Geleceği", **Atılım Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi**, Ankara 2007, s. 16-17.

¹⁵⁹ Haluk Özdemir, "Uluslararası İlişkilerde Güç: Çok Boyutlu Bir Değerlendirme", **Ankara Üniversitesi SBF Dergisi**, Cilt. 63, Sayı. 3, s. 116.

¹⁶⁰ Doğan ve Kavak, **a.g.e.**, s. 247.

¹⁶¹ Peter Bachrach ve Morton S. Baratz, "Two Faces of Power", **The American Political Science Review**, Vol. 56, No. 4, 1962, p. 948.

doğrultuda “güç” kavramını; doğru zamanda, doğru taraflara ve doğru şekilde kullanabilen devletler, uluslararası ilişkilerde başarıyı elde edeceklerdir.¹⁶²

3.2. Gücün Çeşitleri

Güç kavramı; uluslararası ilişkiler disiplini kapsamında incelendiğinde, sert-yumuşak-akıllı güç olmak üzere üçe ayrıldığı görülmektedir. Böyle bir ayrımın temelinde, gücü oluşturan unsurların hangi ölçüde kullanılacağından doğrudan ilgisi bulunmaktadır. Yani daha net bir ifadeyle söylemek gerekirse, güç kavramında kullanılan araçlar, bu ayrımın belirlenmesinde büyük bir rol oynarlar. Dolayısıyla somut uygulamalar sert güce, daha dolaylı uygulamalar yumuşak güce referans verirken, bu ikisinin sentezi ise akıllı güç kavramı olarak adlandırılmaktadır. Söz konusu ayrımlar, niteliksel ve niceliksel anlamda devletlerin yetenekleri arasındaki farklılıklar olarak ortaya çıktıkları için dolayısıyla onların sahip olmayı amaçladığı hegemonya düzeyine de gönderme yapmaktadır.¹⁶³

3.2.1. Sert Güç

Başkalarının aksi durumlarda yapmayacağı şeyleri tehdit ya da ödüllendirme yoluyla yapmalarını sağlayabilme yeteneği “sert güç” olarak adlandırılmakta ve ister ekonomik havuç isterse askeri sopalar kullanılarak elde edilen zorlama veya eşlik etme durumu uzun zamandır gücün faydalandığı merkezi bir unsur olarak karşımıza çıkmaktadır.¹⁶⁴ Esasen uzun bir tarihi geçmişe sahip olan sert güç kavramı, genelde -ekonomik unsuru da barındırmakla birlikte- askeri güç olarak değerlendirilmekte ve uluslararası ilişkiler disiplini içerisinde realist düşünce tarafından destek bulmaktadır. Bu düşüncede sistem anarşik bir yapıya sahip olduğu için uluslararası örgütler ve rejimler, anlaşmazlıkları ve çatışmaları çözmek için kurallar ve kuramlar

¹⁶² Niyazi İnce, “Uluslararası Sistemde Sert, Ekonomik ve Yumuşak Güç Kullanımının Kriz Dönemlerinde İthalat ve İhracata Etkileri: Türkiye Örneği”, **Haliç Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi**, İstanbul 2014, s. 56-57.

¹⁶³ Joseph S. Nye, “Hard, Soft, and Smart Power”, (Ed: Andrew F. Cooper, Jorge Heine, and Ramesh Thakur), **The Oxford Handbook of Modern Diplomacy**, 2013’den aktaran: Arda Görkem Yatağan, “Sert Güç Unsurlarının Yumuşak Güç Aracı Olarak Etkileri”, **Kara Harp Okulu Bilim Dergisi**, Cilt. 28, Sayı. 2, 2018, s. 71 ve Çam, **a.g.t.**, s. 25-26.

¹⁶⁴ Robert Keohane and Joseph S. Nye, “Power and Interdependence in the Information Age”, **Foreign Affairs**, Vol. 77, No. 5, 1998, p. 86.

geliştirememekte, devletler ise kendi varlıklarını, diğer ülkelere karşı korumak adına askeri güçlerini üst seviyede tutmaya özen göstermektedir.¹⁶⁵

Bu anlamda sert güç klasik yaklaşımın ön planda olduğu bir güç şeklidir ve buna göre askeri güç, gücün diğer formlarına hükmederek, bu gücü elinde bulunduran devlete dünya meselelerini kontrol etme fırsatı sağlar.¹⁶⁶ Bu nedenle dünya politikasında etkin olmayı arzulayan devletler, daima güçlü ordulara sahip olmaya değer vermiştir. Bu gücün uluslararası düzeydeki etkinliğini ise, nükleer silahlara sahip olma, dış ülkelerde askeri varlık bulundurma, güç projeksiyonu (üsler, denizasıırı varlıklar vb.), stratejik kuvvet ulaştırma, stratejik ve taktik haberleşme kabiliyetleri, modern teknolojiyi kullanan isabetli ve tahrip gücü yüksek ateş desteği ile takviye edilmiş manevra kabiliyetleri, küresel ve bölgesel coğrafyalarda süratli, zamanında ve emniyetli bir şekilde kuvvetlerinin lojistik desteğini, barınma ve idamesini sağlayacak kabiliyetler gibi faktörlerin belirlediği bilinmektedir.¹⁶⁷

Dolayısıyla bir devletin ulusal çıkarlarının zorunlu kıldığı durumlarda elindeki güce başvurmadan çekinmeyeceğini inandırıcı biçimde göstermesi son derece önemlidir. Bunun gerçekleşmesi için de, o devletin yeterli güce ve bu gücü kullanacak siyasi iradeye sahip olması gerekmektedir.¹⁶⁸ Bu noktada aktörlerin bu gücü uygulamalarındaki esas amaç, istediklerini elde etmek ve bazı durumlarda başarılı olabilmek adına karşısındakini tehdit etmek olarak verilmektedir.¹⁶⁹

3.2.2. Yumuşak Güç

Klasik anlamda hegemonya sert güce ve tahakküme dayalıyken,¹⁷⁰ bizim çalışmada esas odağımızı oluşturan Gramsci-Cox çizgisindeki hegemonya yumuşak güce ve rızaya gönderme yapmaktadır. Zaten güç kavramını fiziki güç kullanımı, bastırma ve yaptırım gibi unsurlarla sınırlandırarak tek yönlü bir şekilde açıklamak, gücün boyutlarının anlaşılması noktasında eksik yanların oluşmasına yol açacaktır. Bu

¹⁶⁵ Keykavosiiranagh, **a.g.t.**, s. 33.

¹⁶⁶ Yatağan, **a.g.m.**, s. 71.

¹⁶⁷ Sait Yılmaz, "Uluslararası İlişkilerde Güç ve Güç Dengesinin Evrimi", **Beypkent Üniversitesi Stratejik Araştırmalar Dergisi**, Sayı.1, No. 1, 2008, s. 40.

¹⁶⁸ Onur Öymen, **Ulusal Çıkarlar, Küreselleşme Çağında Ulus-Devleti Korumak**, Remzi Kitabevi, İstanbul 2003, s.165.

¹⁶⁹ İnce, **a.g.t.**, s. 59.

¹⁷⁰ Murat Alakel ve Ahmet Safa Yıldırım, "11 Eylül Sonrası ABD'nin Irak İşgali Sürecinde Hegemonya-Emperyalizm Tartışmalarına Eleştirel Bir Bakış", **Yalova Sosyal Bilimler Dergisi**, Yıl. 5, Sayı. 8, 2014, s. 140.

nedenle güç kavramının, sert ve yumuşak güç olarak iki ucu olduğunu ve aynı zamanda bu iki ucun birbirleriyle ilişki içinde olduğunu kavramak son derece önemlidir.¹⁷¹

19. yüzyılda sanayinin öneminin artması, gücün unsurları arasındaki öncelik sıralamasında bir değişimin yaşanmasını sağlayarak, artık ülkelerin askeri teknolojileri ve endüstriyel üretim kapasitelerinin, asker sayısı ve nüfustan daha fazla değer kazanmasına neden olmuştur.¹⁷² Buna göre küreselleşen dünyada ortaya çıkan birçok yeni ulus-ötesi sorun ekseninde, askeri ve ekonomik güç yükümlü kılınabilir gözükmeye rağmen artan karşılıklı bağımlılık, ulus-ötesi meselelerde sert güç kullanımını kısıtlamıştır. Çünkü karşılıklı bağımlılık nedeniyle sert güç uygulamaları, dolaylı olarak gücü uygulayan içinde tehlike anlamına gelmiş, Nye ise bu noktada yumuşak güç kavramının önemini vurgulamıştır.¹⁷³

Bu manada yumuşak güç; gücün ikinci yönü olarak nitelendirilirken temelde, bir ülkenin başka ülkelere istediğini -baskı ve zor kullanmadan- yaptırma yeteneği olarak tanımlanmaktadır.¹⁷⁴ Burada özellikle yumuşak güç kavramı ile hegemonya kavramını ilişkilendiren Nye hegemonyanın, diğerlerinin hegemonun istediğini yapmaları değil, onun istediğini istemelerini sağlamak olduğunu ifade etmekte ve şu an yaşanan bilgi çağında uluslararası sisteme hakim olmak isteyen bir devlet için, yumuşak gücü mutlaka sahip olunması gereken bir unsur olarak vermektedir.¹⁷⁵ İknâ ve cezbetme temelinde oluşan yumuşak güç bağlamında, etkilenen devletin kimi zaman, karşı tarafın kendilerine uyguladığı iknaya dayalı yönlendirmeyi, uluslararası sistemin bir parçası olarak gördüklerinden dolayı etkilendikleri veya kendilerini kimin etkilediğinin farkında bile olmadıkları söylenebilmektedir.¹⁷⁶ Bu denli etkileri görülen

¹⁷¹ Hande Gözüm, "Uluslararası Halkla İlişkiler ve Kamu Diplomasisi: Soğuk Savaş Döneminde Türkiye-Amerika Birleşik Devletleri İlişkileri Örneği", **Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Halkla İlişkiler ve Tanıtım Anabilim Dalı, Doktora Tezi**, Ankara 2018, s. 37.

¹⁷² Selim Rüşen, "Normatif Güç Bağlamında AB'nin Uluslararası Konumu Üzerine Tartışmalar", **Sosyal Bilimler Dergisi**, Yıl. 5, Sayı. 23, 2018, s. 339.

¹⁷³ Joseph S. Nye, **Bound to Lead: The Changing Nature of American Power**, 1990, p. 187-189'dan aktaran: Nurettin Oğuzhan Akoğuz, "Uluslararası İlişkilerde Hegemonya, Yumuşak Güç, Algı Yönetimi: Amerika Birleşik Devletleri Örneği", **Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi**, Isparta 2018, s. 71-72.

¹⁷⁴ Joseph S. Nye, "Soft Power and American Foreign Policy", **Political Science Quarterly**, Vol. 119, No. 2, 2004, p. 256.

¹⁷⁵ Erçandırılı, **a.g.t.**, s. 36.

¹⁷⁶ Göktürk Tüysüzoğlu, "Karadeniz Havzasında Rekabet Analizi; İşbirliği Söylemlerinin Bölgesel Çatışma Beklentilerine Yansıması", **İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, Doktora Tezi**, İstanbul 2012, s. 83.

yumuşak güce bakıldığında ise; kültür, ideoloji ve uluslararası örgütler olmak üzere üç ana kaynağının bulunduğu görülmektedir. Devletlerin kültürel unsurları ve ideolojileri başkalarına çekici geldiğinde ve diğer devletlerin faaliyetlerini egemen devletin tercih ettiği şekilde yönlendirmek veya sınırlamak isteyen kurumları desteklediğinde yumuşak gücün etkisi artmaktadır.¹⁷⁷ Ancak burada yumuşak gücü kullanmanın, sert güce kıyasla daha zor, zaman isteyen ve izleyicilerin kabullenmesine bağlı bir olay olduğunun belirtilmesi gerekmektedir. Yumuşak güç kullanımı devletlerin daha yavaş yol almasına neden olurken, bunun aksine yumuşak gücün kullanımının başarılı olduğu durumlarda elde edilen kazanç daha kalıcı ve uzun süreli olmaktadır.¹⁷⁸

Özetle belirtilmesi gerekirse; güç kavramında yaşanan dönüşümle birlikte, sert gücün yumuşak güce oranla kullanımının kısıtlanması, uluslararası alanda ikna edicilik, cezbetme ve hayranlık uyandırma gibi faktörlerin ön plana çıkmasını sağlamış ve dış politikada devletlerin, diğer aktörleri kendilerini takip etmeye yarayacak araçlara yatırım yapmalarına sebep olmuştur.¹⁷⁹ Bu anlamda günümüzde, askeri ve siyasi gücü kapsayan sert güç önemli bir noktada bulunmasına rağmen bu güç unsurlarının bir sınırı vardır ve bu sınırın bittiği yerden itibaren yumuşak güç unsurları devreye girmektedir.¹⁸⁰

3.2.3. Akıllı Güç

Kavram, günümüzde güç kullanımının, farklı formlarda uygulanmasını ifade eden bir tanımlama şeklinde karşımıza çıkmaktadır.¹⁸¹ 2003 yılında Amerika'nın Irak üzerinde askeri gücünü kullanmasının sonucunda, ülkenin imajının ve nüfuzunun tüm dünyanın gözünde bir düşüş yaşaması, ulusal hedeflere ulaşma noktasında askeri gücün tek başına yeterli olmadığı fikrinin ortaya çıkmasında etkili olmuş ve böylelikle akıllı güç konseptine dayalı yeni bir dış politika biçimi ileri sürülmüştür.¹⁸² 2006 yılında ABD'nin önde gelen düşünce üretim merkezi olan CSIS'nin (Center for

¹⁷⁷ Joseph S. Nye, "Soft Power", *Foreign Policy*, No. 80, 1990, p. 167-168.

¹⁷⁸ Tuba Çavuş, "Dış Politikada Yumuşak Güç Kavramı ve Türkiye'nin Yumuşak Güç Kullanımı", *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi*, Cilt. 2, Sayı. 2, 2012, s. 26.

¹⁷⁹ Rüşen, *a.g.m.*, s. 342.

¹⁸⁰ Tüysüzoğlu, *a.g.t.*, s. 84.

¹⁸¹ Zeliha Sağlam, "Güç Kavramı ve Ortadoğu'da Değişen Dengeler Üzerinden Güç Okuması", *İnsani ve Sosyal Araştırmalar Merkezi (İHH)*, 2014, s. 5.

¹⁸² Emine Akçadağ, "Yumuşak Güç Japonya'nın Sert Güç Arayışları", *Bilge Strateji*, Cilt. 2, Sayı. 3, 2010, s. 2.

Strategic and International Studies) bünyesinde oluşturulan tarafsız Akıllı Güç Komisyonu (Comission on Smart Power) tarafından hazırlanan “Daha Akıllı, Daha Güvenli Amerika” (A Smarter More Secure America) başlıklı rapor dahilinde bu duruma yer verilerek, ABD’nin küresel üstünlüğünü devam ettirebilmesi için askeri gücünün ikinci plana itilmesinin gerektiği belirtilmiştir.¹⁸³

Bu anlamda birçok düşünür, yumuşak ve sert güç arasında korunması gereken uygun bir dengenin bulunduğunu kabul etmektedirler. Sert gücün aşırı kullanılması, yumuşak gücün daha sonra kullanılma şansını da yok edebilmektedir.¹⁸⁴ Bu yüzden bu iki gücün birleştirilmesiyle oluşturulan bir dış politikanın, yalnızca bir güç türüne dayalı bir politikadan daha başarılı sonuçlar vereceği ifade edilmekte,¹⁸⁵ işte bu noktada sert ve yumuşak gücün ustalıkla birleştirilmesi de akıllı güç olarak tanımlanmaktadır.¹⁸⁶ Buna göre akıllı güç, güçlü bir askeri yapıya olan ihtiyacın önemini ve aynı zamanda nüfuz yaymak ve girişimlere meşruiyet kazandırmak adına yumuşak gücün önemini vurgulayan bir yaklaşım olarak göze çarpmaktadır.¹⁸⁷ Akıllı gücü uygulayan aktörün, başarıya odaklanarak diğer aktörlerle iyi ilişkiler kurduğu ve korkutmaktan çok teşvik etmeye yönelerek, elindeki tüm imkanları kullandığı görülmektedir.¹⁸⁸

Netice itibariyle güç kavramı -özellikle rıza faktörünün ön planda olduğu yumuşak güç kavramı- hegemonyanın belirlenmesi, korunması ve sürdürülmesi noktasında son derece önemlidir.

---

¹⁸³ Emine Akçadağ, “ABD’nin Kamu Diplomasisi Stratejisi: Akıllı Güç...”, <http://www.kamudiplomasisi.org/pdf/abdkdstratejisi.pdf>, s. 2, Erişim tarihi: 23.12.2018.

¹⁸⁴ Sait Yılmaz, “Yumuşak Güç ve Evrimi”, **Turan Stratejik Araştırmalar Merkezi Dergisi**, Cilt. 3, Sayı. 12, 2011, s. 34.

¹⁸⁵ Giulio M. Gallarotti, “Soft Power: What It Is, Why It’s Important, and The Conditions For Its Effective Use”, **Journal of Political Power**, Vol. 4, No. 1, p. 3.

¹⁸⁶ Richard L. Armitage and Joseph S. Nye, “A Smarter, More Secure America, CSIS Commission On Smart Power”, **Center For Strateic & International Studies**, 2007, p. 7.

¹⁸⁷ Joseph Nye, “Get Smart,” **Foreign Affairs**, Vol. 88, No. 4’den aktaran: Akçadağ, **a.g.m.**, s. 2.

¹⁸⁸ Sağlam, **a.g.m.**, s. 5.

İKİNCİ BÖLÜM

SOĞUK SAVAŞ SONRASINDA RUSYA VE ÇİN'İN AVRASYA STRATEJİLERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ

1. RUSYA

1.1 Soğuk Savaş Sonrasında Rusya Dış Politikasının Genel Özellikleri

Soğuk Savaş dönemi incelendiğinde bu sürecin, geleneksel askeri yöntemlerin eyleme dönüştürüldüğü klasik savaşlardan ayrılarak, karşı cephelerde yer alan SSCB ve ABD'nin çeşitli alanlardaki rekabet durumuyla devam eden bir gerginlik dönemine işaret ettiği görülmektedir.¹⁸⁹ 8 Aralık 1991 tarihinde üç Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti (günümüzde ki Rusya Federasyonu, Belarus Cumhuriyeti ve Ukrayna) Başkanları tarafından imzalanan anlaşmayla Bağımsız Devletler Topluluğu kurulmuş ve sonucunda SSCB'nin varlığının sona erdiği ilan edilmiştir.¹⁹⁰ Sovyetler Birliği'nin dağılmasının kesinleşmesi ise bu dönemin bitmesine neden olurken,¹⁹¹ uluslararası sistemde, SSCB'nin dağılmasından kaynaklanan boşluğu Rusya Federasyonu doldurmaya çalışmıştır. Rusya bu dönemde eş zamanlı olarak, bir yandan iki kutuplu düzenin bitmesiyle gerçekleşen dönüşüme uyum sağlamak zorunda kalırken, bir yandan da ülke siyasetini Çarlık-SSCB dönemine kadar uzanan konvansiyonel devlet yönetimi anlayışı etrafında, uluslararası düzene uyumlu bir şekilde tekrar oluşturmak mecburiyetini duymuştur.¹⁹²

Konu itibariyle söz konusu ülkenin dış politikasına odaklanıldığında; Soğuk Savaş sonrası dönemde eski Sovyetler Birliği coğrafyası üzerindeki politik istikrarın sağlanması, Avrupa, Güney Asya, Uzak Doğu gibi bölgelerde, Sovyetler Birliği'nde yer alan istikrarsız bölgelere yayılcı tavırlar gerçekleştirebilecek hegemonik devletlerin ortaya çıkmasının önlenmesi ve Sovyetler'den miras kalan küresel

---

¹⁸⁹ Joseph S. Nye ve David A. Welch, **Küresel Çatışmayı ve İşbirliğini Anlamak, Kurama ve Tarihe Giriş**, (Çev. Renan Akman), Kültür Yayınları, İstanbul 2011, s. 190.

¹⁹⁰ Fuad Hüseyinov, "Bağımsız Devletler Topluluğu'nun Oluşumunun Hukuki Boyutları", **Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Cilt. 52, Sayı. 4, 2003, s. 387.

¹⁹¹ Osman Metin Öztürk, **Rusya Federasyonu Askeri Doktrini**, ASAM Yayınları, Ankara 2001, s. 15.

¹⁹² Cumhur Eken, "Rusya'nın Batı'yla İlişkilerine Etki Eden İçsel Faktörler: Putin Dönemi (2000-2008)", **Harp Akademileri Stratejik Araştırmalar Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Ana Bilim Dalı Doktora Tezi**, İstanbul 2015, s. 31.

karakterli pozisyonların devam ettirilmesi gibi üç önemli evleviyetin bulunduğu dikkat çekmektedir.¹⁹³ Bu anlamda bakıldığında Rusya’da, ülkenin iç politikasında yaşanan zorlukların, kamuoyu tarafından fark edilmemesi için, odağı dışarıya çekme politikasının uygulandığı görülmüş¹⁹⁴ ve ülkenin içinde bulunduğu sıkıntıların sonucunda Rus dış politikasının, ülkenin iç ihtiyaçlarına göre uyarlanması noktasında etkili olmuştur.¹⁹⁵ Bu nedenle 1990’lı yıllar boyunca Rus dış politikasını oluşturan etkenler sıralandığında; dağılma, ekonomik ve toplumsal çözümler, eski Sovyet ülkelerine yönelik önderlik sorunu ve güvenlik konularının başta geldiği çok rahatlıkla söylenebilir.¹⁹⁶ Dolayısıyla Sovyetler’in dağılmasının ardından Rus dış politikasının şekillenmesinde, uluslararası ortamda yaşanan belirsizliğin etkili olduğu da ifade edilebilmektedir.¹⁹⁷

Bununla birlikte bu dönemde izlenen dış politika üzerinde, çeşitli düşünce akımlarının etkili olduğu dikkat çekmiştir. Bu akımlar, Rus dış politikasında hangi tür enstrümanların kullanılması gerektiğini belirlerken,¹⁹⁸ temelde Rusya’nın Batı ile bir arada olmasını ve iş birliği geliştirmesini savunan Atlantikçiler (Batıcılar) ve hızlı Batılılaşmaya karşı oldukları için, onun yerine Rusya’yı Asya ve Avrupa arasında bir köprü olarak gören Avrasyacılar olmak üzere iki gruba ayrılmaktadırlar.¹⁹⁹

Burada, ilk etapta Batıcılar olarak isimlendirilen gruba bakıldığında; dış politika ile ilgili duruşlarının Soğuk Savaş sonrasında sınırları dışından kendisine yönelik herhangi bir ciddi tehdidin bulunmaması ve buna bağlı olarak Batıyla bütünleşmeye ağırlık verilmesi şeklinde özetlendiği görülmektedir. Onlara göre asıl tehdit, barışçıl bir ortamın olduğu dış dünyadan ziyade iç dinamiklerden

¹⁹³ Alexei G. Arbatov, “Russian Foreign Policy Priorities for the 1990s”, **Russian Security after the Cold War**, (Ed. Teresa Pelton Johnson and Steven E. Miller), Washington: Brassey’s, 1994, p. 13.

¹⁹⁴ Mediha Akarslan, **Değişen Dünya Dengeleri, Rusya Federasyonu Yakın Çevre Politikası ve Türk Cumhuriyetleri**, Ezgi Kitabevi Yayınları, Bursa 1991, s. 138.

¹⁹⁵ Antje Kästner, “From chaos to pragmatism? The domestic dimension of Russian foreign policy 1991–2008”, **German Development Institute**, Bonn 2008, p. 32.

¹⁹⁶ Alexei G. Arbatov, “Russian’s Foreign Policy Alternatives”, **International Security**, Vol. 18, No. 2, 1993, p. 43.

¹⁹⁷ Faruk Sönmezoğlu, **Türk Dış Politikasının Analizi**, Der Yayınlar, İstanbul 2004, s. 78.

¹⁹⁸ Salim Avcı, “Rusya’nın Dış Politikasında Emperyalizme Dönüş: Gürcistan, Ukrayna ve Suriye Krizi Örnekleri”, **Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi**, Ankara 2016, s. 32.

¹⁹⁹ Ahmet Balcı, “Rus Kimliği ve Dış Politika Üzerindeki Etkileri”, **Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Ana Bilim Dalı Yüksek Lisans Tezi**, Kırıkkale 2008, s. 31.

kaynaklıdır.²⁰⁰ Bu yüzden Batıcı akımda güdülen esas amaç, Rusya'nın Batı ile siyasi ve ekonomik entegrasyonunun sağlamak olarak değerlendirilmekte ve dört farklı nokta etrafında, akımın duruşu özetlenmektedir. Bunlardan ilki; Batıcıların, kendilerini Batılı değerler sistemi ile tanımlamalarıdır. Ülkenin tekrar lider konumuna yükselebilmesi için demokrasinin gerekli olduğunu, Rusya'nın demokratik güçler tarafından özgürleştirilmesi durumunda ise 10-12 yıl içinde öncü ülke konumuna ulaşacağı savunulmaktadır. İkinci olarak; Batıcılar politik alanda demokrasinin vazgeçilmez olduğuna inandıkları ve ülke ekonomisindeki gelişmenin Rusya'da demokrasinin kaderini belirleyecek unsur olduğunu belirttikleri için, Rusya'nın dünya ekonomisine entegrasyonunu istemekteydiler. Üçüncü nokta; Batıcıların güvenlik anlamında yarar sağlamak istiyor olmalarıydı. Rusya'nın sınırlarında meydana gelen çatışmaların ve yeni bağımsız devletlerdeki Rus azınlığın durumunun, Rusya'yı bu çatışmalara dahil ederek demokratik reformlara zarar verebilme ihtimaline karşı korumak için, Avrupa güvenlik sistemi olan AGİT'in tüm Avrasya'yı kapsayacak şekilde genişlemesini istemekteydiler. Son olarak ise; Batıcılar Rusya'nın büyük güç statüsüyle Batı tarafından eşit statülü partner olarak kabul edilmesini savunmaktaydılar. Buna göre yeni dünyanın, gelişmiş ülkelerinin esasen G-7 olarak adlandırılan bir yapıdan oluştuğunu savunan Batıcılar, Rusya'nın da G-7 ve diğer Batılı kurumlara girmesinin önemli olduğunu belirtmekteydiler.²⁰¹

Ancak ülkede, Batıya yönelik var olan olumlu hava, Batı'dan beklenen desteğin gelmemesi ve bunun bir uzantısı olarak iç politikada Batı'yı ve Batı'nın getirdiği düzeni reddedişin başlaması bu havanın bozulmasına sebep olmuş ve sonucunda Rus dış politikasında etkili olan ikinci grup olarak; Avrasyacılar ortaya çıkmıştır. Böylece Rusya, dış politikasında yeniden düzenlemeler yaparak "Yakın Çevre" politikası ile bu coğrafya üzerindeki çıkarlarını ne pahasına olursa olsun koruyacağını belirtmiş²⁰² ve dünya gücü olma isteğinden bu dönemde de vazgeçmediğini göstererek, elinde kalan yumuşak güç kaynağını kullanabileceği alan olarak gördüğü, eski Sovyet ülkeleri üzerindeki etkisini kaybetmeden bu ülkelerle

²⁰⁰ Merve İrem Yapıcı, **Rusya Dış Politikasını Belirleyen İç Etkenler**, USAK Yayınları, İstanbul 2010, s. 144.

²⁰¹ Nazım Cafersoy, "Rus Jeopolitik Düşüncesinde Misyon Arayışları", **Avrasya Dosyası**, Cilt. 8, Sayı. 4, 2002, s. 76-78.

²⁰² Balcı, **a.g.t.**, s. 34-38.

dostluk ilişkileri kurmayı bir dış politik hedef haline getirmiştir.²⁰³ Genel anlamda Rusya'nın kendine ait bir jeopolitiğe sahip olduğunu ve çeşitli etnik grupların özgün bir birleşiminden meydana geldiğini ileri süren Avrasyacılar, bu durumun kendilerine bölgedeki sorunlara müdahale etme hakkı verdiği inancını da taşıyarak,²⁰⁴ Soğuk Savaş'ın bitimiyle ülkenin jeopolitik ağırlığının azalmış ve değişmiş olmasına rağmen, Rusya'nın Avrasya coğrafyasındaki işlevinin Sovyetler'in sahip olduğu rol ve konumla aynı olduğunu ileri sürmüşlerdir.²⁰⁵ Ayrıca Rus dış politikasında yaşanan bu değişim ile tekrar yakın çevresine öncelik veren Rusya'nın, dış politikada işbirlikçi bir tutumdan ziyade güce dayalı politikalar izlemeye başladığı görülmüş²⁰⁶ ve buradan hareketle de, Rusya'nın esasen sert güce dayalı politikalarının sonucunda oluşan uluslararası seslerin, hafifletilmesi amacıyla yumuşak güç politikalarını bir paravan niyetiyle kullandığı söylenmiştir.²⁰⁷

Özetlemek gerekirse, Soğuk Savaş'ın bitmesiyle birlikte Rus dış politikasının yeni bir döneme girdiği ve bunda da çeşitli akımların etkili olduğu aşikardır.²⁰⁸ Ancak yaşanan bu dönüşüm, sadece ülke içinde oluşan bir değişime işaret etmekten öte, kendisini çevreleyen uluslararası ortam içinde oluşan bir sürece tekabül ederek dış politikada çeşitli önceliklere bağlı olarak, ülkede farklı akımların benimsenmesine yol açmıştır.²⁰⁹

1.2. Soğuk Savaş Sonrası Rusya'nın Avrasya Stratejisi

SSCB'nin yıkılmasıyla zor bir dönemden geçen Rusya Federasyonu'nun, Putin'in başkanlığında kendini toparlayarak, tekrar küresel güç olmaya çalışan bir politika izlediği görülmüştür.²¹⁰ Bu durum daha açık bir şekilde ifade edilirse; ülke dış

²⁰³ Jale Akhundova, "Rusya'nın Hegemonya Arayışında Yumuşak Güç Politikaları", **Polis Akademisi Güvenlik Bilimleri Enstitüsü Uluslararası Güvenlik Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi**, Ankara 2014, s. 31-32.

²⁰⁴ Valerii Senderov, "Neo-Eurasianism: Realities, Dangers, Prospects", **Russian Politics & Law**, Vol. 47, No. 1, 2009, p. 30-33.

²⁰⁵ David Kerr, "The New Eurasianism: The Rise of Geopolitics in Russia's Foreign Policy", **Europe-Asia Studies**, Vol. 47, No. 6, 1995, p. 981-982.

²⁰⁶ Avcı, **a.g.t.**, s. 34

²⁰⁷ Andrey Makarychev, "Soft Power, Regionalism and Common Neighborhoods: Russia's Potential in a Competitive Environment", **Bilge Strateji**, Vol. 5, No. 8, 2013, p. 52.

²⁰⁸ Serdar Kesgin, **NATO-Rusya İlişkileri**, KARASAM, Ankara Üniversitesi Basımevi, Giresun 2009, s. 32-33.

²⁰⁹ Duygu Sezer Bazoğlu "Rusya Federasyonu'nun Uluslararası Sistemde Gelişmekte Olan Rolü", (Der. Pınar Yürür, Yalçın Sarıkaya, Aigerim Shilibekova), **Sempozyum Bildirileri Kitabı** (1. Türk Rus Ortak Karadeniz Sempozyumu 27-28 Mart 2008), KARASAM, Ankara Üniversitesi Basımevi, Giresun 2008, s. 61.

²¹⁰ Ahmet Yücedağ, "Rusya Avrasyacılığı ve Kafkasya", **SDAM RAPOR**, 2018, s. 29.

politikası, Soğuk Savaş'ın bitiminden bu yana Yeltsin döneminde temellendirilmiş ancak esasen Putin döneminde daha sağlam bir zemine oturtularak son halini almıştır.²¹¹

Bununla birlikte Rus dış politikadaki yaklaşımlar incelendiğinde; tarihi süreç içerisinde Avrupa ve Asya bölgesine yayılmış bir ülke olması ve buna bağlı olarak Batılı kültür ve değer yargılarıyla birlikte, Doğulu kültür ve medeniyetlerle de iç içe yaşaması dikkat çekmektedir. Bu durum bir taraftan ülkeye güç katarken, diğer taraftan Rusya'nın, sahip olduğu siyasi ve etnik yapıya dayanarak Rus tarihinde Avrasyacılık olarak nitelenen politikaların şekillenmesini sağlamıştır.²¹² Rusya'nın, Avrasya bölgesinde etkili olmak ve dünya politikalarında lider aktörlerden biri olmak gayesiyle oluşturduğu bu kavram, temelde klasik (Avrasyacılık) ve modern (Neo-Yeni Avrasyacılık) olarak iki başlık altında değerlendirilmektedir.²¹³ Buna göre; yaklaşımın ilk gündeme geldiği tarih, Rus Çarlığı'nın yerine SSCB'nin ikame edildiği dönemken, konjonktürel gelişmeler etrafında tekrar yorumlanarak etkinleştiği ikinci dönem, SSCB'nin dağılmasından sonra Rusya'nın ağır bir sarsıntı yaşadığı 1990'lı yıllar olmuştur.²¹⁴

İlk olarak klasik Avrasyacılığa bakıldığında; 1920'li yıllarda, Sofya'da bulunan genç Rus göçmenler etrafında oluşması ve Birinci Dünya Savaşı'nın kötü sonuçlarına yönelik bir tepki mahiyeti taşımasının yanında esasen milliyetçi duygular üzerine kurulu bir düşünce olduğu görülmektedir. Prens N. S. Trubetskoy, söz konusu oluşumun gerçek kurucusu olarak kabul edilmekle birlikte 1930'lu yıllarla beraber bu hareketin, artık başka şehirlerde -Prag, Sofya, Paris ve Belgrad gibi- yaşayan Rus düşünürler tarafından da tercih edilmeye başlandığı belirtilebilmektedir.²¹⁵ Klasik

²¹¹ Mühdan Sağlam, "Küreselleşme, Enerji ve Dış Politika: Rusya'da Devletin Dönüşümü ve Gazprom", **Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi**, Ankara 2013, s. 122.

²¹² Salih Yılmaz, "Yeni Avrasyacılık ve Rusya", **Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırmaları Dergisi**, Sayı. 34, 2015, s. 113.

²¹³ Recep Cengiz, "Avrasyacılık Tartışmaları Uluslararası Hoca Ahmet Yesevi Türk-Kazak Üniversitesi Örneği", **TASAM**, 2017, s. 2.

²¹⁴ Natalia Morozova, "Geopolitics, Eurasianism and Russian Foreign Policy Under Putin", **Geopolitics**, Vol. 14, No. 4'den Aktan: Zehra Aksu, "Avrasya'da Yeni Stratejik Gelişmeler ve Bölgesel Bütünleşme Çabaları: Şanghay İşbirliği Örgütü", **Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Ana Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi**, Kahramanmaraş 2018, s. 14.

²¹⁵ Sezgin Kaya, "Rus Dış Politikasında Batı Karşıtlığının Düşünsel ve Tarihsel Gelişimi", **Akademik Bakış**, Cilt. 4, Sayı. 7, 2010, s. 63.

Avrasyacıların öncelikli amacı, Rus çehresini saptarken ve ülkenin Avrupalılaştırma-Batılılaşma sürecine bir seçenek oluşturarak Batı'nın etkisini zayıflatmaktır. Buna göre; Avrupa medeniyetinin diğer medeniyetlere üstünlüğü olmadığını savunarak, Rusya'nın kendi başına bir medeniyet olduğunu ve Batı'ya karşı duruşuyla örnek olması gerektiğini iddia etmişlerdir.²¹⁶ Ancak 1930'lu yıllardan sonra, zamanla unutulmaya başlayan ve önemini kaybeden Avrasyacılık, SSCB'nin dağılmasıyla birlikte ortaya çıkan düşünsel arayışlarla yeniden gündeme gelerek, güç kazanmış ve öncüsü Aleksandr Dugin olarak kabul edilen neo-Avrasyacılık fikri gelişmiştir.²¹⁷ Bu görüş, Sovyetlerin dağılmasından sonra Avrasya'da oluşan boşluğun Batı Avrupa ve ABD'nin siyasal ve kültürel hegemonyasına ekleneceğinden endişe duyan kesim tarafından savunulmuş ve ülke çıkarlarının korunabilmesi, uluslararası sistemde Rusya'nın konumunun yeniden tanımlanmasına ve siyasal-askeri gücünün restore edilmesine bağlanmıştır.²¹⁸ Bu anlamda neo-Avrasyacılık fikri teorik düzeyde incelendiğinde, klasik ilkelerin yeniden canlanarak, ideolojik ve politik bir programın temelleriyle bir dünya görüşü mirasını kapsamaktadır. Özetle; bahsedilen yaklaşımlar arasından Batıcılık, Avrupa ve Atlantik kurumlarıyla bütünleşmeye dayanan politikaların izlenmesini savunan reformistleri bünyesinde toplarken, neo-Avrasyacılık iç politikada daha merkezîyetçi çözümler sunmuş, dış politikada ise Rusya-Batı ilişkilerinde daha Batı karşıtı bir noktadan hareket etmiştir.²¹⁹ Çalışmanın konusu dahilinde incelenmiş olan yaklaşım ise esasen neo-Avrasyacılık olarak adlandırılan ve günümüz Rus dış politikasında önemli ölçüde etkili olduğu iddia edilen yaklaşımdır.

1.2.1. Boris Yeltsin Dönemi

Boris Nikolayeviç Yeltsin, 1990 yılında Rusya Cumhuriyeti Parlamentosu Başkanlığı'na ve 1991 yılında Rusya Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı'na getirilerek,

---

²¹⁶ Vera Tolz, "Conflicting "Homeland Myths" and Nation-State Building in Postcommunist Russia", **Slavic Review**, Vol. 57, No. 2'dan Aktaran: Yılmaz, **a.g.m.**, s. 113.

²¹⁷ Selim Kurt, "Neo-Avrasyacı Perspektiften Rusya Federasyonu'nun Güvenlik Algısı", **Güvenlik Stratejileri**, Yıl. 14, Sayı. 28, 2018, s. 97-98.

²¹⁸ Cengiz, **a.g.m.**, s. 13.

²¹⁹ Aksu, **a.g.t.**, s. 19-20.

2000 yılına kadar Rusya'nın lideri olarak görevde kalmıştır.²²⁰ Bu süreç, Rusya'nın izlediği dış politikalar açısından incelendiğinde; 1991-1993 arası ve 1993 sonrası dönem olarak ikiye ayrılabilir. Buna göre; ülkenin ilk iki yıllık periyodunda, dış politikada Batıcılığın hakim olduğu ve bu politikayı da Yeltsin'in önderliğinde Başbakan İgor Gaydar ve Dışişleri Bakanı Andrei Kozirev'in desteklediği dikkat çekmektedir.²²¹ Özellikle dönemin Dışişleri Bakanı Kozirev'in tüm problemlerin Batı'nın yardımıyla aşılabileceğine inanması, Yeltsin'in işini kolaylaştırmış ve Yeltsin-Kozirev ikilisi izledikleri dış politikayla, Sovyetler Birliği'nin emperyalist yapısının ortadan kaldırılmasını, ABD ile nükleer alandaki rekabetin sona erdirilip stratejik işbirliğinin kurulmasını, NATO ile işbirliğinin geliştirilmesini, BM Güvenlik Konseyi'ndeki diğer daimi üye ve Avrupalı müttefiklerle ilişkilerin geliştirilmesini, DTÖ ve G-7 gibi uluslararası kurumlara üyeliği öngörmüştür.²²² Kozirev; ayrıca ülkenin içinde bulunduğu durumu göz önüne alarak, Batı ile ittifakın sağlanamaması ve Rusya'nın başarılı olamaması halinde, aşırı milliyetçiliğin ve aşırıcılığın Rusya'ya hakim olacağını ifade etmiş ve çalışmalarını bu doğrultuda yapmıştır.²²³ Bu nedenle Rusya, Sovyetler Birliği'nin dağılmasından sonra Avrasya coğrafyasını kendisine kambur olarak gördüğü için, buradan uzaklaşmış ve bölgeye yönelik gerçekleştirdiği, özellikle iktisadi nitelikteki yardımlarını da alt düzeylerde tutmaya çalışmıştır.²²⁴

Ancak ülkenin, Batı'nın gölgesinde kalan dış politika izlemesini kabullenemeyen kamuoyunun tepkileri ve zaten Batı'dan istenilenin de alınamaması neticesinde; Yeltsin bu politikadan vazgeçerek Sovyetler döneminde izlenen dış politikaya yönelmiştir. Bu dönemde izlediği politikanın amacı; temelde Rusya'nın eskiden sahip olduğu bölgelerde etkisini arttırmak olmuş ve böylece 1993 yılından sonra, öncesinde uyguladığı dış politikanın tam tersi bir yöne dönerek, eski Sovyet topraklarında yer alan bölgeleri ve Doğu Avrupa'yı Rusya'nın "arka bahçesi" olarak tanımlamıştır. Buna göre; Rusya, arka bahçesi olarak adlandırdığı bölgelerdeki etkisini

²²⁰ Çisem Denkel, "Yeltsin Sonrası Dönem Putin'in Siyasal Pazarlama Çalışmaları (2000-2008 Dönemi)", **Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi**, Edirne 2018, s. 56.

²²¹ Ümit Özdağ, "SSCB'den Rusya Federasyonu'na", **Avrasya Dosyası**, Cilt.3, Sayı.4, 1996, s. 172.

²²² İlyas Kemaloğlu, "21. Yüzyılın Başında Rusya Federasyonu", **Marmara Türkiyat Araştırmaları Dergisi**, Cilt. 3, Sayı. 2, 2016, s. 7.

²²³ Andrei Kozyrev, "The Lagging Partnership", **Foreign Affairs**, Vol. 73, No. 3, 1994, p. 59-62.

²²⁴ Mehmet Seyfettin Erol ve Aidarbek Amirbek, "Soğuk Savaş Sonrası Dönemde Rusya'nın Dış Politikasında Yakın Çevre ve Orta Asya", **Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi**, XIV/1, 2014, s. 163

sürdürmeyi ve bunu diğer ülkelere de göstermeyi hedeflemiştir.²²⁵ Burada özellikle belirtilmelidir ki, 1996 yılında Yevgeni Primakov'un, Kozirev'in yerine dış işlerine atanması Rus dış politikasındaki dönüşümün önemli bir işareti olarak değerlendirilmektedir.²²⁶

Bu anlamda 1993 yılından itibaren ülke dış politikasında etkili olan Batıcı görüş değişerek Avrasyacı görüş hakim olmaya başlamış,²²⁷ *Yakın Çevre* politikası ve BDT'nin güvenlik örgütü haline getirilme çabası bu hareketin ilk yansımaları olmuştur.²²⁸ Buna göre; yakın çevre politikası, Rus dış politikasında ulusal güvenlik, tehdit algılamaları ve ulusal çıkar alanlarının "jeopolitik kod" çerçevesinde belirlenmesi ile oluşmuş ve coğrafi olarak yaşamsal ulusal çıkar alanı içinde kabul edilerek stratejik önem ve önceliği ile diğer bölgelerden farklılaşmıştır.²²⁹ Aynı yıl ilan edilen Dış Politika Konsepti'yle birlikte ise; bu politikanın daha aktif bir şekilde izlendiği görülmüştür.²³⁰ Çünkü konseptin içerisinde birincil öncelik; eski Sovyet cumhuriyetlerine yani Bağımsız Devletler Topluluğu'na (BDT) verilmiş ve bu ülkelerle ikili ilişkiler geliştirilmesi, askeri iş birliğine önem verilmesi, karşılıklı çıkarlara dayalı ekonomik gelişim mekanizmalarının oluşturulması hedeflenmiştir.²³¹ Çünkü söz konusu alan; eski Sovyet Cumhuriyetleri ile yaşanan çatışmaların Rusya'ya sıçrama endişesi, bölge ile olan ekonomik bağları, bölgede yaşayan Rus nüfusu ve bölgenin doğal kaynakları gibi pek çok nedenle Rusya için önem taşımaktadır.²³²

Yine de bu dönem incelendiğinde; RF'nin eski Sovyet coğrafyasıyla ilişkilerinin Batı'ya kıyasla hep ikinci sırada olduğu görülmektedir. Kozirev'den sonra göreve gelen Dışişleri Bakanı Primakov, önceliğin BDT ülkelerine verileceğini

²²⁵ Giray Saynur Derman, "Bağımsız Devletler Topluluğu (BDT) Dönemi Rus Dış Politikası Paradigmaları", **Akademik Bakış**, Cilt. 10, Sayı. 19, 2016, s. 291 ve Denk, **a.g.t.**, s. 61.

²²⁶ Nadir Özbek, "Rus Dış Politikasında Yeni Yönelimler ve Türk Cumhuriyetleri", **Avrasya Dosyası**, Cilt. 3, Sayı. 4, 1996, s. 10-11.

²²⁷ Denk, **a.g.t.**, s. 61-62.

²²⁸ Fatih Akgül, **Rusya ve Türkiye'de Avrasyacılık**, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul 2009, s. 48-51.

²²⁹ Igor Ivanov, "The Near Abroad is Really Near", **International Affairs- A Russian Journal of World Politics**, Vol. 45, No. 2, 1999, p. 135.

²³⁰ Esin Güven, "Rusya Federasyonu'nun Yumuşak Güç Geliştirme Gayretleri ve Çevresel Politikalarına Etkisi", **Beykent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi**, İstanbul 2012, s. 29.

²³¹ Nesibe Aydın, "Vladimir Putin Dönemi Rus Dış Politikası Kimlik Arayışı", **Yalova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi**, Yalova 2018, s. 70.

²³² Paul Kubicek, "Russian Foreign Policy and the West", **Political Science Quarterly**, Vol. 114, No. 4, 2000, p. 553-554.

söylediyse de 1990'lar boyunca bunda başarı sağlanamamıştır.²³³ Ancak söz konusu döneme bir de Avrasya stratejisi odağında bakıldığında; Yeltsin'in yakın çevresinde pek etkin olmamış gibi görünmesine rağmen BDT'yi kurduğu ve çeşitli yaptırım güçlerini -enerji ve elektrik kaynaklarını kullanma, ayrılıkçı hareketleri kışkırtma gibi- elinde bulundurduğu görülecektir. Nitekim Gürcistan'daki ayrılıkçı hareketleri kışkırtmış; Ermenistan ve Azerbaycan arasındaki çatışmaları körüklemiş; Ukrayna ve Moldova'da enerji fiyatlarını tavana çekerek bölgede etkisini göstermiştir.²³⁴

1.2.2. Vladimir Putin Dönemi

1999 yılına gelindiğinde Vladimir Vladimiroviç Putin, Yeltsin'in istifa edip görevini ona devretmesiyle birlikte; önce Başbakan daha sonra da Cumhurbaşkanı olarak, ülkeyi güçlü bir devlete kavuşturacak halk lideri şeklinde, siyasetteki yerini almıştır.²³⁵ İktidara geldikten hemen sonra Rusya'nın küresel çapta tekrar ekonomik ve politik bir güç haline gelmesi amacıyla hareket eden Putin²³⁶ ilk iş olarak, ekonominin düzelmesi için çalışmış ve o dönemde uluslararası alanda oluşan gelişmeler de onun işini kolaylaştırmıştır. Bu anlamda 11 Eylül saldırıları ve akabindeki Afganistan ve Irak işgalleri petrol fiyatlarının artmasını sağlamış, bu sayede Rusya ekonomisi düzene girmiştir.²³⁷

Bununla birlikte -eş zamanlı olarak-, ülke dış politikasında izlediği yönelim çerçevesinde; Primakov'un gibi Avrasyacı bir retoriği desteklemesi, araştırmacıların Putin'i en azından ilk dönem itibarıyla Avrasyacı olarak nitelendirmelerine neden olmuştur. Ancak retoriğin dışında bakıldığında da, bu dönemin Avrasyacı söylemin bazı unsurlarını barındırdığı görülür. Putin'in; ABD'nin o dönem de sorun yaşadığı devletlerle ilişkilerini geliştirmeye önem vermesi, Rusya'nın 2000'de Hindistan'la imzaladığı Stratejik İşbirliği Anlaşması, 2001'de Çin'le imzaladığı İyi Komşuluk, Dostluk ve İşbirliği Anlaşması ve Rusya ve Çin'in Şanghay girişiminin 2001'de

²³³ Erel Tellal, "Zümrüdüanka: Rusya Federasyonu'nun Dış Politikası", *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, Cilt. 65, Sayı. 3, 2010, s. 208.

²³⁴ Güven, *a.g.t.*, s. 22.

²³⁵ David M. Kotz ve Fred Weir, *Gorbaçov'dan Putin'e Rusya'nın Yolu: Sovyet Sisteminin Çöküşü ve Yeni Rusya*, (Çev. Cemile Çakır), Kalkedon Yayınları, İstanbul 2012, s. 411-413.

²³⁶ Fatıma Mirzaliyeva, "Putin Dönemi Rus Dış Politikası", *İNSAMER Araştırma Raporu*, No. 43, İHH İnsani ve Sosyal Araştırmalar Merkezi, 2017, s. 46.

²³⁷ Yaşar Onay, *Batı'ya Direnen Devlet: Rusya*, YeniYüzyıl Yayınları, İstanbul 2008, s. 324.

Özbekistan'ın da katılımıyla uluslararası bir örgüte (ŞİÖ) dönüştürülmesi gibi adımlar bu süreçte Avrasyacı söylemin izlerini yansıtmıştır.²³⁸ Fakat bu tutum 11 Eylül olaylarından sonra Rusya'nın başta ABD olmak üzere, Batı'yla yakınlaşması ile son bulurken Putin bu dönemde; Batı'nın terörizm karşıtı söylemlerini destekleme çerçevesinde hareket etmiştir. Bu desteğin arkasında kendi yakın coğrafyasında gerçekleştirdiği operasyonlar, sivil halka uyguladığı baskıcı politikalar ve insan hakları ihlalleri konularında Batı'nın eleştirilerine maruz kalmaktan kurtulmak, Amerikan şirketlerinin enerji alanında Rusya'ya yaptığı yatırımların artmasını sağlamak, NATO'nun genişlemesi konusunda söz sahibi olabilme isteği ve son olarak da Orta Asya'da hareketlenmeye başlayan Çin'in faaliyetlerinin azalacağı beklentisi yatmaktadır. Ama eski Sovyet coğrafyasında teker teker gerçekleşmeye başlayan renkli devrimler, yaşanan Rusya ve Batı yakınlaşmasının sağlam bir temele oturtulmadığının göstergesi olmuş²³⁹ ve böyle bir dönemde Rusya'da Avrasyacı söylemin bir kez daha yükselişe geçerek, ülke çıkarlarının Avrasyacı-çok kutuplu bir yaklaşım etrafında korunacağı kanaati hakim olmuştur.²⁴⁰ Buradaki önemli olan husus; Avrasya coğrafyasında giderek artan Amerikan etkisinin dengelenmesidir. Bu karşı denge oluşturma arayışıyla Rusya; bölgede İran, Çin, Japonya ve Hindistan'ı doğal ortakları olarak görerek hareket etmiş²⁴¹ ve netice itibariyle bölgede Batı'ya karşı Çin ve Orta Asya ülkeleriyle giriştiği yeni ortaklık, Putin'i yeniden Avrasyacı bir söyleme yöneltmiştir. Nitekim Temmuz 2005'te Çin Devlet Başkanı Hu Jintao ile Putin tarafından yayınlanan açıklamada hiçbir ülkenin tek tarafı olarak dünya siyasetini yönlendirme hakkının bulunmadığı iddia edilerek, ABD'ye karşı bir Avrasyacı eğilimin işareti verilmiştir.²⁴²

2008 başkanlık seçimlerinde, Rus anayasası gereğince Putin'in yeniden başkan seçilememesi nedeniyle yerine Dimitri Medvedev'in başkan olmasıyla Rusya'da

²³⁸ Emre Erşen, "Sovyet Sonrası Rus Avrasyacılığı ve Rusya-Türkiye İlişkileri Üzerindeki Etkileri", **Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, Doktora Tezi**, İstanbul 2009, s. 249-250.

²³⁹ İlyas Kamalov, **Putin Dönemi Rus Dış Politikası Moskova'nın Rövanşı**, Yeditepe Yayınları, İstanbul 2008, s. 8-9 ve Pınar Özden Cankara ve Yavuz Cankara, "Vladimir Putin Döneminde Rus Dış Politikasında Yapılan Değişiklikler", **SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Sayı. 15, 2007, s. 204.

²⁴⁰ Erşen, **a.g.t.**, s. 266-267.

²⁴¹ Ömer Göksel İşyar, **Avrasya ve Avrasyacılık**, Dora Yayınları, Bursa 2013, s. 136.

²⁴² Erşen, **a.g.t.**, s. 271-272.

2000'den günümüze kadar gelen Putin iktidarında bir ara dönem yaşanmıştır.²⁴³ Ancak 2008-2012 arası dönemde iç politikada bazı farklı söylemler olmasına rağmen özellikle dış politika da bir farklılığın yaşanmaması ülkenin, Putin Rusya'sı olarak anılmaya devam etmesine neden olmuş ve 2000-2008 yıllarının devamı gibi görülmüştür. Diğer bir yönden ise; Medvedev'le birlikte, Rusya'nın artık iki yüzü olan bir ülke görünümü kazandığı da belirtilmelidir. Çünkü Putin sert politikalar ile gündeme gelirken Medvedev Rusya'nın ekonomi, işbirliği, Avrupa ile diyalog ile içeride kalkınma, zenginleşme, yardımlaşma yüzünün temsilcisi olmuş ve böylece sert-yumuşak güç politikalarının birlikte işlenmesi sağlanmıştır.²⁴⁴ 2018'de tekrar başkan seçilmeden önce 2012 yılında yapılan seçimleri de kazanan Putin devlet başkanlığı görevini üstlenirken, aynı yıldan itibaren Medvedev ülkenin başbakanı olarak Rus siyasetindeki görevine devam etmektedir.²⁴⁵

Putin'in iktidarda kaldığı süre boyunca izlediği Rus dış politikası genel anlamda incelendiğinde; nükleer bir güç olarak konumunu devam ettirme çabası, uluslararası ilişkilerin tüm alanlarında büyük güç misyonunu koruma ve bölgesinde siyasi, ekonomik ve askeri liderliği elinde tutma düşüncesinin etkin olduğu görülmektedir. Bu doğrultuda 1990'lar boyunca Batılı ülkelere bıraktığı Orta Asya ülkeleriyle ilişkilerini yakın çevre siyaseti çerçevesinde kontrol altına almış, ardından da Baltık ve eski Doğu Avrupa ülkeleri üzerinden Avrupa ile sıkı bir çekişme sürecine girmiştir ve gelinen noktada bugün Putin'in Rusya'sı, küresel siyasetin önemli bir aktörü konumuna gelmiştir.²⁴⁶ Yine aynı dönem Avrasyacılık ekseninde değerlendirildiğinde ise; Putin'in Avrasyacılık anlayışının ekonomik, siyasi ve felsefi olmak üzere üç noktadan oluştuğu karşımıza çıkmaktadır. Buna göre; Putin ekonomik ilişkilerinde gerektiğinde Batı'yla ilişkilerini geliştirerek, yalnızca ekonomik çıkarlar doğrultusunda hareket etmiş ancak siyasi düzeyde uluslararası gündemin gerektirdiği farklı politik yaklaşımlar sürekli olarak Avrasyacı politikaların uygulanmasını

²⁴³ Rusya Federasyonu Eğitim ve Bilim Bakanlığı, Rusya Federasyonu Devlet Başkanı, <http://tr.russia.edu.ru/russia/president/50/>, Erişim Tarihi: 19.04.2019.

²⁴⁴ Harun Aras, "Türk ve Rus Dış Politikalarında Liderlik Olgusu: Recep Tayyip Erdoğan-Vladimir Putin Karşılaştırması", **Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi**, Çanakkale 2015, s. 73-74.

²⁴⁵ Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı, Rusya Federasyonu Siyasi Görünümü, <http://www.mfa.gov.tr/rusya-siyasi-gorunumu.tr.mfa>, Erişim Tarihi: 19.04.2019.

²⁴⁶ Mırzalıyeva, **a.g.m.**, s. 59.

imkansız kılmıştır. Bu nedenle iktidarı boyunca genellikle Avrasyacı politikalar uygulamasına rağmen Avrasyacılık ile bağdaşmayan uygulamalara yer verildiği de görülmüştür. Felsefi açıdan ise Putin'in gelenekselciliğe olan vurgusu, Sovyet sistemini yüceltmesi, Batı karşıtı değerleri ve Rusya'nın medeniyetsel varoluşunu savunması Avrasyacılık ideolojisiyle örtüşmektedir.²⁴⁷ Ne var ki bu belirtilenlere rağmen Putin'i yine de Avrasyacı olarak tanımlamak abartılı bir durum olarak görülmektedir. Çünkü düşüncelerinde Avrasyacılığın izleri görülmekle birlikte, ülkenin dünyadaki rolüne dair gelenekselleşmiş durağan ve tekil betimlemeleri aşmayı deneyen, yeni bir realist vizyona sahip bir dış politika anlayışı yürütmüş ve bu çerçevede pragmatist bir politika oluşturmuştur.²⁴⁸ Buna göre; Rusya öncülüğünde eski Sovyet coğrafyasında gerçekleştirilen BDT, Avrasya Ekonomik Topluluğu (AET), Kolektif Güvenlik Antlaşması Örgütü gibi bölgesel bütünleşme projeleri, gümrük kontrol noktalarının kaldırılmasıyla serbest ticaret bölgesinin oluşturulması ve Gümrük Birliği uygulaması ülke için önemli kazanımlar sağlamış,²⁴⁹ yakın çevresi ve Avrasya özelinde oluşturmak istediği bölgesel hegemonyayı kurumsallaştırabilmek amacıyla da özellikle Avrasya Ekonomik İşbirliği Örgütü ve onun askeri uzantısı olarak betimlenebilecek Kolektif Güvenlik Antlaşması Örgütü'nü (KGAÖ) etkinleştirmeye dikkat etmiştir.²⁵⁰

2. ÇİN

2.1. Soğuk Savaş Sonrasında Çin Dış Politikasının Genel Özellikleri

Uzun bir süre uluslararası toplumdan ayrılmış yalıtılmış bir ülke konumunda olan Çin'in, günümüzde dünyanın en büyük güçlerinden biri haline gelerek, dünyanın en büyük ekonomisi olma yolunda hızla ilerlediği görülmektedir. Çin Halk Cumhuriyeti'nin 1949 yılında kurulmasına kadar geçen süreç; -dış güçlerin bölgeye

²⁴⁷ Seval Şahin, "Rusya'nın Yeni-Avrasyacılık İdeolojisi Bağlamında Türk Dış Politikası", **Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi**, Muğla 2018, s. 32.

²⁴⁸ İşyar, **a.g.e.**, s. 169-171.

²⁴⁹ Zeynep Ayas, "Putin Dönemi Güney Kafkasya'da Avrasyacılık Uygulamaları ve Abhazya Örneği", **Harp Akademileri Stratejik Araştırmalar Enstitüsü Strateji ve Stratejik Araştırmalar Ana Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi**, İstanbul 2015, s. 37.

²⁵⁰ Göktürk Tüysüzöğlü, "Rusya Dış Politikası'nın Etkin Silahı: Donmuş Çatışma Bölgeleri", **Güvenlik Stratejileri**, Yıl. 13, Sayı. 26, 2017, s. 210.

hakim olması nedeniyle- “aşağılanma yüzyılı” olarak isimlendirilirken bu tarihten sonra, kaybedilen büyük bir ulus olmanın saygınlığı ve onuru yeniden kazanılmaya çalışılmıştır. Ancak yine de yaşanan bu süreç; Çin dış politikasında etkili olarak, ikili bir durumun oluşmasına sebep olmuş ve ülke, bir yandan dünyayı yönetmenin doğal hakkına sahip “Orta Krallık” olma zihniyetinden doğan, üstün olma kimliğiyle hareket ederken diğer yandan içerden ve dışardan gelen tehditlerin baskısı altında, güvensiz ve zayıf hissederek öz aşağılık kimliği sergilemiştir.²⁵¹ Ülke; daha sonraki aşamada Sovyetlerle iyi ilişkiler kurarak, 1960’lı yılların iki kutuplu dünyasında daha bağımsız ve kendi kendine yeterli politikalar izleme ihtiyacı hissetmiş, 1970’li yılların başında ABD ve diğer ülkelerle dengeli ilişkiler kurmaya gayret göstermiş, 1978 yılından sonra ise ekonomik reform ve dışa açılım programı uygulamaya başlayarak diğer ülkelerle etkileşim ve işbirliği ortamını genişletmeye başlamıştır.²⁵²

Çin dış politikasının asıl şekillenmeye başladığı dönem ise esasen 1990 sonrası yıllara denk gelmektedir. Özellikle Çin’in bu dönemde, SSCB’nin çöküş nedenlerini iyi tahlil ederek bu durumun altında Komünist Parti’den devralınan kurumların yetersizliklerinin, hızlı demokratikleşme sonucu daha da kötüleşerek ülkenin ihtiyaçlarına cevap veremeyecek duruma gelmesinin yattığını bilmesi ülkenin, ekonomik liberalleşmenin kendine özgü kurumsal özelliklerini koruyarak gerçekleştirme yolunu seçmesine neden olmuştur.²⁵³ Çin dış politikasının Soğuk Savaş sonrasında uluslararası konjonktürün gerekleri çerçevesinde revize edilmesiyle birlikte ise; modernizasyon, milliyetçilik ve bölgesellik olmak üzere üç kavramın öne çıktığı dikkat çekmektedir. Modernizasyon bağlamında bakıldığında, Çin’in iç ve dış politikasındaki sorunların çözümüne dönük temel parametrelerden birisi olarak kullanılmış, milliyetçilik unsuru Çin’in dış politikasında en önemli unsurlardan birisi olarak dış politikasını şekillendiren hususlardan birisi olmuş ve son olarak bölgesellik

²⁵¹ Mikael Weissmann, “Chinese Foreign Policy in a Global Perspective: A Responsible Reformer ‘Striving For Achievement’”, *JCIR*, Vol. 3, No. 1, 2015, p. 151-153.

²⁵² Uygur Mustafa Sertel, “Türk Dış Politikasında Çin Halk Cumhuriyeti İle İşbirliği Olanaklarının Analizi”, *Atılım Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Anabilim, Dalı Yüksek Lisans Tezi*, Ankara 2008, s. 121.

²⁵³ Mert Bilgin, *Avrasya Enerji Savaşları*, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul 2005, s. 84.

unsuru ise Çin'in küresel isteklerinin yanında, bölgesel bir güç olmasını öngörmüştür.²⁵⁴

Bununla birlikte söz konusu dönemde ülke dış politikasında karşılıklı güven, eşitlik ve işbirliği zemininde daha pragmatik bir politikanın hüküm sürdüğü de vurgulanmalıdır. Bu yenilik, Çin'in ekonomik kalkınması ve askeri büyüklüğünün komşularına ve dünyaya bir tehdit oluşturmaması üzerine temellenmiş ve Çin'in kendi kalkınmasını etkileyecek uluslararası istikrarsızlıkları engelleme, kendi zenginliğini ve nüfuzunu başkalarına bir tehdit unsuru oluşturmayacak biçimde genişletme ve Çin'in çıkarlarına hizmet eden bir durumda diğer ülkelerle denge ve uyum sağlama arayışını yansıtmıştır.²⁵⁵ Buna göre Çin dış politikasının gayesi, dünya barışını korumak ve ülkesinin modernleşmesine yardımcı barışçı bir uluslararası ortam oluşturmak şeklinde belirtilmekte ve diğer ülkelerin egemenlik ve toprak bütünlüklerine saygı, mütekabiliyete dayalı olarak saldırmazlık, başka devletlerin iç işlerine karışmama, eşitlik ve karşılıklı fayda olmak üzere beş nokta üzerinden açıklanmaktadır.²⁵⁶ Dış politikasını belirleyen bu bakış açısının oluşmasının en önemli nedeniyse; Konfüçyüs geleneği olarak verilmektedir. Buna göre Çinliler kendi kendini yönetmenin erdemine ve başkalarının içişlerine müdahale etmenin olumsuzluğuna inanmaktadır.²⁵⁷

Ayrıca ÇHC'nin ekonomisindeki büyüme, beraberinde enerjiye olan bağımlılığı da arttırmaktadır. Bu durumda Çin dış politikasının, ekonomik büyümesinin devamı açısından, enerjinin sürekli ve problemsiz olarak elde edilmesi üzerine kurulmaya başlandığı görülmüş ve uluslararası anlamda kurulan ilişkilerinin neredeyse tamamının enerji merkezli olması dikkat çekmiştir. Bu anlamda da,

---

²⁵⁴ Quansheng Zhao, "Chinese Foreign Policy in the Post-Cold War Era.", **World Affairs**, Vol. 159, No. 3, 1997, p. 114.

²⁵⁵ Yusuf Sayın, "Konfüçyüs'ün Yeniden Keşfi ve Çin'in Dış Politikasında Dönüşüm", **Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Sayı. 29, 2013, s. 230-231.

²⁵⁶ Atilla Sandıklı, "Geleceğin Süper Gücü Çin", **Bilge Strateji**, Cilt. 1, Sayı. 1, 2009, s. 46 ve Muhammet Ali Başaran, "Çin Halk Cumhuriyeti'nin İran'a Yönelik Dış Politikası", **Kadir Has Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler ve Küreselleşme Bölümü, Yüksek Lisans Tezi**, İstanbul 2009, s. 49.

²⁵⁷ Halil Kürşad Aslan, "Yükselen Güç Çin Halk Cumhuriyeti'nin Ortadoğu Politikası", **Akademik ORTA DOĞU**, Cilt. 9, Sayı. 1, 2014, s. 37.

ÇHC'nin dış politikalarını belirleyen temel unsurlardan birinin, ve belki de en önemlisinin, enerji olması kaçınılmazdır.²⁵⁸

Netice itibariyle ülke 20. yüzyılın sonu ve 21. yüzyılın başında dünyanın önde gelen ekonomik güçlerinden biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu sürece kadar Çin, önce kendisini dışa kapatması, Soğuk Savaş'ın bitmesiyle birlikte ise sisteme adapte olması nedeniyle uluslararası sistemde benzersiz bir konuma sahiptir.²⁵⁹

2.2. Soğuk Savaş Sonrası Çin'in Avrasya Stratejisi

Sovyetlerin dağılmasıyla beraber Avrasya coğrafyasında yaşanan jeopolitik karışıklık ve boşluk ortamı, -SSCB'nin yerini doldurma amacıyla hareket eden- Çin için önemli bir manevra alanı açmış ve ülke, bu bölge üzerinde kendi çıkarlarını koruyarak bölgedeki rekabetin içinde yer almak istemiştir.²⁶⁰ Bu anlamda, ülkede Soğuk Savaş sonrası dönemde birtakım düzenlemeler yapılmış olmasına rağmen, asıl düzenleme ve değişiklikler 1990'ların sonlarından itibaren yapılmaya başlanmış ve 2000'li yıllar Çin dış politikası için değişim yılları niteliğinde geçmiştir. Buna göre Çin dış politikası geleneksel olarak Asya-Pasifik üzerine kurulu bir politika görünümündeyken; 11 Eylül saldırılarından sonra iki yönlü bir dış politika mantığı benimsenmeye başlanmış ve bunlardan birincisi Avrasya coğrafyasına -Hazar ve Orta Asya enerji havzalarının bulunduğu siyasi coğrafya- yönelik olmuşken, diğeri ASEAN²⁶¹ ülkelerinin oluşturduğu daha çok Pasifik bölgesi ağırlıklı siyasi coğrafyaya

²⁵⁸ Cenk Osman Gözükcü, "Çin Halk Cumhuriyeti Ekonomi Politikalarının Dış Siyasetine Yansımaları", **İstanbul Yeniüzyıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Ana Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi**, İstanbul 2016, s. 60.

²⁵⁹ Emre Arslantaş, "Türkiye'nin Hegemonik Güç İle İlişkisi: ABD ve ÇHC'nin Karşılaştırılması", **Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi**, Konya 2018, s. 102.

²⁶⁰ Ragıp Kutay Karaca, **Güç Olma Stratejisi Çin (Soğuk Savaş Sonrası Türkiye-Çin İlişkileri)**, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul 2008, s. 155-157.

²⁶¹ Güneydoğu Asya Uluslar Birliği: 1967 yılında ekonomik, sosyal, kültürel, teknik, eğitim ve diğer alanlarda işbirliği, adalet kavramına, hukuk ve Birleşmiş Milletler ilkelerine saygı çerçevesinde bölgesel barış ve istikrarın sağlanması amacıyla kurulan bir örgüttür. Üye ülkeler: Endonezya, Malezya, Tayland, Filipinler ve Singapur (kurucu üyeler), Bruney (1984), Vietnam (1995), Laos (1997), Myanmar (1997) ve Kamboçya (1999). Diyalog ortakları: AB, ABD, Kanada, Rusya, ÇHC, Japonya, Güney Kore, Hindistan, Avustralya ve Yeni Zelanda. Sektörel Diyalog ortakları: İsviçre, Norveç, Pakistan, Türkiye'dir. Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı, Güneydoğu Asya Ülkeleri Birliği (ASEAN), <http://www.mfa.gov.tr/guneydogu-asya-ulkeleri-birligi.tr.mfa>, Erişim Tarihi: 28.24.2019.

olmuştur. Burada; Çin için ASEAN ülkeleriyle sorunları dondurmak ve dikkatini Avrasya'ya vermek temel öncelik olarak ortaya çıkmıştır.²⁶²

Bölgede kurulacak etkinin, Çin'e getirecekleri ise çeşitli nedenlerden dolayı önem taşımaktadır. İlk olarak yukarıda bahsedilen ekonomik gelişmeye paralel olarak artan enerji ihtiyacını karşılamak için, iki cepheli bir strateji uyguladığı görülmüş; bir yandan milli petrol ve gaz firmalarını modernize etmeye başlarken, diğer yandan yeni tedarik alanları oluşturmaya çalışarak Rusya ile Hazar ülkeleri ve İran ile olan ilişkilerini işbirliği odaklı olmak üzere yeniden tanımlamıştır. Bu anlamda Çin'in, Avrasya coğrafyasına özellikle de Orta Asya'ya bakışı temelde iki yönde belirlenmektedir: tehdit anlamında; Çin'in engellemek istediği nokta, bölgeden gelebilecek etnik ve dini çağrışımların Sincan Uygur Özerk Bölgesi üzerinde etki oluşturmalarıdır, fırsat anlamında; Hazar havzasını enerji talebine cevap olabilecek bir kaynak olarak görmekte ve bu bölgede işbirliği imkanları kurmaya çalışmaktadır.²⁶³ Sincan Uygur Özerk Bölgesi'nin ana eksenini oluşturduğu konu ise, temelde güvenlidir. Bakıldığında bölge devletleri konvansiyonel askeri kapasite açısından Çin için tehdit oluşturmadıkları halde Sincan bölgesi sebebiyle Çin'in güvenliği için vazgeçilmez niteliktedirler. Buradaki Çin karşıtı ayrılıkçı grupları kontrol edebilmek Pekin'in güvenlik öncelikleri arasında yer almaktadır.²⁶⁴ Bununla birlikte Çin bölgeye sadece kendi enerji potansiyeli ile değil, aynı zamanda Ortadoğu'daki enerji kaynaklarının aktarılması noktasında da büyük önem vermektedir. Çünkü Çin'in Avrasya'da sahip olduğu petrol ve doğal gaz rezervleri artmasına rağmen, bu kaynakların Çin'in ekonomik büyümesini karşılaması mümkün gözükmemekte ve bu durumda Çin'in Ortadoğu petrollerine olan bağımlılığı da devam etmektedir.²⁶⁵ Ayrıca Çin bölgede kurulabilecek bir ABD hegemonyasını istememekte

---

²⁶² Başaran, a.g.t., s. 59.

²⁶³ Bilgin, a.g.e., s. 85-86.

²⁶⁴ Selçuk Çolakoğlu, "11 Eylül Sonrası Değişen Avrasya Dengeleri ve Çin-Orta Asya İlişkileri", **OAKA Dergisi**, Cilt. 1, Sayı. 2, 2006, s. 39.

²⁶⁵ Pak K. Lee, "China's Quest for Oil Security: Oil (Wars) in the Pipeline?", **The Pacific Review**, Vol. 18, No. 2, 2005'ten aktaran: Selman Turan, "Küresel Güçlerin ve Çok Uluslu Şirketlerin Avrasya Politikası ve Avrasya Enerjilerine Yatırım Stratejileri ile Türkiye'nin Avrasya Politikası ve Avrasya Enerjilerine Yatırım Stratejileri", **Haliç Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi**, İstanbul 2014, s. 91.

ve bu nedenle ABD ile açık çatışmadan kaçınarak, bölgede ABD etkisinin kurulmasını önlemeye çalışmaktadır.²⁶⁶

Ülkenin, söz konusu dönem içerisinde izlediği yola bakıldığında; Avrasya'ya olan ilgisini, kendi bölgesinde elini güçlendirebilmek ve küresel rekabette ön plana çıkabilmek amacıyla artırdığı görülmektedir.²⁶⁷ Bölgede oluşabilecek herhangi bir istikrarsızlığın önlenmesi, mevcut enerji kaynaklarının güvenliğinin sağlanması, ekonomik işbirliğinin genişletilmesi ve bölgede Batılı güçlerin etkinleşmesinin önlenmesi ise asıl hareket noktalarını oluşturmaktadır.²⁶⁸

2.2.1. Jiang Zemin Dönemi

Başa geldiği dönemde zaten siyasi yapının içinde yer alan Jiang Zemin, Yang Şangkun'un ölmesinin akabinde ülkenin devlet başkanlığı görevini üstlenmiştir. 1993-2003 yılları arasında görevde kalan Zemin, kendisinden önceki dönemde, alt yapısı hazırlanan sistemin şekillendirilmesi aşamasında devreye girerek sistemin sağlamlaştırılması adına stratejileri belirlemiştir²⁶⁹ ve dış politika önceliğinin, ülke güvenliğinin sağlanması olduğunu vurgulamıştır. Buna göre Soğuk Savaş'ın bitimiyle birlikte Sovyetlerden ayrılıp bağımsız olan Orta Asya Cumhuriyetlerinin gündeme gelmesi, bu ülkelerle sınırı olması bakımından dış politikada ciddi bir değişim anlamına gelmiş ve bölgenin öneminin Çin için sadece bir ekonomik genişleme alanından ibaret olmadığı, bunun yanında Avrupa ve Orta Doğu ile kendi arasında siyasal, ekonomik ve hatta kültürel bir köprü görevi görebileceği dikkat çekmiştir.²⁷⁰

Bu amaçla Çin, yeni bağımsız cumhuriyetlerle olan ilişkilerini güçlendirerek bir yandan bölgesel anlamda kendi çevresini koruma yoluna gitmiş bir diğer yandan ise bölgedeki geleneksel çıkarlarını gerçekleştirmek adına hareket etmiş ve söz konusu ülkelerle, "Barış İçinde Birlikte Yaşamın Beş İlkesi" aracılığıyla politik, ekonomik

²⁶⁶ Bates Gill, **Chinas New Security Diplomacy**, Washington, D.C., 2007. s. 10.

²⁶⁷ Göktürk Tüysüzoğlu, "Orta Asya'da Çin Etkinliği ve Küresel Oyun", 2010, <http://uik.blogcu.com/orta-asya-da-cin-etkinligi-ve-kuresel-oyun/6692445>, Erişim Tarihi: 23.04.2019.

²⁶⁸ Fatma Çoban, "Değişen Güvenlik Algılamaları Bağlamında Çin'in Güney Kafkasya Politikası", (Der. Pınar Yürür, Yalçın Sarıkaya, Aigerim Shilibekova), **Sempozyum Bildirileri Kitabı** (1. Türk Rus Ortak Karadeniz Sempozyumu 27-28 Mart 2008), KARASAM, Ankara Üniversitesi Basımevi, Giresun 2008, s. 247.

²⁶⁹ Hediye Cerit, "Uluslararası Örgütlerin Devletlerin Dış Politikalarına Etkisi: Çin ve Dünya Ticaret Örgütü", **Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi**, Aydın 2015, s. 42.

²⁷⁰ Ahat Andican, "Çin Satrancında Orta Asya", **Avrasya Dosyası**, Cilt. 12, Sayı. 1, 2006, s. 8.

ve kültürel anlamda karşılıklı ulusal bağlar hızlıca oluşturulmuştur.²⁷¹ Bu dönemde özellikle dış politika kapsamındaki hedeflerin, uluslararası örgütler aracılığıyla yürürlüğe sokabilme hedefi kapsamında hareket eden Zemin,²⁷² 26 Nisan 1996 tarihinde Rusya, Kazakistan, Kırgızistan ve Tacikistan gibi ülkelerin bulunduğu Şangay Beşlisi'nde yer alarak sınır bölgelerinde güven arttırıcı önlemler alınmasına dair anlaşma imzalamış ve daha sonra bu yapı Özbekistan'ın da katılımı ile Şangay İşbirliği Örgütü'ne dönüşmüştür. Bu ortaklık beraberinde Çin'in Rusya ile ilişkilerine de olumlu yönde yansımış ve böylece olası işbirliklerin önü açılmıştır.²⁷³ ŞİÖ çatısı altında, çeşitli konular çerçevesinde toplanılmaya devam edilmesi, bölge ülkeleriyle Çin'in yakınlaşmasını sağlamış ve 1994'te ve 2002'de imzalan anlaşma ve ek protokol ile ÇHC-Kazakistan sınırı, 1996'da ve 1999'da imzalan anlaşma ve ek protokol de ÇHC-Kırgızistan sınırı çözüme kavuşturulmuştur.²⁷⁴ Ayrıca yine Zemin döneminde, Kazakistan Devlet Başkanı Nursultan Nazarbayev tarafından ortaya atılan ortak bir platform oluşturma fikri sonucunda, 1999 yılında Asya'da İşbirliği ve Güven Arttırıcı Önlemler Konferansı (AİGK) kurulmuş²⁷⁵ ve 2001 yılında ise Kremlin'de "İyi Komşuluk, Dostluk ve İşbirliği" anlaşması imzalanmıştır.²⁷⁶

2.2.2. Hu Jintao Dönemi

Çin siyasetinin tabanını tesis eden uyum ve barış gibi kavramlar, özellikle 2003-2013 arası dönemde, devlet başkanı olan Hu Jintao'nun yürüttüğü dış politikada iyice belirgin hale gelmiştir.²⁷⁷ Çin'in modernleşmesi noktasında önemli bir payı olan Jintao, görevde kaldığı süre boyunca, Çin'i hiçbir çatışmaya maruz bırakmadan

²⁷¹ J. Richard Walsh, "China and the New Geopolitics of the Central Asia", *Asian Survey*, Vol. 33, No. 3, 1993, p. 273-274.

²⁷² Mesut Hakkı Çaşın, "Değişen Uluslararası Konjonktür ve Çin Ulusal Güvenlik Stratejisinin Yeni Parametreleri", (Der. Atilla Sandıklı ve İlhan Güllü), **Geleceğin Süper Gücü Çin**, Tasam Yayınları, İstanbul 2005, s. 67-68.

²⁷³ Gökhan Telatar, "Şangay İşbirliği Örgütü: 21. Yüzyılın Bölgesel ve Küresel Çekim Merkezi", (Der. Atilla Sandıklı ve İlhan Güllü), **Geleceğin Süper Gücü Çin**, Tasam Yayınları, İstanbul 2005.

²⁷⁴ İpek Özcan, "Çin Halk Cumhuriyeti'nin Dış Politikasında Orta Asya Faktörü: Soğuk Savaş'ın Sonundan- Hu Jintao Döneminin Sonuna Kadar (1988-2012)", **Atılım Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi**, Ankara 2014, s. 42.

²⁷⁵ Özcan, **a.g.t.**, s. 43-44.

²⁷⁶ Yasin Aslan, **Yirmibirinci Yüzyılda Avrasya'da Güç Dengeleri Sarı İstila**, BERİKAN Basım Yayım, 2004, s. 122.

²⁷⁷ Cemre Pekcan, "Konfüçyüs Felsefesinin Dış Politikaya Etkisi Bağlamında 2003-2013 Yılları Arası Çin-ABD İlişkileri", **Ankara Üniversitesi SBF Dergisi**, Cilt. 72, No. 4, 2017, s. 1148.

oldukça yüksek noktalara taşımış ve ülkeyi bölgesel güç statüsünden küresel güç statüsüne yükseltmiştir.²⁷⁸

Jintao döneminde de; ekonomiye bağlı olarak artan enerji ihtiyacı, enerji güvenliği gibi sorunların devam ettiği görülmüş ve bu durum Çin'in, Avrasya coğrafyasında bulunan ülkelerin enerji kaynaklarına yönelmesinin devam etmesiyle sonuçlanmıştır.²⁷⁹ Ayrıca Çin'in dünya sistemine entegrasyonunu tamamlayabilmek için belirlenen çok taraflı işbirliklerine katılma politikasına devam eden Jintao, bölgesel istikrara önem vermiş ve genelde Avrasya coğrafyasında özelde ise Orta Asya'da yumuşak adımlar atarak, bölge ülkeleriyle ilişkilerini ŞİÖ ve diğer örgütler kapsamında geliştirmeye devam etmiştir.²⁸⁰ Bu noktada belirtilmesi gereken husus, gerek Rusya gerekse Çin için son derece önem taşıyan bu bölgede, ABD'nin yeni dünya düzeninde, özellikle de renkli devrimlerden sonra hegemonyacı faaliyetler sürdürmesinin, bu iki ülkeyi birbirine yakınlaştırmasıdır.²⁸¹

Bu kapsam da ŞİÖ çatısı altında, 2003 yılında Çin-Kırgızistan sınırında "İşbirliği 2003" tatbikatı, 2006 yılında Özbekistan'da "Doğu-antiterör 2006" tatbikatı, 2007 yılında Kırgızistan'da "Issık Gölü Antiterör 2007", yine aynı yıl Rusya ve Çin'de düzenlenen "Barış Görevi-2007" tatbikatı, 2009 yılında Tacikistan'da "Norak Antiterör-2009" tatbikatı, 2010 yılında Kazakistan'da "Barış Görevi-2010" tatbikatı 2011 yılında ise Sincan Uygur Özerk Bölgesinde "Tyan-Şan-2-2011" tatbikatı düzenlenmiştir.²⁸² Ancak kuşkusuz bu tatbikatlar arasında en dikkat çeken 2007 yılında gerçekleştirilen olmuştur. Tamamen terörizmle mücadele üzerine kurgulanmış olan tatbikata katılan toplam asker sayısı 6.500 iken; bunların 4.700'i Rus, 1.600'ü ise Çin askeriydi. İki ülke, bu tatbikatı gerçekleştirerek Orta Asya devletlerine ve bölgede etkin olmak isteyen bölge dışı güçlere mesaj vermiş ve bölgede etkili olan ülkeler olarak Rusya ve Çin öne çıkmıştır.²⁸³ Ayrıca yine Hu Jintao döneminde; Jintao'nun Kırgızistan-ÇHC-Özbekistan arasında ticari bir yol inşa etme söylemine karşılık

²⁷⁸ Barış Adıbelli, *Avrasya Jeopolitiğinde Büyük Oyun*, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul 2008, s. 149.

²⁷⁹ Giray Fidan, "Pakistan: Çin'in İsrail'i", **21. Yüzyıl: Bin Ladin Sonrası Geniş Ortadoğu**, Sayı. 30, 2011, s. 17-19.

²⁸⁰ Cerit, **a.g.t.**, s. 57.

²⁸¹ Umut Bekcan, *Yeni Dünya Düzeninde Rusya-Çin İlişkileri*, Phoenix Yayınevi, Ankara 2013, s. 217-218.

²⁸² Bekcan, **a.g.e.**, s. 115-116.

²⁸³ Adıbelli, **a.g.e.**, s. 111-116.

Kırgızistan Devlet Başkanı Askar Akayev, tarihi İpek Yolu'nun ÇHC ve Kırgızistan arasında ikili ilişkiler anlamında kalıcı bir temeli sembolize ettiğinin altını çizmiş ve tarihi İpek Yolu'nun yeniden canlandırılması için Kırgızistan'ın yoğun çaba göstereceğini söylemiştir.²⁸⁴

Böylece günümüzde oldukça önemli olan ve Şi Cinping döneminde yapılan “Tek Yol Tek Kuşak” projesi belki de ilk kez dile getirilmiştir.

2.2.3. Şi Cinping Dönemi

Hu Jintao'dan sonra göreve gelen Şi Cinping, 14 Mart 2013 tarihinden bu yana ÇHC devlet başkanlığını yapmaktadır.²⁸⁵ Göreve gelmesinin hemen ardından birçok farklı ülkeye gerçekleştirdiği geziler, Cinping'in oluşturmayı hedeflediği çok yönlü dış politikanın temellerini yansıtmış²⁸⁶ ve ülkenin, Batı'nın normlarına göre şekillenen bir aktörden, küresel yönetimdeki normları şekillendiren bir aktöre geçiş sürecini başlatmıştır.²⁸⁷

Buna göre Şi Cinping ile birlikte, bir önceki dönemden daha farklı bir şekilde ülke dış politikası yürütülmüştür. Bakıldığında Jintao döneminde Çin, uluslararası kuruluşlarla ilişkilerde, büyük güçler arasındaki güç mücadelelerinde, bölgesel çatışma ve iç savaş gibi zorlu konularda daha uzlaşmacı, müzakereci ve kısmen daha güçsüz bir aktör görünümüne sahiptir.²⁸⁸ Ancak günümüzde küresel anlamda yaşanan değişimler, Çin dış politika yapısının seyri için de önemli bir dönüm noktası olmuş ve genelde ekonomik yükselişe odaklanarak bağımsız ve barışçıl bir dış politika takip eden ülkenin son yıllarda bölgesel ve küresel alandaki siyasi, ekonomik, diplomatik ve kültürel olaylara katılımını artırarak aktif bir dış politika izleme taraftarı olduğu görülmüştür. Dolayısıyla 2013 yılında “Kazan-Kazan İlkesine Dayalı Yeni Tip

²⁸⁴ Özcan, **a.g.t.**, s. 68.

²⁸⁵ T.C. Ekonomi Bakanlığı, Çin Halk Cumhuriyeti, 2013, <http://www.nitso.org.tr/images/stories/ihracatci/cin.pdf>, Erişim Tarihi: 25.04.2019.

²⁸⁶ Emine Akçadağ Alagöz, “Siber Güvenlik Ekseninde Obama-Şi Görüşmesi”, **BİLGESAM**, 2013, <http://www.bilgesam.org/yazar/38/-yrd--doc--dr--emine-akcadag-alagoz/>, Erişim Tarihi: 25.04.2019.

²⁸⁷ Abdurrahim Sağır, “Çin'in Küresel Açılımlarında Düşünce Kuruluşlarının Etkisi”, **AA Analiz**, 2019, <https://www.aa.com.tr/tr/analiz/cin-in-kuresel-acilimlarinda-dusunce-kuruluslarinin-etkisi/1463406>, Erişim Tarihi: 25.04.2019.

²⁸⁸ Kadir Temiz, “Çin Siyaset'inde 'Yeni Normal' ve Xi Jinping'in Yükselen Otoritesi”, **Dünya Bülteni**, 2016, <https://www.dunyabulteni.net/haber-analiz/cin-siyasetinde-yeni-normalve-xi-jinpingin-yukselen-otoritesi-h382976.html>, Erişim Tarihi: 25.04.2019.

Uluslararası İlişkiler Oluşturma” çağrısında bulunan Çin, “Çok Yönlü, Geniş Kapsamlı ve Çok Düzeyli” bir dış politika oluşturma yoluna gitmiş²⁸⁹ ve bu durum kaçınılmaz olarak dış politikada gerçekleşen bu dönüşümün, dış politika hedeflerine yansımalarına da sebep olmuştur. Buna göre seleflerine kıyasla daha iddialı ve aktif bir dış politika ortaya koyan Şi Cinping; “Çin Rüyası” kavramıyla 2020’ye kadar gelişmiş ülke statüsüne sahip olmayı ve 2050’lere kadar da dünyanın en büyük ekonomisi haline gelmeyi ulusal hedefler olarak ilan ederken, bu çerçevede sadece Çin halkının yeniden zindeleşmesini değil; ülkenin uluslararası sistemdeki yerinin sağlamaştırılmasını da amaçlamaktadır.²⁹⁰

Şi Cinping’in özellikle Avrasya coğrafyasına yönelik olarak yürüttüğü dış politika kapsamında en önemli girişimi “Tek Kuşak Tek Yol” projesidir. Çin devlet başkanının, iktidara gelmesinden yaklaşık altı ay sonra ilan edilen bu proje eski İpek Yollarını canlandırılmasıyla birlikte, altyapı ve ticareti arttırarak, güzergahta yer alan ülkeler arasında siyasi güven-entegrasyon ve kültürel katılımı teşvik etmek suretiyle küresel bir ağ kurma girişimi niteliği taşımaktadır.²⁹¹ Cinping tarafından ilk kez duyurulan bu girişim;²⁹² bir proje ya da program olmaktan ziyade daha çok, Çin’in ana itici güç olduğu ve Avrasya’nın bütünleşmesini hedefleyen uzun vadeli bir öneri mahiyetindedir.²⁹³ Bu öneri ise; öncelikle altyapı geliştirme, bağlantı kurma, ulusal ve bölgesel kalkınma planlarının koordinasyonuna odaklanan bir dizi proje vasıtasıyla, Avrasya kıtası ülkelerinin ve ekonomilerinin birbirine bağlanmasını isteyen Çin’in önerisidir.²⁹⁴

Bu anlamda yakın dönem Çin stratejilerine bakıldığında; ülkenin akıllıca yürüttüğü yatırım politikaları ile ekonomik gücünü, giderek artan bir derecede siyasi

²⁸⁹ Omirbek Hanayi, “Çin’in Yeni Dış Politika Yaklaşımı”, **Ahmet Yesevi Üniversitesi Avrasya Araştırma Enstitüsü, Weekly Analysis**, No. 188, (27.11.2018-03.12.2018), s. 1.

²⁹⁰ Emine Akçadağ Alagöz, “İç İstikrar, Refah ve Güç Hedefleri Ekseninde Çin’in Orta Doğu Politikası”, **Güvenlik Stratejileri**, Yıl. 15, Sayı. 29, 2019, s. 84-85.

²⁹¹ Osman Tekir ve Nesrin Demir, “Çin’in Yeni İpek Yolu Girişimi ve Küresel Ekonomik ve Siyasal Sistemi Dengeleyebilme Olasılığı”, **Manisa Celal Bayar Üniversitesi İ.İ.B.F. Yönetim ve Ekonomi**, Cilt. 26, Sayı. 1, 2019, s. 264.

²⁹² Mehmet Enes Beşer ve Rukiye Ünal, “Çin’in Dünyaya Açılma Girişimi: Bir Kuşak Bir Yol”, **Ortadoğudan Bakış**, 2018, <http://ortadogudan.com/makaleler/106/cin-in-dunyaya-acilma-girisimi-bir-kusak-bir-yol/#> , Erişim Tarihi: 25.04.2019.

²⁹³ Ümit Alperen, ““Bir Kuşak Bir Yol” Girişimi ve Çin’in Orta Asya Politikası”, **Bilge Strateji**, Cilt. 10, Sayı. 19, 2018, s. 19.

²⁹⁴ Veli Ahmet Çevik, Tülin Durukan ve Cihat Kartal, “Kuşak ve Yol Projesinde Türkiye’nin Konumu”, (Ed. Tülin Durukan ve Cihat Kartal), **International Congress of Business, Economics And Marketing**, Kiev 2018, s. 19.

nüfuzu dönüştürdüğü görülmektedir. Söz konusu yeni taşımacılık hatları ve ekonomik koridorlar, Pekin'in Avrasya'nın çekim merkezi haline gelmesini sağlarken "Orta Krallık"ın bir kez daha tesis edilmesi bakımından Çin Rüyası'nın gelişiminde etkili olmaktadır.²⁹⁵

3. RUSYA VE ÇİN'İN BİR ARAYA GELDİĞİ ÖRGÜT; ŞİÖ

Soğuk Savaş'ın bitmesi, uluslararası konjonktürde birçok yeniliğin yaşanmasına neden olurken, özellikle Avrasya coğrafyasında Sovyetlerin dağılmasıyla birlikte bölgenin güvenliğini tehdit eden bir güç boşluğu oluşmuştur.²⁹⁶ Sovyetlerden sonra ortaya çıkan, Orta Asya cumhuriyetleri psikolojik, politik ve ekonomik olarak hazır olmadıkları bir bağımsızlık elde etmişler ancak bağımsızlıkları sonrasında dayanak görevi görebilecek -Sovyetler Birliği öncesinden kalma- bir devlet geleneğine sahip olmadıkları için, bölge üzerinde başka aktörler etkin olmaya çalışmışlardır.²⁹⁷

İşte tam bu süreçte, Avrasya coğrafyası için önemli olan ÇHC ve RF; inisiyatif olarak kendi çıkarları doğrultusunda ŞİÖ'nün temellerini atmışlardır.²⁹⁸ Bunda özellikle; Çin, Rusya ve diğer Orta Asya cumhuriyetleri arasındaki tarih boyunca yaşanan sınır güvenliği problemi itici bir güç olmuş²⁹⁹ ve bu sorunun nihai çözümü için Kazakistan, Kırgızistan, Tacikistan, RF ve Çin 26 Nisan 1996 tarihinde Şanghay'da toplanmışlardır. Burada, taraf ülkeler arasında önce "Sınır Bölgelerindeki Askeri Alanlarda Güven Artırıcı Önlemlere İlişkin Anlaşma",³⁰⁰ 24 Nisan 1997 tarihinde ise "Sınır Bölgelerinde Karşılıklı Silahsızlanmaya Dair Antlaşma" imzalanmıştır.³⁰¹ Sonraki süreçte beş ülkenin devlet başkanlarının yılda bir kez, her

²⁹⁵ Matthias von Hein, "Şi Cinping ve 'Çin Rüyası'", **DW**, 2018, <https://www.dw.com/tr/%C5%9Fi-cinping-ve-%C3%A7in-r%C3%BCyas%C4%B1/a-43693511> , Erişim Tarihi:25.04.2019.

²⁹⁶ Niyazi İpek, "Rusya'nın Asya Politikasının Karadeniz Havzası Güvenliğine Etkileri", (Ed: Gül Sarıkaya ve Fatma Çoban), **V. Karadeniz Uluslararası Sempozyumu (6-7 Aralık 2012)**, EkoAvrasya Yayınları, Ankara 2014, s. 75.

²⁹⁷ Burak Divaracı, "Yeni-İşlevselcilik ve Güvenlik Topluluğu Teorileri Işığında Şangay İş Birliği Örgütü", **Harp Akademileri Stratejik Araştırmalar Enstitüsü Strateji ve Stratejik Araştırmalar Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi**, İstanbul 2013, s. 7.

²⁹⁸ Selçuk Çolakoğlu, "Şanghay İşbirliği Örgütü'nün Geleceği ve Çin", **Uluslararası İlişkiler**, Cilt. 1, Sayı. 1, 2004, s. 174.

²⁹⁹ Mahmut Yardımcıoğlu ve Hüseyin Koçarlan, "Çok Kutuplu Dünyaya Doğru: Şanghay İşbirliği Örgütü", **Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İİBF Dergisi**, Cilt. 2, Sayı. 2, 2012, s. 165.

³⁰⁰ Mutlaq Al-Qahtani, "The Shanghai Cooperation Organization and Law of International Organizations", **Chinese Journal of International Law**, Vol. 5, No. 1, 2006, p. 130.

³⁰¹ M. Sami Denker ve Oktay Karakurt, "Avrasya'da Çin-Rus Yakınlaşması ve Şangay İşbirliği Örgütü (SCO)", **Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Sayı. 6, 2002, s. 10.

ülkede sırayla toplanmaya başlamalarıyla birlikte ise; bu oluşum Batı tarafından Şangay Beşlisi olarak isimlendirilmiştir.³⁰² Ancak 2001 yılı Şangay Beşlisi için bir dönüm niteliği taşımış ve bu tarihte Özbekistan'ın da üye olarak kabul edilmesiyle Şangay İşbirliği Örgütü'ne dönüşmüştür.³⁰³ Örgütün başlangıçtaki amacı terörizm ve bölgesel ayrılıkçı hareketlerle mücadele edecek bir güvenlik grubu oluşturmak olsa da, bu durumun kapsamı 11 Eylül 2001 saldırılarıyla birlikte genişleyerek, bölgesel ekonomik güç olma yolunda ilerlemeye dönüşmüştür.³⁰⁴

Bununla birlikte şüphesiz örgüt üyeleri arasında asıl baskın olan aktörler; Rusya ve Çin'dir. Rusya ŞİÖ üzerinden, Avrasya bölgesindeki petrol ve doğalgazı kontrol etmek ve Avrasya'daki eski hâkimiyetini yeniden kurmak isterken Çin için bölgenin, Batı'ya açılmanın en kısa ve ekonomik yolu olarak görünmesinden dolayı Orta Asya devletleriyle, politik, güvenlik, ticaret ve enerji işbirliğini güçlendirmenin bir aracı olarak görülmüştür.³⁰⁵ Bu anlamda Rusya, örgütün temel alanının bölgesel güvenlik olması gerektiği üzerinde dururken, Çin, ekonomik iş birliğinin ön planda tutulması gerektiğini belirtmiştir.³⁰⁶

Devletler için gücün sert güçten ekonomik güce kaydığı, ekonomik gücün ise Batıdan Avrasya'ya kaydığı yeni dönemde ŞİÖ; giderek bölgesel güvenliği sağlamayı üstlenen bir örgüt haline gelerek yeni küresel sistem için önemli bir oluşum haline gelmiştir.³⁰⁷ 2001'de Özbekistan'ı bünyesine kattıktan sonra, yeni bir genişleme dalgasıyla 2017 yılında Hindistan ve Pakistan'ı da üyeliğe kabul etmiş ve Afganistan, Moğolistan, İran ve Belarus "Gözlemci Üye", Türkiye, Azerbaycan, Sri Lanka, Ermenistan, Kamboçya ve Nepal "Diyalog Ortağı Ülkeler" şeklinde örgütte yer

³⁰² Zhao Huasheng, "Security Building in Asia and the Shanghai Cooperation Organization", **Slavic Research Centre**, No. 2, 2006'dan aktaran: Sadi Çakır, "Şanghay İşbirliği Örgütü ve Küresel Güç Mücadelesine Etkisi", **Genelkurmay Başkanlığı Harp Akademileri Komutanlığı Stratejik Araştırmalar Enstitüsü Strateji Ve Stratejik Araştırmalar Ana Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi**, İstanbul 2010, s. 4-2.

³⁰³ Halil Akman, "Şanghay İşbirliği Örgütü'nün Oluşumunda Rusya-Çin İlişkileri ve İlişkilerin Problemleri", **Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi**, Cilt. 8, Sayı. 37, 2015, s. 313.

³⁰⁴ Can Zeyrek, "Orta Asya'da Etkin Bölgesel Bütünleşme Çabaları: Şanghay İşbirliği Örgütü (ŞİÖ)", **Ege Akademik Bakış**, Cilt. 10, Sayı. 3, 2010, s. 872.

³⁰⁵ Elif Tuğçe Bozduman, "Türkiye ve Şanghay İşbirliği Örgütü Üyeleri'nin Küresel Rekabet Yapısı: Karşılaştırmalı Analiz", **Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi**, Uşak 2018, s. 8.

³⁰⁶ Divarlı, **a.g.t.**, s. 96.

³⁰⁷ Neşe Uygun Erdoğan, "Yeni Uluslararası Sistem ve Değişen Dengeler Bağlamında Rusya Çin Yakınlaşması", **Abant İzzet Baysal Üniversite Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi**, Bolu 2010, s 77-78.

almaya başlamışlardır.³⁰⁸ Bu anlamda örgüt kuruluşundan bugüne kadar uzun bir yol kat ederek, kendisine yeni bir vizyon çizmiştir ve bu yeni vizyonda, Rus ve Çinli liderler tarafından “Tek kutuplu dünya kabul edilemez.”, sözleri ile ortaya konmuştur.³⁰⁹ Yeni üye ve gözlemcilerin de dahil olmasıyla çok büyük bir jeopolitik potansiyele sahip olan örgüt, Avrasya için çok önemli bir aktöre dönüşmüştür.³¹⁰

Bu şekilde devam etmesi halinde ise, örgütün Avrasya coğrafyasında geniş bir alana hakim olmasının yanında, Avrasya enerjisinin önemli bir bölümünü kontrolü altına alması ve Amerika'nın Avrasya jeo-stratejisini çıkmaza sokması kaçınılmaz olarak gerçekleşecektir.³¹¹ Bu anlamda örgütün geleceği ile ilgili temel bir öngörü, ŞİÖ'nün ömrünün Rusya ve Çin arasındaki işbirliğine bağlı olduğu ve iki ülke arasında çıkar ve tehdit algılamaları devam ettiği sürece de örgütün faaliyet göstereceği yönündedir.³¹²

---

³⁰⁸ Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı, Şangay İşbirliği Örgütü, <http://www.mfa.gov.tr/sanghay-isbirligi-orgutu.tr.mfa> , Erişim Tarihi: 26.04.2019.

³⁰⁹ Sefa Coşkun, “Avrupa Birliği ve Şanghay İşbirliği Analizi Çerçevesinde Türkiye”, **Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Ana Bilim Dalı Yüksek Lisans Tezi**, Kütahya 2018, s. 55.

³¹⁰ Richard Weitz, “The Shanghai Cooperation Organization The Primakov Vision and Central Asian Realities”, **The Fletcher Forum of World Affairs**, Vol. 31, 2007, s. 104.

³¹¹ Ferit Güven, “Küresel Bir Güç Olarak Çin'in Yükselişi”, **Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Ana Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi**, Ankara 2006, s. 34.

³¹² Erdem Eren, “Şanghay İşbirliği Örgütü ve Türk Dış Politikasında Gelecek Perspektifi”, **Strategic Public Management Journal**, Vol. 3, No. 5, p. 90.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ÖRNEK GİRİŞİMLER ÇERÇEVESİNDE RUSYA VE ÇİN'İN AVRASYA'DAKİ HEGEMONYA ÇABALARININ KARŞILAŞTIRILMASI

1. RUSYA

1.1. Rusya'nın Avrasya'daki Hegemonya Girişimi: Avrasya Ekonomik Birliği

Soğuk Savaş'ın sonlanmasıyla beraber uluslararası konjunktürde oluşan tek kutuplu dünya düzenini hazmedemeyen Rusya, dünyanın mutlaka çok kutuplu bir yapıya kavuşması gerektiğine vurgu yaparak bölgesel oluşumların kurulması için çeşitli adımlar atmış ve Avrasya Ekonomik Birliği de, BDT ve ŞİÖ gibi bu çalışmaların bir sonucu olarak ortaya çıkmıştır.³¹³ Birlik, eski Sovyet coğrafyasında kurgulanmaya çalışılan özellikle de ekonomik işbirliğinin ön planda olduğu entegrasyon girişimi görünümündeyken; Rusya'nın asıl hedefi bu örgütün ifade ettiği yumuşak güç araçlarını kullanarak, Avrasya'nın büyük bir bölümünde kendi küresel etkinliğine entegre olacak bir hegemonya oluşturabilmektir.³¹⁴

Üye devletlerin yaşam standartlarının iyileştirilmesi için işbirliğinin sağlanması ve ülke ekonomilerinin rekabet gücü artırılarak istikrarlı bir kalkınmanın yakalanabilmesi amacıyla kurulan Avrasya Ekonomik Birliği,³¹⁵ Ocak 2019'da dördüncü kuruluş yıl dönümünü kutlamış olmasına rağmen bölgede oluşabilecek Avrasya Birliği fikri yeni bir gelişme değildir.³¹⁶

Bu fikir; Kazakistan Devlet Başkanı Nursultan Nazarbayev tarafından 29 Mart 1994 tarihinde Moskova Devlet Üniversitesi'nde yapılan bir konuşma esnasında ilk defa dile getirilmiş³¹⁷ ve 1996 yılında, oluşturulan Gümrük Birliği'yle temelleri

³¹³ Osman Ağır ve Ömer Ağır, "Avrupa Birliği ve Avrasya Ekonomik Birliği Kuruluş Süreçlerinin Karşılaştırılması", **Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi**, Sayı. 1, 2017, s. 105-106.

³¹⁴ Göktürk Tüysüzöğlü, "Bölgesel Bir Hegemonya Girişimi: Avrasya Ekonomik Birliği", **Al Jazeera Türk**, 2014, <http://www.aljazeera.com.tr/gorus/bolgesel-bir-hegemonya-girisimi-avrasya-ekonomik-birligi>, Erişim Tarihi: 01.05.2019.

³¹⁵ Eurasian Economic Union (EAEU), <http://www.eaeunion.org/#about-info>, Erişim Tarihi: 01.05.2019.

³¹⁶ Suğun Şıvga Keleş, "Avrasya Ekonomik Birliği", **İzmir Ticaret Odası**, 2018, s. 2.

³¹⁷ Serdar Yılmaz, "Asya'da Bir Ekonomik Gelişim Modeli: Avrasya Ekonomik Birliği", **Elektronik Siyaset Bilimi Araştırmaları Dergisi**, Cilt. 8, Sayı. 1, 2017, s. 66.

atılmıştır.³¹⁸ Başlangıçta RF, Beyaz Rusya, Kazakistan ve Kırgızistan arasında oluşturulan bu birliğe; 1999'da Tacikistan'ın katılımıyla, 12 Ekim 2000'de beş üyeli bir Avrasya Ekonomik Topluluğu oluşturulmuştur.³¹⁹ 2003 yılına gelindiğinde Belarus, Kazakistan, Rusya ve Ukrayna tarafından ürün, hizmet, sermaye ve işçi dolaşımını serbest kılan Tek Ekonomik Alan anlaşması ile, 2007 yılında Tek Gümrük Alanı ve Gümrük Birliği Kurulumu'na dair anlaşma imzalanmış, 2010'da Belarus, Kazakistan ve Rusya tarafından Ortak Gümrük Tarifeleri rejimine geçiş yapılmış, sınırlardaki gümrük kontrolleri kaldırılmış ve böylece ülkeler arası malların serbest dolaşımı sağlanmıştır. Yine aynı yıl taraflar arasında Tek Ekonomik Alana dair 17 anlaşma imzalanmış, 2011 yılında Avrasya Ekonomik Entegrasyonuna ilişkin deklarasyon imzalanmış ve Gümrük Birliği'nin başarısından bahsedilerek, Tek Ekonomik Alan'a geçiş çalışmaları başlamış, 2012'de sadece ürünlerin değil aynı zamanda hizmet, sermaye ve işçi dolaşımını da serbest kılan Tek Ekonomik Alan'a geçiş yapılmış, Moskova merkezli olarak Avrasya Ekonomik Komisyonu kurulmuş, 2014 yılında ise Avrasya Ekonomik Birliği'nin kuruluşuna dair anlaşma imzalanmış ve 1 Ocak 2015 tarihinden itibaren bu anlaşma yürürlüğe girmiştir.³²⁰

Avrasya coğrafyası üzerinde oluşturulan önemli kuruluşlardan biri, belki de en önemlisi olan Avrasya Ekonomik Birliği, Sovyet sonrası dönemde eski Doğu Bloğu ülkelerine yönelik olarak Rusya'nın liderliğinde oluşturulan ve Sovyet dönemi mirası olarak birbirlerine her alanda bağlı ve iç içe geçmiş yapıları yeniden bir araya getirmek için bir uyum projesi niteliğinde ortaya çıkmış³²¹ ve günümüzde Rusya'nın bölgeye yönelik amaçlarını gerçekleştirmek için bir araç görünümü kazanmıştır.

³¹⁸ Şatlık Amanov, **ABD'nin Orta Asya Politikaları**, Gökkuşbe Yayınları, İstanbul, 2007, s. 396.

³¹⁹ Anar Somuncuoğlu, "Avrasya Ekonomik Topluluğu: Rus Dış Politikasında Yeni Bir Atak", **Staratejik Analiz**, Cilt. 2, Sayı. 15, 2001, s. 87.

³²⁰ Eurasian Economic Union (EAEU), <http://www.eaeunion.org/#about-history>, Erişim Tarihi: 01.05.2019. "Avrasya Ekonomik Birliği", **Sputnik Türkiye**, https://tr.sputniknews.com/trend/avrasya_ekonomik_birligi/, Erişim Tarihi: 01.05.2019. Gürhan Ünal, "Putin Dönemi Rus Dış Politikasında Batı'ya Karşı "Yumuşak Dengeleme" Arayışları", **Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi**, Eskişehir 2016, s. 75. Maria Lagutina, "Eurasian Economic Union Foundation: Issues of Global Regionalization", **Eurasia Border Review**, Vol. 5, No. 1, 2014, p. 98.

³²¹ Yasin Öztürk, "Avrasya Birliği Projesi ve Türk Dış Politikasına Yansımaları", **Çankırı Karatekin Üniversitesi Uluslararası Avrasya Strateji Dergisi**, Yıl. 2, Sayı. 2, s. 231-232.

1.1.1. Yapısı

Kuruluş felsefesini Avrupa Birliği'nden alan Avrasya Ekonomik Birliği uluslararası nitelikli bir örgüt olarak, üye ülkeler arasında ihracat-ithalat ilkelerinin standardizasyonunun sağlanması ve ortak pazarın kurulması amacıyla çalışmalarını yürütmektedir.³²² Birlik'in, örgütsel yapısının ve karar mekanizmasının, BDT'nin hatalarından ders alınarak oluşturulması neticesinde, oybirliği ile alınan kararlar tüm üyeler için bağlayıcı nitelik taşımaktadır. Aksi takdirde üyelikten çıkarılmaya kadar giden yaptırımların uygulanabilmesi söz konusuysen, bu durumun takibi için çeşitli organlar bulunmaktadır.³²³ Avrasya Ekonomik Birliği Sözleşmesi'nin sekizinci maddesinde bu organlar; Avrasya Ekonomik Birliği Yüksek Konseyi, Hükümetlerarası Konsey, Avrasya Ekonomik Komisyonu ve Avrasya Ekonomik Birliği Mahkemesi olarak belirtilmiştir.³²⁴

Buna göre; *Avrasya Ekonomik Birliği Yüksek Konseyi*, Birliğin üye devletlerini içeren en üst organdır. Topluluğun bünyesinde ortaya çıkan sorunların halledilmesi, üye ülkeler arasında stratejinin belirlenmesi, yönlendirilmesi ve entegrasyonun geliştirilmesi gibi kritik sorunların teşhisi ve çözümlenmesi ile ilgili görev yapmaktadır. Konseyin başkanlığı Rus alfabetik sırasına göre değişirken, cumhurbaşkanları düzeyinde yılda en az bir kez, başbakanlar düzeyinde ise en az iki kez toplanılmaktadır. Ayrıca kararlar oy birliği ile alınır ve alınan kararların tüm ülkelerde uygulanması zorunludur.

Avrasya Hükümetlerarası Konseyi, üye devletlerin hükümet başkanlarından oluşan bir organdır ve yılda en az iki kez olmak üzere toplanmaktadır. Sözleşmenin yürürlüğü ile ilgili iş ve işlemlerin takibini yapmak, bütçeyi onaylamak ve komisyonun çalışmalarına yön vermek gibi görevleri bulunmaktadır.

³²² Esme Saraç, "Rus Dış Politikasını Şekillendiren Temel Dinamikler Çerçevesinde Rusya Federasyonunu- Orta Asya Türk Cumhuriyetleri (Türkistan) İlişkileri (1991-1999)", **Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi**, Isparta 2008, s. 87.

³²³ Kanat Ydyrys, "Rusya Federasyonu'nun "Yakın Çevre" Politikası ve Orta Asya Güvenliği Üzerindeki Etkileri", **Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi**, Ankara 2012, s. 158.

³²⁴ Osman Ağır, "Rusya-Ukrayna Krizi'nin Avrasya Ekonomik Birliği Bağlamında Değerlendirilmesi", **Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, Cilt. 6, Sayı. 2, 2016, s. 31.

Avrasya Ekonomik Komisyonu, yönetimi Moskova’da bulunmaktadır ve kalıcı bir uluslarüstü düzenleyici organ mahiyetindedir. Komisyonun temel görevleri, birliğin işleyiş ve gelişme koşullarının yanı sıra birlik içindeki ekonomik entegrasyon alanındaki tekliflerin geliştirilmesini sağlamaktır. Her üye ülkeden üç kişi olmak üzere toplam on iki kişiden oluşmaktadır. Burada, kararlar oy çokluğuyla alınırken komisyonun başkanı yüksek konsey tarafından 4 yıl için atanır.

Avrasya Ekonomik Birliği Mahkemesi, yönetimi Minsk’de bulunmakta ve her üye devletten atanan, her biri 6 yıl görev yapmak üzere göreve getirilen iki yargıç ile temsil edilmektedir. Mahkemenin temel görevi Birlik içerisindeki hukuki ihtilafları çözüme kavuşturmak şeklinde belirlenmiştir.³²⁵

1.1.2. Üyeler ve Amaçları

Günümüzde Avrasya Ekonomik Birliği’ne; RF, Beyaz Rusya Cumhuriyeti, Kazakistan Cumhuriyeti, Kırgızistan Cumhuriyeti ve Ermenistan Cumhuriyeti olmak üzere beş ülke üyedir.³²⁶ Diğer bir Orta Asya ülkesi olan Özbekistan ise, 2006 yılında üye olmuş ancak 2008 yılında birlikten ayrılmıştır.³²⁷

Avrasya coğrafyasında oluşturulabilecek bir entegrasyon projesi, esasen Putin’in iktidara gelişiyle önem kazanmıştır. Soğuk Savaş’ın bitmesinden sonra bölgede AB, ABD ve Çin gibi büyük güçlerin ekonomik gücünü bir türlü yakalayamayan Rusya, bu birlik neticesinde eski Sovyet coğrafyasında etkili bir aktör olmayı hedeflemiş ve ülkenin ekonomik zayıflığını, siyasi güç ile dengeleyerek, diğer bölgesel örgütlenmelerin karşısına AEB’yi çıkartmaya çalışmıştır.³²⁸ Bununla birlikte Rusya’nın bu bölgede desteklediği işbirliği girişimleri, bölge ülkelerinin ortak

³²⁵ Eurasian Economic Union (EAEU), <http://www.eaeunion.org/#about-administration> , Erişim Tarihi: 01.05.2019. Cusup Pirimbayev ve Cusus Ganiyev, “Avrasya Ekonomik Topluluğu: Bir İktisadi İşbirliği Alternatifi”, **International Conference On Eurasian Economies**, 2010, s. 83. Mehmet Gökhan Özdemir, “Avrasya Birliği’nin Türkiye İçin Alternatif Bir Entegrasyon Olabilirliğinin Etüdü”, **Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Ana Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi**, Kırıkkale 2015, s. 73-76. Rus Türk İşadamları Birliği (Rtib), “Avrasya Ekonomik Birliği”, Sayı: D-2-2018, <https://www.rtib.org/cms-uploads/aeb-2018-1.pdf> , 2018, s. 3-4. Ağır, **a.g.m.**, s. 31-32.

³²⁶ Eurasian Economic Union (EAEU), <http://www.eaeunion.org/?lang=en#about-countries>, Erişim Tarihi: 01.05.2019.

³²⁷ İslam Halidov, “Çok Kutuplu Dünya Sistemi İçin Rusya’nın Desteklediği Bölgesel Ve Uluslararası Örgütler”, **Akademik Bakış Dergisi**, Sayı. 51, 2015, s. 339.

³²⁸ Nicu Popescu, “Eurasian Union: the Real, the Imaginary and the Likely”, **European Union Institute for Security Studies**, No. 132, 2014, p. 7’den aktaran Ünal, **a.g.t.**, s. 75-76.

sorunlarına ortak çözümler getiren ve ortak çıkarlar etrafında gerçekleştirilen çabalar olmaktan ziyade, Rusya'nın hegemonyasını pekiştiren ya da buna tepki gösterenlere karşı gelişen ve daha çok ittifak niteliği taşıyan örgütler olmuştur.³²⁹ Dolayısıyla Rusya'nın AEB'ye verdiği anlamla, diğer üye ülkelerin AEB'ye verdiği anlam bir biriyle uyuşmamaktadır. Orta Asya ülkeleri, Rusya liderliğinde de olsa bir ortaklık hayaline sahipken; Rusya bu örgütü bir ortaklıktan çok tek söz sahibi olabileceği ve Rusya'nın ekonomik menfaatlerine hizmet edecek bir yapı olarak görmektedir. Zaten bugün gelinen noktada da, birlik içinde en fazla gelişim gösteren ve çekim merkezi haline gelen yine Rusya olmuş, Rus mallarının Orta Asya ülkelerindeki başarısının aksine, tersi geçerli olamamıştır.³³⁰ Yine de Birlik fikri Rus halkının ilgisini çektiği kadar Orta Asya ülkelerinin vatandaşları için de dikkat çekici olmuştur. Çünkü bununla, iş gücünün serbest dolaşımının düzenlenmesi gereği kendi ülkesinde iş imkanı kısıtlı olan kitlelerin Rus pazarına yönelmesi hedeflenmektedir.³³¹

Son olarak bir değerlendirme yapıldığında; AEB sayesinde, Baltık Denizi'nden Büyük Okyanus'a, Kuzey Buz Denizi'nden Tanrı Dağları'na kadarki bölgede üye devletlerin vatandaşlarının iş yapma, serbest ticari faaliyetleri icra etme ve istihdam, ortak iletişimlerin kullanımı, bölgesel işbirliğini genişletmek gibi eşit imkanlara sahip olduğu görülmektedir.³³² Başlangıçta AEB'nin ekonomik sorunların çözümü ve iktisadi entegrasyon için gerekli bir araç olarak kabul edildiği uzun bir süreç yaşanmış ancak son yıllarda topluluğun özellikle gümrük birliği ve ortak ticaret alanı gibi uygulamalarının öne çıkmasıyla Avrasya Birliği altında örgütlenecek uluslar üstü çatı teşkilatının çekirdeğini oluşturmaya aday olduğu anlaşılmıştır. Bu anlamda Avrasya Birliği sürecine giden yolda AEB'nin önemli bir yeri olduğu görülürken, gelecekte en aktif bölgesel işbirliği platformlarından biri haline geleceği öngörülmüştür.³³³

³²⁹ Janna Usmanova, "Rusya Federasyonu'nun Orta Asya Politikası (1991–2006)", **Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi**, Ankara 2008, s. 94.

³³⁰ Cihan Keskin, "Soğuk Savaş Sonrası Dönemde Rusya'nın Güvenlik Politikaları Bununun ABD-AB ve Türkiye'ye Etkisi", **Kadir Has Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Ve Küreselleşme Bölümü, Yüksek Lisans Tezi**, İstanbul 2009, s. 61.

³³¹ Ünal, **a.g.t.**, s. 76.

³³² Cansiyit Tüymebayev, "Avrasya Ekonomik Birliği ve Üye Ülkelere Katkıları", **EkoAvrasya**, 2015, <http://ekoavrasya.net/Duyuru.aspx?did=181&lang=TR>, Erişim Tarihi: 01.05.2019.

³³³ Orhan Gazigil, "Avrasya Bölgesinde Rusya Federasyonu Öncülüğünde Kurulan Uluslararası Örgütler", **Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı Uzmanlık Tezi**, Ankara 2012, s. 60-61.

1.2. Kolektif Güvenlik Anlaşması Örgütü

Güvenlik faktörü; Rusya'nın Avrasya'ya yönelik politikalarının belirlenmesi noktasında, daima önem arz eden konuların başında gelmiştir. Nitekim Sovyetler'in çökmesinin ardından kurulan Orta Asya devletlerinin, özellikle komşu bölgelerden gelen çeşitli tehditlere maruz kalması sonucunda sınırların saydamlaşması, güvenlik meselelerini, en acil ele alınması gereken konulardan biri haline getirmiş ve KGAÖ'nün kurulmasına giden sürecin başlamasına yol açmıştır.³³⁴

Bu anlamda bakıldığında; KGAÖ'nün temelleri, 1992 yılında Taşkent'te yapılan anlaşmaya dayanmaktadır. Bu tarihte; Ermenistan, Kazakistan, Kırgızistan, Rusya, Tacikistan ve Özbekistan devlet başkanları tarafından imzalanan Kolektif Güvenlik Anlaşması, daha sonraki süreçte (1993 yılında Azerbaycan, Belarus ve Gürcistan'ı) yeni üyeleri de bünyesine katarak, 20 Nisan 1994 tarihinde yürürlüğe girmiştir.³³⁵ Ancak Rusya'nın bu süreçte uğraşmak zorunda kaldığı iç sorunlar, bu anlaşmayla elde edilmek istenen etkinin alınamamasına neden olmuş ve 11 Eylül saldırılarının ardından bölgedeki radikal İslamcı tehdidin büyümesi ülkeleri kolektif güvenliğe dayalı planlar oluşturmaya itmiştir. Böylece söz konusu ülkeler, (Azerbaycan, Gürcistan ve Özbekistan bu sürece dahil olmayarak çekilmişlerdir) 2002 yılında anlaşmanın, uluslararası örgüte dönüştürülmesi kararını almış ve sonucunda KGAÖ oluşturulmuştur.³³⁶

Oluşturulan bu örgütün temel amacı; üye devletler arasında uluslararası barış ve güvenlik temin edilerek, istikrarı sağlamak; onların bağımsızlığını ve toprak bütünlüğünü kolektif temelde korumak iken, özellikle uluslararası sorunların barışçıl yollarla çözülmesi KGAÖ'nün en büyük önceliği olarak belirtilmektedir. Dolayısıyla örgüt günümüzde, çağdaş tehdit ve endişelere karşı koyabilmek adına faaliyetlerini; uyuşturucu satışı, kaçak göç, insan ticareti ve bilişim suçlarına karşı mücadelede ortak önlemlerin koordineli şekilde yürütülmesi üzerinde yoğunlaştırılmıştır.³³⁷ Zira bu

³³⁴ Saltanat Kydyralieva ve Burulkan Abdıbarıtova, "Kolektif Güvenlik Anlaşması Örgütü'nün Merkezî Asya'daki Etkinsizliği", **Bilge Strateji**, Cilt. 10, Sayı. 18, 2018, s. 95. Ss.93-109

³³⁵ Collective Security Treaty Organisation, <https://en.odkb-csto.org/25years/>, Erişim tarihi: 06.05.2019.

³³⁶ Ünal, **a.g.t.**, s. 70 ve Kolektif Güvenlik Anlaşması Örgütü (KGAÖ), **Sputnik Türkiye**, 2016, <https://tr.sputniknews.com/infografik/201611011025584074-KGAO-Rusya/>, Erişim Tarihi: 06.05.2019.

³³⁷ Hazel Çağan Elbir, "Kolektif Güvenlik Anlaşması Örgütü'nün Yeni Genel Sekreteri ve Rusya'nın Ermenistan Üzerindeki Etkisi", **AVİM Yorum**, No. 2017 / 38, 2017, s. 1 ve Valeriy Semerkov, "Kgaö'nün Kolektif Güvenlik

coğrafyada bölgesel güvenliğin aksaması sonucunda oluşabilecek sorunların -radikal terörist grupların güçlendirilmesi; sınırı aşan uyuşturucu ve insan kaçakçılığı; kontrol edilemez göçmen akımı; Rus azınlık haklarının ihlali; NATO gibi düşman aktörün askeri varlığı; boru hatları ve santralleri gibi stratejik altyapının zarar görmesi vb.- özellikle Rus ulusal güvenliği için tehlike arz etmesinden dolayı örgütün itici gücü olan Rusya, bu gibi sorunları engellemek adına KGAÖ bünyesinde terör, aşırılıkçılık ve bölücülük ile mücadele etmeye öncelik tanımaktadır.³³⁸ Bu noktada, örgütün gerçekte; RF'nin eski Sovyet coğrafyası üzerindeki hakimiyetinin gerçekleştirilmesi ve kaybedilmiş mevzilerinin yeniden kazanılmasına yönelik bir enstrüman olarak işlev gördüğü vurgulanmaktadır. Özellikle Avrasya'da bölge dışı küresel aktörlerin etkinlik mücadelesini sınırlamayı hedefleyen Rusya, KGAÖ çerçevesinde üye ülkelerle askeri nitelikli işbirliğini sağlamlaştırmakta ve bölgedeki nüfuzunu askeri güvenlik alanında sağlama almaya çalışmaktadır.³³⁹ Netice itibarıyla Sovyet sonrası coğrafyada bölgesel hegemonyasını devam ettirme amacını güden Rusya, örgüt aracılığıyla bir yandan bölgeyi kendi kontrolü altında tutmayı, diğer yandan ise NATO ve ABD gibi güçlerin bölgedeki etkinliğini azaltmayı önelemekte ve bu nedenle de KGAÖ'nün, Rusya'nın ABD merkezli tek kutuplu dünya sistemine karşı, oluşturmaya çalıştığı çok kutuplu sistemin araçlarından biri olarak görev yaptığı dikkat çekmektedir.³⁴⁰ Dolayısıyla Rusya'nın bu coğrafyada yürüttüğü politikalarına odaklanıldığında; gerçekleştirmeye çalıştığı Avrasya entegrasyonunun, bir ayağını AEB ile sağlanmaya çalıştığı, askeri boyutunu oluşturan diğer ayağını ise KGAÖ'yle gerçekleştirmeye çalıştığı açıkça görülmektedir. Zaten KGAÖ ve AEB Parlamentolarının aynı anda yapılması bu durumun bir göstergesi olması nedeniyle önemlidir ve iki oluşum arasındaki eş güdümü ve ortak paydayı göstermektedir.³⁴¹

Sistemi", (Çev. Almagül İsina), **TASAM**, 2013, http://www.tasam.org/tr-TR/Icerik/26764/kgaonun_kolektif_guvenlik_sistemi, Erişim Tarihi: 06.05.2019.

³³⁸ Nyambayar Purevsuren, "Orta Asya Coğrafyasında Çin ve Rusya Arasında İşbirliği ve Rekabet Potansiyeli", Eskişehir **Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi**, Eskişehir 2016, s. 65.

³³⁹ Turgut Demirtepe, "Etkinliği Sorgulanan Bir Örgüt Olarak KGAÖ", 2010, <http://slaciner.blogspot.com/2010/09/etkinligi-sorgulanan-bir-orgut-olarak.html>, Erişim Tarihi: 06.05.2019.

³⁴⁰ Meram Takar, "Rusya'nın Avrasyacılık Yaklaşımında Orta Asya Ülkelerinin Yeri ve Önemi", **Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Ana Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi**, Kahramanmaraş 2018, s. 69.

³⁴¹ Çağla Gül Yesevi, "Orta Asya'da İşbirliği ve Bütünleşme: Kolektif Güvenlik Antlaşması Örgütü Örneği", **İstanbul Kültür Üniversitesi, Küresel Eğilimler Serisi**, Çalışma Kağıdı, No. 4, s. 3 ve 10.

1.3. Avrasya Ekonomik Birliği'nin, Yumuşak Güç ve Hegemonya Kavramlarıyla Olan İlintisi

Tezin bu aşamasında; Rusya'nın sahip olduğu yumuşak gücün ve sahip olmaya çalıştığı hegemonyanın, Avrasya Ekonomik Birliği özelinde incelenmesinin doğru bir adım olacağı düşünölmüş ve teorik arka plan ile pratik uygulamalar birbirine harmanlanmaya çalışılmıştır. Bu anlamda öncelikle, birinci bölümde ayrıntılı olarak açıklanan; uluslararası aktörlerin ve devletlerin amaçlarının nihayetinde gücü elde etmek olduğu, en basit haliyle gücün bir ülkenin, diğerlerini kendi istediği yönde yönlendirebilme yeteneği olarak tanımlandığı ve gücü elinde bulunduran ve bu gücü kullanma kapasitesi bulunan devletin veya aktörün uluslararası sistemde hegemon konumuna yerleşebileceğinin tekrar hatırlatılmasında fayda görölmektedir.

Bununla birlikte tezin temelini oturtulduğu, Gramsci-Cox çizgisinde hareket eden neo-Gramşiyen yaklaşım çerçevesinde hegemonya kavramı değerlendirildiğinde, temelde üç niteliğın önem kazandığı ve bu perspektifte bir devletin küresel bir hegemon olması için öncelikle ekonomik sisteme öncülük etme, bu sisteme uygun bir üstyapı yani sosyo-kültürel ve politik bir yapı kurgulama ve kurguladığı bu sistemi tüm dünyaya yayarak, onların rızasını elde edecek mekanizmalara yani uluslararası örgötlere sahip olma durumunun gerçekleşmesi gerekmektedir.³⁴² Bu noktada neo-Gramşiyen teoride; hegemonyanın sürekliliği açısından uluslararası örgötlere büyük önem atfedildiğinin özellikle vurgulanması, Rus dış politikasında AEB'ye verilen anlamın daha iyi anlaşılması adına son derece önemlidir. Bu anlamda hegemonya, aktörlerin güç merkezleri çevresinde o gücün tesirini kabul ederek kendi rızaları ile oluşturdukları bir ilişki sistemine denk gelmekte ve asıl önemli olan; diğerlerinin hegemonun istediğini yapmaları değil, onun istediği şeyi istemelerini sağlamak olarak vurgulanarak, neo-Gramşiyen yaklaşımda yumuşak güç ve rızaya özel bir önem atfedilmektedir. Çünkü ancak bu kavramların temel işlevleri üstlendiği bir durumda; uluslararası sistemde yer alan devletler, yumuşak gücün etkisiyle bir çekim merkezi

---

³⁴² Selim Kurt, "Neo-Gramşiyen Perspektiften Çin Halk Cumhuriyeti'nin Küresel Hegemonya Durumuna İlişkin Eko-Politik Bir Değerlendirme", *SİYASAL: Journal of Political Sciences*, Cilt. 28, Sayı. 1, 2019, s. 47-48 ve 52. Ss 43-72

haline gelmiş hegemon gücün etrafında, kendi rızalarıyla bütünleşmeyi hedefleyeceklerdir.³⁴³

Fakat söz konusu bu durum Rusya için, özellikle de ülkedeki uygulamalar açısından, geçerli olamamıştır. Çünkü Rusya'nın önemli bir süre boyunca, yumuşak güçten ziyade sert güç uygulamalarına önem verdiği görülmüş ve bu önceliğin ülke politikasına yansımaları izlenmiştir. 2000'li yılların ortalarına gelindiğinde ise; Rusya için hayat sahası olarak tasvir edilen Avrasya coğrafyasında ortaya çıkan renkli devrimler, Rus devlet adamları ve dış politika uzmanlarının artık askeri güç unsurlarının tek başına yeterli olmadığı çıkarımını yapmalarını sağlayarak sert güç dışındaki öğelerin önemini kavranmasına neden olmuştur. Yine de ülkenin bu kavramları ele alış biçimi incelendiğinde, kavramların esas anlamlarından ziyade, realist bir anlayışla yaklaşılarak dış politikada devletin güç elde etmesi şeklinde araçsallaştırıldığı dikkat çekmektedir.³⁴⁴

Diğer taraftan renkli devrimlerle birlikte, Rusya için son derece önemli olan bu bölgelerin, Batı etkisi altına girmesi Rusya'nın inisiyatifindeki bölgesel örgütlenmelere verilen değerin artmasına neden olmuştur.³⁴⁵ Bu kapsamda ele alınan AEB; ülkenin bölge üzerinde Batı'ya alternatif oluşturma çabasının bir sonucu şeklinde görülürken, yumuşak güç diplomasisinin de bir yansıması olmuştur.³⁴⁶ Ekonomi temelli oluşturulan bu Birlik, Rusya'nın daha sonra oluşturmak istediği Avrasya entegrasyonunun ilk adımı olarak değerlendirilmektedir. Her ne kadar AEB'de amaçlanan strateji; tekrardan kurulacak Sovyet imparatorluğundan ziyade bölgesel istikrar ve gelişimin kontrol altına alınması olarak belirlense ve bu bağlamda sistemin istikrarı için bölgesel güçlerin kendi coğrafyalarındaki istikrarı destekleyici örgütlenmelere gitmesi anlayışıyla benzerlik kurulsa da, Rusya'nın eski bölgesel hegemon olması ve bölge ülkeleriyle asimetrik bir ilişki kurması bu girişimin Rusya

---

³⁴³ Esme Özdaşlı, "Çin'in Yeni İpek Yolu Projesi ve Küresel Etkileri", *Turkish Studies*, Vol. 10, No. 14, 2015, p. 581-582.

³⁴⁴ Uğur Tatlı, "Yumuşak Güç Çerçevesinde Rusya Federasyonu Dış Politika Konseptleri Ve Pratikleri", *TOBB Ekonomi Ve Teknoloji Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Ana Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi*, Ankara 2018, s. 115-116.

³⁴⁵ Sevilay Yıldırım, "Rusya'nın Avrasya Politikasında Yumuşak Güç: İmkânlar Ve Sınırlar", *T.C. Başbakanlık Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı, Uzmanlık Tezi*, Ankara 2014, s. 49.

³⁴⁶ Alexander Sergunin and Leonid Karabeshkin, "Understanding Russia's Soft Power Strategy". *Political Studies Association Politics: 2015*, Vol. 35, No. 3-4, 2015, p. 360.

tarafından, söz konusu coğrafyada oluşturulmak istenen hegemonyanın bir işareti olduğu yorumlarının yapılmasına neden olmuştur.³⁴⁷ Bu durum da ise; Batı açısından bölgesel örgütlenmeler cazibenin oluşturulduğu değerlerin benimsetilmesi için gönüllü olarak devletlerin üye olduğu kurumlar iken Rusya'nın inisiyatifindeki bölgesel örgütlerin, Sovyetler Birliği'ni canlandırmaya yönelik girişimler olarak değerlendirilmesi, ülkelerin çoğu zaman zoraki şekilde üye oldukları inisiyatiflere dönüşmesi sonucunu doğurmuştur.³⁴⁸ Ancak yine de Rusya'nın, AEB üzerinden gerçekleştirmeye çalıştığı hegemonya girişimi ve bunun oluşması için de çeşitli yollara başvurduğu düşünüldüğünde; kültürünün kullanılması ve yaygınlaştırılması noktasında bu örgütlenmelerin önemli bir yeri olduğu görülecektir. Ülkenin özellikle STK'lar aracılığıyla gerçekleştirdikleri faaliyetler yumuşak güç araçları olarak değerlendirilmekte ve Sovyet sonrası bölgenin ortak geçmişi, ortak tarihi ve Rus diliyle bağlantı kurulmaktadır. Fakat yine Batı'dan farklı olarak Rusya'da, devlet yumuşak güç kaynaklarını ve anlatılarını kontrol ederek, diğer aktörler için kilit hedefler koymaktadır.³⁴⁹ Ülkede 2008 yılında kurulan Demokrasi ve İşbirliği Enstitüsü, 1925 yılında Dışişleri Bakanlığı'na bağlı olarak kurulan Rus Dış İlişkiler Merkezi'nin 2008 yılında devredildiği, Bağımsız Devletler Topluluğu İşleri, Yurtdışı Vatandaşlar ve Uluslararası İnsani İşbirliği Federal Ajansı, 2007'de kurulan ve Rus Dünyası olarak çevrilebilen Russkiy Mir ülkede yumuşak güç faaliyetleri amacıyla kurulan örgütlenmelerin bazılarıdır.³⁵⁰

Ancak Rusya tarafından hedeflenen; bölgesel bir hegemonya olma amacının, yakın gelecekte karşılığını bulması zor gözükmektedir. Nitekim; AEB ile sağlamaya çalıştığı ekonomik alt yapı tam olarak sağlanamamakla birlikte, politik bir üst yapının oluşturulamaması ve uluslararası örgüt bazında da yeterli işlevin görülememesi bu durumun oluşmasına sebebiyet vermiştir. Kaldı ki; yaşanan bilgi çağında uluslararası sistemde hegemon güç konumuna gelmek isteyen bir devlet için, yumuşak gücün mutlaka sahip olunması gereken bir unsur olarak değerlendirildiği düşünüldüğünde,

³⁴⁷ Osman Ergül, "Rus Dış Politikasında Bölgeselleşme ve Rusya'nın Entegrasyon Stratejisi: Avrasya Ekonomik Topluluğu", **International Conference on Eurasian Economies**, 2012, s. 475.

³⁴⁸ Yıldırım, **a.g.t.**, s. 56 ve İsmail Aydınğün, "Avrasya Birliği: 'Gerçek' Bir Entegrasyon Mu, Rusya'nın Yeni Hegemonya Kurma Arayışlarının Bir Aracı mı?", **Karadeniz Araştırmaları**, Cilt. 14, Sayı. 55, 2017, s. 112.

³⁴⁹ Orysia Lutsevych, "Agents of the Russian World: Proxy Groups in the Contested Neighbourhood", **Chatham House, Russia and Eurasia Programme**, 2016, p. 3-5.

³⁵⁰ Tatlı, **a.g.t.**, s. 83-86.

Rusya'nın burada da eksikleri olduğu görülecektir. Çünkü sert gücü ve sert gücün gereklerini uygulamaktan çekinmediği açıkça görülen Rus dış politikası; hangi gücün kullanılması gerekiyorsa onu ön plana çıkartan politikalar yürütmektedir.³⁵¹

2. ÇİN

2.1. Çin'in Avrasya'daki Hegemonya Girişimi: Tek Kuşak Tek Yol

Çin'in, uzun yıllar boyunca kendisini, uluslararası toplumdan ayrılmış izole bir ülke olarak konumlandırmasının etkisiyle izlediği düşük profilli dış politikasının; günümüzde değişim geçirerek, küresel alanda daha aktif ve liderlik rolünü üstlenmeye hazır bir konuma geldiği görülmekte ve bunun somut adımı olarak da “Tek Kuşak Tek Yol” (TKTY) projesi gösterilmektedir.³⁵² Resmi adı “Yeni İpek Yolu” olmakla birlikte “Kemer ve Yol” olarak da isimlendirilen proje, temelde tarihi İpek Yolu'nun yeniden canlandırılmasını hedeflerken, bu kapsamda Avrasya coğrafyasında yeni demiryolu hatları, enerji boru hatları, deniz rotaları ve oto yollarının oluşturulmasını öngörmektedir.³⁵³

Esasen ticari malların taşınmasının yanı sıra doğu ve batı koridoru arasında din/kültür sentezinin oluşturulması bakımından önemli bir rolü olan İpek Yolu'nun eski çağlara uzanan tarihsel bir geçmişe sahip olduğu görülür.³⁵⁴ Yol'un sahip olduğu bu anlam; 15. yüzyıla kadar gitmekle birlikte coğrafi keşiflerin sonucunda yeni güzergahların bulunması ve uluslararası ekonominin, siyasetin ve gücün merkezinin Atlantik'ten Asya'ya kaymasıyla önemini kaybetmiştir.³⁵⁵ Bugün ise Şi Cinping ve çevresi söz konusu projeye, ülkesinin son otuz yılda, ayrı coğrafi alanları arasında oluşan iktisadi gelişmişlik farklılıklarının neden olduğu toplumsal huzursuzluğu bertaraf etmek ve ekonomideki gerilemeyi durdurmak adına, tarihi ve geleneksel İpek

³⁵¹ İslam Halidov, “Rusya'nın Yumuşak Güç Araçları”, *Avrasya İncelemeleri Dergisi (AVİD)*, Cilt. 3, Sayı. 1, 2014, s. 68.

³⁵² “Çin İpek Yolu Ekonomik Kemer Projesi Bilgi Notu – 2”, *TÜSİAD Pekin Ofisi*, 2015, <https://tusiad.org/tr/tum/item/8407-cin-ipek-yolu-ekonomik-kemer-projesi-bilgi-notu---2>, Erişim Tarihi: 10.05.2019.

³⁵³ Ozan Örmeci, “Yeni İpek Yolu Projesi Nedir?”, *Politika Akademisi*, 2017, <http://politikaakademisi.org/2017/12/23/yeni-ipek-yolu-projesi-nedir/>, Erişim Tarihi: 10.05.2019.

³⁵⁴ Zeynep Balcı, “Çin'in Yeni “İpek Yolu” Projesi”, *İNSAMER*, No. 52, İHH İnsani ve Sosyal Araştırmalar Merkezi, 2017, s. 1.

³⁵⁵ İsmail Aydıngün, “Yeni İpek Yolu Projesinin SSCB Sonrası Orta Asyası'nda Ulus Ve Devlet İnşa Sürecine Etkileri”, *Avrasya Dünyası*, Sayı. 1, 2017, s. 74.

Yolu'nu yeniden gündeme taşıyarak, ülkenin kalkınma süreçlerini merkezden çevreye yaymayı amaçlamaktadır.³⁵⁶

Bu anlamda oluşturulan TKTY projesi esasen; Cinqing'in Eylül 2013'de Kazakistan'da yaptığı bir konuşma sırasında açıkladığı *İpek Yolu Ekonomi Kuşağı*'nın ve Ekim 2013'te Endonezya'da gerçekleştirilen bir toplantıda açıkladığı *21. Yüzyıl Deniz İpek Yolu*'nun birleştirilmesini hedefleyen bir çatı proje mahiyetindedir.³⁵⁷ Bu amaçla 28 Mart 2015'te Ulusal Kalkınma ve Reform Komisyonu, Dışişleri Bakanlığı ve Ticaret Bakanlığı tarafından ortaklaşa bir eylem planı yayınlanarak Çin tarafından başlatılan bu girişimin, vizyon ve çabaları açıklanmıştır.³⁵⁸ Hazırlanan “İpek Yolu Ekonomi Kuşağı ile 21. Yüzyıl Deniz İpek Yolunun Ortaklaşa İnşa Edilmesini Teşvik Üzerine Vizyon ve Faaliyetler” planı ile herkesin menfaatini karşılamak üzere müzakere yoluyla ortaklaşa bir şekilde inşa edilmesi gereken sistematik bir proje şeklinde verilen TKTY, Asya, Avrupa ve Afrika kıtalarının ve bunların komşu kıyılarının birbirine bağlanabilirliğini arttırmayı, Kuşak ve Yol üzerindeki ülkeler arasında ortaklıklar kurmayı ve bu ortaklıkları güçlendirmeyi, çok boyutlu, çok sıralı ve karma bağlanabilirlik ağları oluşturmayı ve bu ülkelerde çeşitli, bağımsız, dengeli ve sürdürülebilir kalkınma projeleri gerçekleştirmeyi amaçlamaktadır. Ayrıca yine bu belge içerisinde; proje kapsamındaki ülkelerin kaynak açısından kendilerine göre avantajlarının olduğu ve ekonomilerinin de birbirlerini karşılıklı olarak tamamladıkları belirtilerek beş ana hedef olarak görülen; politika koordinasyonu, olanakların birbirine bağlanabilirliği, engelsiz ticaret, finansal bütünlük ve insanlar arasında birebir bağların kurulmasının desteklenmesi ve bu konularda işbirliğinin güçlendirilmesi gerektiği vurgulanmıştır.³⁵⁹

³⁵⁶ Mehmet Özey, “İpek Yolu: Çin'in Küresel Kalkınma Perspektifi”, **AA Analiz**, 2017, <https://www.aa.com.tr/tr/analiz-haber/ipek-yolu-cin-in-kuresel-kalkinma-perspektifi/818595> , Erişim Tarihi: 10.05.2019.

³⁵⁷ Huang Ying, “Enhancing Foreign Direct Investment in South Asia: Case of One Belt One Road and Asian Infrastructure Investment Bank”, (Ed. Sarah Siddiq Aneel), **Strengthening Peace and Cooperation in South Asia: Incentives and Constraints**, Islamabad Policy Research Institute, Islamabad 2017, p. 39-40.

³⁵⁸ “Chronology of China's Belt and Road Initiative”, **The State Council The People's Republic Of China**, 2015, http://english.gov.cn/news/top_news/2015/04/20/content_281475092566326.htm , Erişim Tarihi: 10.05.2019.

³⁵⁹ “İpek Yolu Ekonomi Kuşağı ile 21. Yüzyıl Deniz İpek Yolunun Ortaklaşa İnşa Edilmesini Teşvik Üzerine Vizyon ve Faaliyetler”, **Çin Halk Cumhuriyeti İstanbul Başkonsolosluğu**, 2015, <http://istanbul.china-consulate.org/tur/xwdt/t1258666.htm> , Erişim Tarihi: 10.05.2019.

Çin hükümeti tarafından, her anlamda kapsayıcı ve dışa açık bir girişim niteliği taşıdığı vurgulanan projenin, Çin'in tek taraflı başlattığı solo bir girişimden ziyade, İpek Yolu güzergahındaki ülkelerin tümünün birlikte yer aldığı bir koro özelliğinde olduğu belirtilmekte ve bölgedeki başka ülkelerin kalkınma ihtiyaçlarını da karşılayabileceği söylenmektedir.³⁶⁰ Ancak yine de Çin'in; yeni uluslararası düzende, yeni küresel stratejisini şekillendirme arayışı çerçevesinde, dönüşüme uğrayan dış politikasını bir taraftan bu proje ile sağlamlaştırırken, diğer taraftan sunduğu yeni pragmatik yaklaşım ile uluslararası sistemde daha az çekici hale gelen Batı kökenli entegrasyon projeleri karşısında kazan-kazan anlayışına dayalı ve muhatap ülkelerin daha kolay kabul edebileceği kapsayıcı bir alternatif sunduğu da açıktır.³⁶¹ Zaten Çin için projenin hayata geçirilmesi noktasında belirlenen en önemli amaçlardan birinin, ülkenin etnik azınlıkları ve Avrasya sınırlarıyla ilgili olduğu görülür. Buna göre Pekin, Çin anakarası ile etnik azınlıkları ve yaşadıkları bölgeler arasındaki ilişkiyi kökten değiştirmeye çalışarak, bu bölgelerin devlet tarafından önderlik edilen dev yatırımlar yoluyla ülkeye sıkı sıkıya bağlanmasını sağlamayı amaçlamaktadır. Çin'in Avrasya sınırları üzerindeki etkisinin pekiştirilmesi ise, sadece ülkenin iç istikrarı ve gelişimi için değil, aynı zamanda Çin'in, Avrasya sınırlarını Orta ve Güney Asya'ya götürmesi açısından da mühim görülmektedir. Dolayısıyla TKTY projesi, ticareti ve yatırımları Avrasya'ya entegre etmeyi amaçlayan bir kalkınma projesi olarak değerlendirilmektedir. Ayrıca projeye Avrasya kıtası dışında yer alan devletlerin ekonomik açıdan öneminin azalabileceği ve endüstriyel olarak kendi kendine yeten bir Avrasya pazarının temelini atılabileceği gibi yorumlar yapılmakta ve bu nedenle Avrasya ekonomik bloğunu şekillendirme aracı olarak da nitelendirilmektedir.³⁶² Bu görüşe paralel olarak, özellikle 11 Eylül sonrası Avrasya'ya ilgisinin arttığı görülen Batı'ya bir cevap olarak görülen bu projenin; Batı dünyasının Avrasya'yı kuşatma

³⁶⁰ Özlem Zerrin Keyvan, "İpek Yolu Projesi'nde Türkiye'nin Yeri ve Önemi", **ANKASAM**, 2017, <https://ankasam.org/ipek-yolu-projesinde-turkiyenin-yeri-ve-onemi/> , Erişim Tarihi: 10.05.2019 ve "Xi Jinping: "Bir Kuşak, Bir Yol", Çin'in solosu değil", 2015, <http://turkish.china.com/news/china/543/20150328/329221.html> , Erişim Tarihi: 10.05.2019.

³⁶¹ Emel Parlal Dal, "'Kuşak ve Yol' Projesi, Çin'in Yeni Vizyonu ve Türkiye", **AA Analiz**, 2017, <https://www.aa.com.tr/tr/analiz-haber/-kusak-ve-yol-projesi-cin-in-yeni-vizyonu-ve-turkiye/960778> , Erişim Tarihi: 10.05.2019.

³⁶² Figen Aydın, "Kuşak Ve Yol Projesinin Ekonomi Politikası Ve Türkistan", **Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası Ticaret Ana Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi**, Ankara 2018, s. 28-37.

hedefine karşılık Avrasya coğrafyasından, Avrupa'nın kalbine döşenen bir yol olarak da yorumlanabileceği dikkat çekmektedir.³⁶³

Netice itibariyle 2013 yılında ilk defa ilan edilen TKTY projesi; Avrasya coğrafyası için, Çin'in Avrasya'ya yönelik politikaları için ve Avrasya'da bulunan devletlerin kendi politikaları için son derece önemlidir ve geniş kapsamı itibariyle de son derece özeldir. İlki 2017 de yapılan Kuşak-Yol Forumu'nun ikincisi 25-27 Nisan 2019 tarihleri arasında Pekin'de gerçekleştirilmiş ve foruma, 150'den fazla ülkeden yaklaşık 5.000 katılımcı ile 90 uluslararası kuruluşun iştirak etmesi, bu projenin kapsamını ve oluşturabileceği büyük çapta etkiyi bir kez daha gözler önüne sermiştir.³⁶⁴ Söz konusu girişimin hayata geçirilmesi noktasında ise TKTY; Asya, Avrupa ve Afrika'yı beş güzergah ve altı koridor ile birbirine bağlamaktadır.³⁶⁵

Şekil 1: Tek Kuşak Tek Yol Güzergahları

Kaynak: https://www.itohaber.com/haber/dunya/206176/kuresel_ticarete_modern_ipek_yolu.html

³⁶³ Mehmet Seyfettin Erol, "Bir Kuşak Bir Yol'un Jeopolitik-Stratejik Hedefleri", **ANKASAM**, 2017, <https://ankasam.org/bir-kusak-bir-yolun-jeopolitik-stratejik-hedefleri/>, Erişim Tarihi: 10.05.2019.

³⁶⁴ Ayrıntılı bilgi için bakınız: "Belt and Road development on high-quality path as second forum closes", **Belt and Road Portal**, 2019, <https://eng.yidaiyilu.gov.cn/qwyw/rdxw/88273.htm>, Erişim Tarihi: 10.05.2019.

³⁶⁵ Abanti Bhattacharya, "Conceptualizing the Silk Road Initiative in China's Periphery Policy", **East Asia**, Vol. 33, No. 4, 2016, p. 311. 309–328

2.1.1. Kara Boyutu

Genel anlamda iki ana hattan oluşan TKTY projesinin; kara boyutunu, İpek Yolu Ekonomi Kuşağı (Silk Road Economic Belt) oluşturmaktadır. Bu rota; antik İpek Yolu temelinde genişleyerek yapılmış, yeni bir ekonomik kalkınma alanına denk gelmektedir. İpek Yolu Ekonomi Kuşağı; özünde modern, entegre ulaşım ve bilgi kanalları ile bu yol üzerindeki ülkeleri bağlamakta ve engelsiz politika, ulaşım, ticaret, para dolaşımı, halkla ilişkileri hedefleyerek gerek bölge merkezlerinin kendi içindeki gerekse bu merkezler arasındaki ulaşım altyapısını temel alan bölge içi ticaret ve üretim faktörlerinin serbest dolaşımı ve verimli dağılımına dayalı, bu kuşaktaki ülkeler için eşitlik ve karşılıklı yararlanmanın geliştiği yeni bir ekonomik işbirliği niteliğindedir.³⁶⁶

Kemer olarak da tabir edilen bu hatla; rota üzerinde bulunan karayolu, demiryolu, petrol-gaz boru hatları ve diğer altyapı projelerinden oluşan bir kara ulaştırma ağı bütünü kastedilmekte³⁶⁷ ve Çin'deki Hangshou'dan başlayıp, Beijing ve Urumçi'den geçtikten sonra Orta Asya'da, Özbekistan, Kazakistan, Tacikistan'ı kat ederek, Türkmenistan, Pakistan, İran'dan Türkiye'ye geçip, Erzurum üzerinden İstanbul'a, oradan Balkanlar ve Kuzey ülkelerini aşarak Amsterdam ve Madrid'e ulaşmaktadır.³⁶⁸ Bu noktada TKTY projesini oluşturan beş rotadan üç tanesi İpek Yolu Ekonomi Kuşağı içinde bulunmaktadır: İlk olarak Çin'den başlayıp Orta Asya ve Rusya'dan geçerek Avrupa'ya, ikinci olarak Orta Asya ve Batı Asya'dan geçerek Basra Körfezi ve Akdeniz'e, üçüncü olarak ise Çin'den Güneydoğu Asya, Güney Asya ve Hint Okyanusu'na uzanmaktadır. Bakıldığında ise söz konusu üç rotadan ikisinin; özelde Orta Asya'yı, genelde Avrasya'yı içerdiği görülmekte ve bu nedenle söz

³⁶⁶ Congcong Shang, “‘Bir Kuşak Bir Yol’ Projesi İle Türkiye”, **Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Ana Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi**, Ankara 2017, s. 7.

³⁶⁷ “‘Bir Kuşak Bir Yol Projesi’ nedir? Projeye dahil 65 ülke hangileri?”, **İktibas**, 2018, <http://iktibasdergisi.com/2018/01/12/bir-kusak-bir-yol-projesi-nedir-projeye-dahil-olan-65-ulke-hangileri/>, Erişim Tarihi: 11.05.2019.

³⁶⁸ Sedat Aybar, “Tek Kuşak Tek Yol İnsiyatifi Bağlamında Türkiye - Çin İlişkileri”, **TASAM**, 2017, s. 10, http://www.tasam.org/Files/Icerik/File/TEK_KU%20C5%9EAK_TEK_YOL_%20C4%B0NS%20C4%B0YAT%20C4%B0F%20C4%B0_BA%20C4%9ELAMINDA_T%20C3%9CRK%20C4%B0YE_pdf_f0c7c547-5f7e-4287-9df3-4afb00659483.pdf, Erişim Tarihi: 11.05.2019.

konusu coğrafyanın, İpek Yolu Ekonomi Kuşağı'nın inşa edilmesinde çekirdek alanı oluşturduğu dikkat çekmektedir.³⁶⁹

2.1.2. Deniz Boyutu

Projenin bir diğer boyutunu ise; Deniz İpek Yolu (Maritime Silk Road) hattı oluşturmaktadır. Bu hat ile; bir yandan Çin'in, Hint Okyanusu üzerinden Basra Körfezi ve Akdeniz'e bağlanması sağlanırken, diğer yandan Basra Körfezi ve Hint Okyanusu üzerinden deniz yoluyla yapılan ticaretin geliştirilmesi hedeflenmektedir. Dünyanın en büyük ikinci ekonomisi olan Çin'in, ticaretinin büyük bir kısmını deniz yolu ile gerçekleştirdiği düşünüldüğünde, bu girişimlerin önemi daha da ortaya çıkmaktadır. Dolayısıyla söz konusu yolun öne çıkması noktasında, mevcut güzergahların daha maliyetli olması ve Aden Körfezi ile Malakka Boğazı'nda güvenlik sorunlarının ortaya çıkması büyük rol oynamaktadır.³⁷⁰

Dolayısıyla proje kapsamında planlanan ikinci güzergah, yine Hangzhou'dan başlayarak, Güney Çin Denizini aşp, Tayland, Filipinler, Endonezya ve Malezya'yı kat ederek, Malakka Boğazı'nı geçip, Hindistan'ın güneyinden Doğu Afrika'ya ulaşmakta, oradan kuzeye dönerek, Süveyş Kanalı'nı aştıktan sonra, Yunanistan ve İtalya üzerinden tekrar Batı Avrupa'ya bağlanmaktadır.³⁷¹ Bu anlamda da Deniz İpek Yolu'nun; Güneydoğu Asya çekirdek alanı ve Güney Asya alt kıtası ana alan olarak Kuzeydoğu Asya, Güneydoğu Asya, Güney Asya, Batı Asya, Afrika, Avrupa ve diğer bölgelerde dahil olmak üzere geniş bir alanı kapsadığı görülmektedir. Ayrıca Deniz İpek Yolu, TKTY projesini teskin eden beş rotadan iki tanesini oluşturmaktadır: Buna göre Batı hattı; Güney Çin Denizi, Hint Okyanusu ve Atlantik kıyısındaki ülkelerden meydana gelmekte ve Güneydoğu Asya, Güney Asya, Batı Asya, Doğu Afrika ve Avrupa'daki bölgeleri içermekteyken, Güney hattı ise Güney Çin Denizi'nden Güney Pasifik ada ülkelerine kadar uzanmakta ve Güneydoğu Asya, Avustralya, Pasifik Adaları'nı kapsamaktadır.³⁷²

---

³⁶⁹ Shang, **a.g.t.**, s. 8.

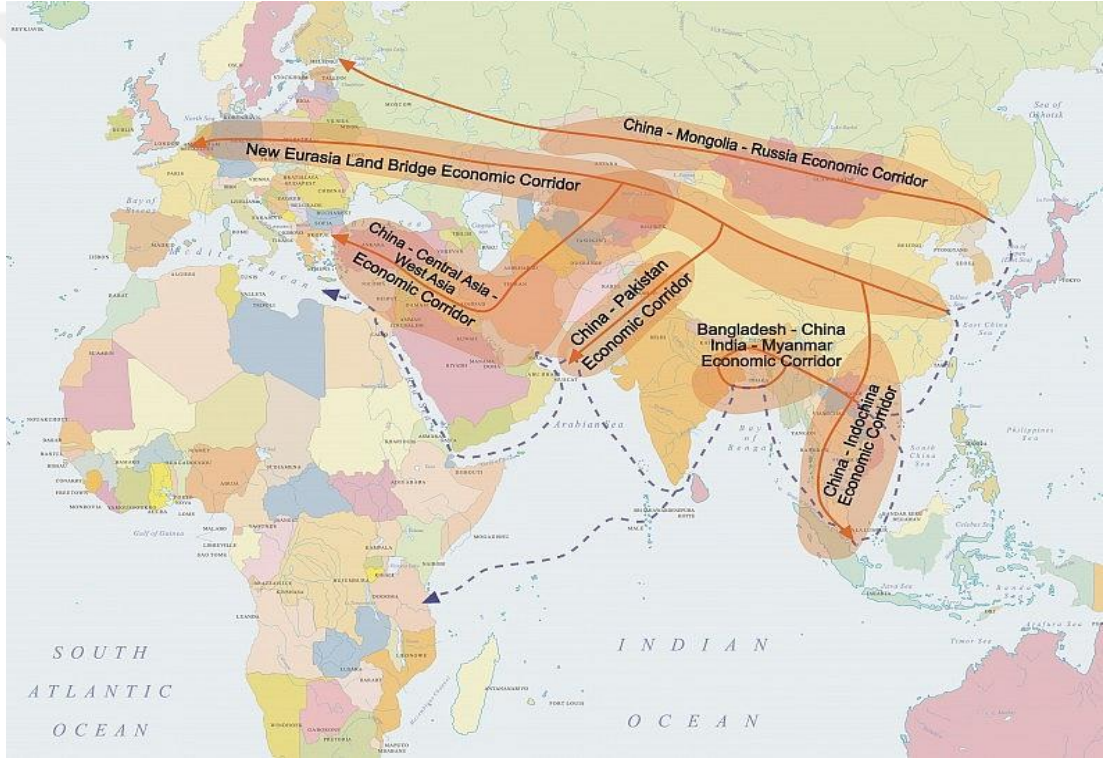
³⁷⁰ Erdal Tanas Karagöl, "Modern İpek Yolu Projesi", **SETA Perspektif**, Sayı. 174, 2017, s. 2.

³⁷¹ Aybar, **a.g.m.**, 10.

³⁷² Shang, **a.g.t.**, s. 10.

Bununla birlikte TKTY projesi kapsamında, yukarıda bahsedilen bu iki hattı birbirine bağlayan yatırım koridorları da bulunmaktadır. Bunlar; Yeni Avrasya Kara Köprüsü ve Çin-Moğolistan-Rusya, Çin-Orta Asya-Batı Asya, Çin-Hindini Yarımadası, Çin-Pakistan ve Bangladeş-Çin-Hindistan-Myanmar ekonomik koridorları olmak üzere 6 adettir ve Asya ekonomik çemberini Avrupa ekonomik çemberine bağlamaktadır. Projeye katılan ülkeler arasında; bağlantı ortaklıklarının kurulması, güçlendirilmesi ve verimli, pürüzsüz bir Avrasya pazarının oluşturulması noktasında bu koridorlar önemli bir görev üstlenmektedir.³⁷³

Şekil 2: Tek Kuşak Tek Yol Koridorları

Kaynak: Tim Winter, “One Belt, One Road, One Heritage: Cultural Diplomacy and the Silk Road”, **The Diplomat**, 2016, <https://thediplomat.com/2016/03/one-belt-one-road-one-heritage-cultural-diplomacy-and-the-silk-road/>

TKTY'nin, ülkeyi deniz ticaretine yönelik tabiiyetinden kurtararak, girişime katılan tüm devletlerle Pekin arasındaki ilişkilerin gelişmesini hedeflediği bilinmektedir. Özetle; bölgesel aktör olmaktan çıkarak günümüzde daha çok küresel bir güç özelliği gösteren Çin'in, girişim çerçevesinde uluslararası ortamda etkinliğini

³⁷³ “The Belt and Road Initiative Progress, Contributions and Prospects”, **Belt and Road Portal**, 2019, <https://eng.yidaiyilu.gov.cn/zchj/qwfb/86739.htm>, Erişim Tarihi: 11.05.2019.

arttıracağı açıkça görülmektedir. Yukarıda belirtildiği gibi, Çin'in proje etrafında güzergahtakilere uyguladığı, yumuşak güç politikası diğer küresel güçlerin sert politikalarına da bir seçenek olma amacını gütmektedir.³⁷⁴

2.2. Tek Kuşak Tek Yol Projesinin Yumuşak Güç ve Hegemonya Kavramlarıyla Olan İltitisi

Bu noktada; yukarıda Rusya açısından AEB çerçevesinde yapılan değerlendirmenin aynısının, Çin açısından TKTY projesi kapsamında da yapılmasının doğru olacağına düşünülmüştür. Çünkü söz konusu iki proje de; ülkelerin, Avrasya coğrafyası özelinde gerçekleştirdiği hamlelerin anlaşılabilirliği adına son derece dikkat çekici gelişmeler olarak kabul edilmektedir.

Çin'in küresel vizyonunu yansıtan ve “asrın projesi” olarak tabir edilen TKTY'nin; Asya-Avrupa-Afrika kıtalarında onlarca ülkenin ortaklığı ile yürüyecek bir proje olması bakımından pek çok ülkeyi etkilediği ve etkilemeye de devam edeceği açıkça görülmektedir.³⁷⁵ Özellikle 1978 yılında, ülkede başlayan ekonomik reformlarla önemli bir dönüşüm geçiren ve ekonomik anlamda hızla büyüyen Çin'in, bugün uluslararası sistemde giderek büyük bir güç haline gelmiş olması Batı'nın, Çin'in sahip olduğu bu gücü “Çin tehdidi” olarak değerlendirmesine sebep olmuştur. Buna göre; ekonomik ve askeri anlamda giderek büyüyen Çin, daha fazla güç kazandığı taktirde, statükodan memnun olmayacak ve eninde sonunda ABD hegemonyasına baş kaldıracaktır, bu ise beraberinde bir savaşın yaşanması sonucunu doğuracaktır. Ancak Çin son dönemlerde oldukça yüksek sesle dile getirilen bu algıyı kırmak amacıyla, çeşitli girişimlerde bulunarak yumuşak gücünü ön plana çıkartan bir yol izlemektedir.³⁷⁶ Bununla birlikte Çin'in; Sovyetler Birliği'nin dağılması sonrasında büyük güçlerin yükselişi ve düşüşünün nedenleri üzerine yaptığı yoğun analizler sonucu, ABD karşısında küresel hegemonya mücadelesi veren SSCB'nin, yumuşak güç kavramını dikkate almaması nedeniyle mücadeleyi kaybettiği algısının ortaya çıkması, küresel siyasette yükselen bir güç olarak Çin'in benzeri bir akıbeti

---

³⁷⁴ Balcı, a.g.m., s. 6.

³⁷⁵ Mehmet Akif Okur ve Figen Aydın, “Kuşak ve Yol Projesi ve Avrupa'nın Türkistan Politikası”, **21. Yüzyılda Eğitim ve Toplum**, Cilt. 7, Sayı. 20, 2018, s. 323.

³⁷⁶ Cemre Pekcan, “Çin'in Kültürel Diplomasisinin “Çin Tehdidi” Algısının Kırılmasındaki Önemi”, **International Conference On Eurasian Economies**, Kaposvar, Macaristan, 2016, s. 214-217.

yaşamaması ve küresel aktör konumunu sürdürebilmesi için de yumuşak güce yönelmesine sebep olmuştur. Bu anlamda söz konusu kavramın, Çin düşünsel hayatına 1990'ların başından itibaren dahil olduğu sonucuna rahatlıkla varılabilmektedir. Ancak burada önemli olan husus kavramın ülkede; ithal edilen bir unsurdan çok zaten sahip olunan kültürel zenginliğin bir parçası olarak görülmesidir.³⁷⁷ Çünkü temelde, Çin tarihi ve kültürel arka planı için önemli bir yeri bulunan Konfüçyanizmin, fiziksel güçten ziyade ahlaki güç aracılığıyla egemenliğini sağlayan anlayışı yücelttiği belirtilmekte, bu nedenle de yumuşak güç konseptinin Çinli zihin yapısına uzak olmadığına inanılmaktadır.³⁷⁸

Kavramın ülke içindeki uygulamasına bakıldığında temelde; kültürel, siyasi ve diplomatik, ekonomik ve stratejik iletişim unsurları üzerine inşa edildiği görülmektedir. Buna göre *kültürel unsurlar*; eğitim, burs, dil öğrenimi, çeşitli kurslar, sportif faaliyetler, organizasyonlar, dini, kültürel ve sanatsal faaliyetler, değişim programları gibi birçok alanda yürütülen faaliyetler şeklinde sıralanmakta ve özellikle Çin kültürünün kullanılması ve yaygınlaştırılması için büyük yatırımlar yapılmaktadır. Bu bağlamda Çin dili ve kültürünün yurtdışında yaygınlaştırılması amacıyla doğrudan Devlet konseyine bağlı yüksek bütçeli Hanban kurumu kurulmuş ve bu kurum bünyesinde yurt dışında Çin dili ve kültürünün yaygınlaştırılması amacı ile Konfüçyüs Merkez Enstitüsü de oluşturulmuştur.³⁷⁹ *Siyasi ve diplomatik unsurlar*; siyasi ve ticari konferans ağları ya da diplomatik unsurları ve söylemleri ve askeri unsurları içermekte, *ekonomik unsurlar* ise; özellikle dış yardımlar aracılığıyla ve ekonomik ilişkiler kurulurken eşitlik ve kazan-kazan ilkeleri gibi prensiplerin öne çıktığı yatırım projeleri ile ön plana çıkmaktadır.³⁸⁰ İşte Çin'in öncülüğünü yaptığı, TKTY projesinin de bu kapsamda değerlendirilmesi gerekmektedir. Çünkü Çin'in son yıllarda yumuşak

³⁷⁷ Turgut Demirtepe ve Hasan Selim Özertem, "Yükselen Tehdit Algısı Karşısında Çin'in Yumuşak Güç Siyaseti: Politikalar ve Sınırlılıkları", *Ahmet Yesevi Üniversitesi Bilig Türk Dünyası Sosyal Bilimler Dergisi*, Sayı. 65, 2013, s.101 ve 111.

³⁷⁸ Bonnie S. Glaser and Melissa E. Murphy, "Soft Power with Chinese Characteristics: The Ongoing Debate", **Chinese Soft Power and its Implications for the United States: Competition and Cooperation in the Developing World**, (Ed. Carola McCiffert), Washington: Center for Strategic and International Studies, 2009, p.12'den aktaran, Demirtepe ve Özertem, **a.g.m.**, s. 101.

³⁷⁹ Abdürreşit Celil Karluk, "Çin'in Yeni İpek Yolu Projesi ve Yumuşak Gücü", (Ed. Gonca Bayraktar Durgun ve Tuğrul Korkmaz), **I. Uluslararası İnsan ve Toplum Bilimleri Kongresi-Kongre Kitabı**, Gazi Üniversitesi, Ankara 2017, s. 306.

³⁸⁰ Ramazan Akzeybek, "Çin Halk Cumhuriyeti'nin Dış Politikasında Yumuşak Güç Uygulamaları: Afrika Örneği", **Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi**, Ankara 2018, s. 74.

güç unsurları ile etkin bir uluslararası aktör haline gelme hedefinin kuşkusuz en önemli örneklerinden birisini bu proje oluşturmaktadır. Çin'in özellikle 2000 yılından sonra çok taraflı bir dış politika kapsamında oluşturduğu bu proje, bölgesel güç olma arzularının ürünü olarak nitelendirilmiş, ancak Cinping bu isteğin; kuşak ülkelerinin iç siyasetine karışma amacı gütmeyeceğinin altını çizerek, projenin ekonomik olarak ilerleme sağlayacağını belirtmiştir. Buna rağmen projeye yönelik zihinlerde oluşan Çin'in yürüttüğü hegemonya girişimi olma algısı değişmemiştir.³⁸¹

Gerçekten de TKTY'in, Çin'e getirecekleri düşünüldüğünde; ülkede önem verilen sistemsel "çok kutupluluk" yaklaşımını kuvvetlendiren bir görünüme sahip olmasına rağmen, temelde bu kutuplardan "en güçlüsü" olma hedefine yönelik atılmış büyük bir adım olduğu da gözden kaçırılmamalıdır.³⁸² Nitekim inisiyatif kapsamında Çin; bir yandan komşularıyla ekonomik koridorlar oluşturup, iş birliği ve ticaret ilişkileri geliştirecek alt yapı yatırımları yaparken, diğer yandan bu ülkeleri merkezinde kendisinin yer aldığı bir ağına parçası haline getirdiği unutulmamalıdır.³⁸³ Bu anlamda neo-Gramşçıyan teori içinde önemli bir yeri bulunan Gill'in; bir tarihsel bloğun hegemonik gücü kullanmadan da kurulabileceğini ima ederek, bu duruma mevcut uluslar-üstü tarihsel blok olan ABD'yi örnek gösterip bir hegemonya değil, üstünlük konumunda olduğunu belirtmesi ve kavramı, uluslararası bilgi yapılarını kontrol edebilme gücüne sahip olan devlet olarak tanımlaması göz önüne alındığında Çin'in yürüttüğü söz konusu ekonomik temelli alt yapı projesi ile hegemonyayı hedeflediği açık bir şekilde görülmektedir. Ayrıca yine bu kapsamda değerlendirilebilecek bir hareket çerçevesinde ÇHC; bu projenin finanse edilmesi amacıyla Asya Altyapı Yatırım Bankası (Asia Infrastructure Investment Bank) ve Şanghay merkezli BRICS Yeni Kalkınma Bankası (New Development Bank)'ni kurmuş ve Yeni İpek Yolu Fonu oluşturarak projeye 40 milyar dolar kaynak ayırmıştır. Bunu yaparken de, ABD hegemonyasının sürdürülmesinde temel işlev gören Dünya Bankası, Uluslararası Para Fonu gibi kurumlara paralel bir yapı oluşturma çabası

³⁸¹ Özdaşlı, **a.g.m.**, s. 584-585.

³⁸² Göktürk Tüysüzoğlu, "Tek Kuşak, Tek Yol: Yeni Nesil Bir Hegemonya Girişimi", **II. Uluslararası Demokrasi Sempozyumu Emperyalizm, Hegemonya ve İstihbarat Faaliyetleri – Özet Kitapçığı**, Giresun 2017, s. 22, file:///C:/Users/CASPER-PC/Downloads/ULUSLARARASI_DEMOKRASI_SEMPOZYUMU_EMPERY.pdf , Erişim Tarihi: 13.05.2019.

³⁸³ Sezgin Kaya ve Agil Mammadzade, "Çin'in Orta ve Doğu Avrupa Ülkeleriyle İlişkilerinin Akıllı Güç Kavramı Bağlamında Analizi", **Doğu Asya Araştırmaları Dergisi**, Cilt. 2, Sayı. 1, 2019, s. 44.

içinde olduğu aşikardır. Bu paralel yapıların oluşturulması noktasında; stratejik özerkliği yavaş yavaş geliştirerek Çin'in, Batı tarafından kontrol edilen yapılara bağımlılığının azaltılması hedeflenmekte ve Çin'in savunduğu-ABD hegemonyasına karşı-çok kutuplu uluslararası düzen üzerinde alternatif oluşturmaya çalışmaktadır.³⁸⁴

3. AEB VE TKTY PROJELERİ BİRBİRLERİYLE BÜTÜNLEŞEBİLİRLER Mİ?

Uluslararası güç dengeleri açısından oldukça önemli olan Avrasya coğrafyası içinde, hassas bir yer kaplayan; AEB ve TKTY projelerinin akıbetleri ve öncüsü konumunda bulunan ülkeler açısından ne derece etki sağlayabilecekleri gibi konular, bölge ülkelerinin yanında tüm dünyanın dikkatinin buraya yönelmesine sebep olarak, dünya siyasetinde önemli bir yer işgal etmiştir. Kaldı ki, bugünlerde iki projenin birleştirilmesinin ön planda olduğu ve birleşmenin sağlandığı takdirde ortaya çıkabilecek sonuçlar düşünüldüğünde bu ilginin haklılığı da görülmektedir.

Ancak bu sürece bakıldığında; 2013 yılında ilk kez ortaya atılan TKTY girişiminin, başlangıçta Rusya'yı ekarte ederek planlandığı görülmüş, ama daha sonra Putin'in dahil olmadığı bir projeyi tasdiklemeyeceği ve haliyle yakın çevresi olarak adlandırdığı ülkelerinde projeye sıcak bakmayacağı düşüncesi Pekin'i, Rusya'yı TKTY projesine dahil etmeye mecbur bırakmıştır.³⁸⁵ Bu nedenle bir yıl sonra Soçi'de gerçekleştirdiği bir konuşma esnasında Şi Cinping, Putin'e Trans-Sibirya demiryoluna bağlanacak bir ekonomik koridor oluşturulmasında ortaklık teklif ederek, bu durumdan memnuniyet duyacağını dile getirmiş ve Mart 2015'te AEB'nin, TKTY ile işbirliği yapacağı açıklanmıştır.³⁸⁶ Aynı yıl Mayıs ayında ise; Rusya ve Çin, iki projenin gelişmesinin koordinasyonunda işbirliği üzerine ortak bir bildiriye imza atmışlardır. Böylece başlangıçta Çin'in güçlü ekonomik etkisinden kendisini korumak amacıyla kurulmuş bölgesel bir örgüt olan AEB, Çin'in bu inisiyatifi ile işbirliğine doğru yönünü değiştirmiştir.³⁸⁷ Zaten en son 2019 yılında gerçekleştirilen "Tek Kuşak

³⁸⁴ Tekir ve Demir, **a.g.m.**, s. 266.

³⁸⁵ Özdaşlı, **a.g.m.**, s. 591.

³⁸⁶ Jeanne L. Wilson, "The Eurasian Economic Union and China's Silk Road: Implications for The Russian-Chinese Relationship", **European Politics and Society**, Vol. 17, No. 1, 2016'dan aktaran: Aydın, **a.g.t.**, s. 125.

³⁸⁷ Azhar Serikkaliyeva, "Çin'in Tek Kuşak, Tek Yol Girişimi İle İlgili Son Gelişmeler", **Ahmet Yesevi Üniversitesi Avrasya Araştırma Enstitüsü, Weekly Analysis**, No. 73, (21.06.2016-27.06.2016), s. 1.

Tek Yol” projesinin zirve toplantısında Putin’in; Çin’in projesiyle, AEB’nin hedeflerinin mükemmel bir uyum içinde olduğunu ve beş üye ülkenin bu fikri oy birliğiyle kabul ettiğini duyurması bu değişimin somut bir adımı olmuştur.³⁸⁸

Özetle; ilk dönemlerde TKTY projesine temkinli davranarak rakip bir girişim olarak gören Rusya, ilerleyen yıllarda projenin dışarıdan kontrol etmesi mümkün olmayan bir yapıya kavuşabilmesi ihtimaline karşı Çin ile anlaşma yolunu tercih etmiş, buna karşın Çin’in de özellikle Orta Asya ülkelerini bütünüyle ikna edebilmesi için Rusya’nın desteğine ihtiyaç duyması, iki ülkeyi projelerin birleştirilmesi noktasında zorunlu bir işbirliği sürecine yöneltmiştir.³⁸⁹

3.1. Ülkeler Bazında Projenin Gerçekleşmesi Yolundaki Zorluklar

Böyle bir bütünleşmeden, iki tarafın da memnun olacağına dile getirilmesinin ardından, geçen süre zarfında birleşme çerçevesinde taraflar arasında gerekli ilerlemenin sağlanamamış olması, beklentilerin çok altında kalınmasına neden olmuştur. İki ülkede de koordine olamamanın ve yapısal kurumsallaşmanın yokluğu açıkça görülmüş ve ortaklığın ilerletilememesi ekonomik sebepler ile ortaklığın siyasi fizibilitesi hakkında kaygıların henüz giderilememiş olmasıyla bağlandırılarak, projelerin birleştirilmesi adına bir yol haritasının hazırlanmamış olduğu sonucunu ortaya çıkarmıştır.³⁹⁰ Nitekim gerçekleştiği takdirde önemli çıktılar olacak bu ortaklığın önünde bir takım zorlukların bulunduğu görülmektedir ve bunların yaşanması halinde ise, projeye olan ilginin azalacağı hatta projenin sekteye uğrayabileceği göz önünde bulundurulmalıdır.

Bu anlamda burada *RF* adına belirtilmesi gereken ilk husus; Rusya ve Çin için büyük öneme sahip Avrasya coğrafyasında, iki ülkenin de etkinlik kurmak istemeleri, ancak bu paylaşımın nasıl yapılacağına belirsizliği ve ileride bu durum özelinde karşı karşıya gelme ihtimallerinin varlığıdır. Çünkü bu durum, söz konusu bölge üzerindeki tüm dengeleri etkileyebilecek bir niteliğe sahipken projenin ilerletilmesi adına kilit

³⁸⁸ Deutsche Welle, “Putin: Avrasya Ekonomik Birliği İle İpek Yolunu Birleştirelim”, **AVİM**, 2019, <https://avim.org.tr/tr/Bulten/PUTIN-AVRASYA-EKONOMIK-BIRLIGI-ILE-IPEK-YOLUNU-BIRLESTIRELIM>, Erişim Tarihi: 16.05.2019.

³⁸⁹ Özdaşlı, **a.g.m.**, s. 592.

³⁹⁰ Aydın, **a.g.t.**, s. 127.

öneme sahip Orta Asya devletleri için de sorun yaşanacağı anlamına gelmektedir. Bununla birlikte gerçekleştirilmeye çalışılan ortaklığın sonucunda, AEB'nin önemsizleşerek daha geniş mahiyetli TKTY projesinin bir parçası olma ihtimalinin bulunması ve böyle bir durumun bölgede Rusya için prestij kaybı anlamına gelmesi, uzun vadede Rusya'nın karşı çıkma olasılığını ortaya çıkartmaktadır.³⁹¹ Nitekim Rusya'nın sürekli ayak diremesi ve kendi ekonomik mimarisini teşvik etmeye yönelik tercihi bölgeye hakim olan jeopolitik rekabetin küçük bir örneğini yansıtmaktadır. Diğer taraftan *ÇHC* açısından bakıldığında; özellikle Orta Asya'da artan Çin fobisi, bölgenin fiziki coğrafyası (arazi, iklim vb.) ve yönetim-yolsuzluk gibi faktörlerin, söz konusu girişime engel teşkil edebileceği görülmektedir. Bu sorunlar arasından özellikle ülkenin, bölgede artan siyasi nüfuzunun kendisine getireceği egemenlikten, Orta Asya'daki devletlerin endişe duymaları sonucunda oluşan Çin fobisi, buradaki devletlerin projeye daha temkinli yaklaşmalarına neden olmaktadır.³⁹²

Yukarıda sayılan ülkeler özelindeki sorunlar dışında, bir de her iki ülke için ortak sorun alanları oluşturan -ve ileride aralarında çatışma çıkartma ihtimali bulunan-bütünleşmeyi engelleyebilecek faktörler bulunmaktadır. Ülkelerin kendi içlerinde karşı karşıya kaldığı ekonomik sorunlar, bölge statükosunda önemli bir yer kaplayan güvenlik problemleri, bölgeler arasında yaşanan kalkınma farklılıkları, Sincan Uygur Özerk Bölgesi'nde kimlik ve ayrılıkçılık sorunu, ABD'nin proje aleyhinde gerçekleştirdiği çalışmalar ve Çin-Hindistan rekabeti bu kapsamda öne çıkan etkenlerdir.

Bu anlamda Çin'i, Avrupa'ya ulaştıracak projenin güzergahlarının, Avrasya'da bulunan çeşitli sorun alanlarından geçtiği ve bunların hepsinin, ortaklığın gerçekleştirilmesi adına muhtemel bir risk taşıdığı unutulmamalıdır. Bu nedenle bölgede güvenliğin sağlanması son derece önemli bir boyut kazanırken, her iki ülkeyi de etkileme potansiyeli olan terör dalgasına karşı önlemlerin alınması zaruri bir hale gelmektedir. Orta Asya ülkelerinde başarısız olan reformlar, artan yolsuzluklar, hızla

³⁹¹ Göktürk Tüysüzoğlu, "Sincan Uygur Özerk Bölgesi'nin Tek Kuşak, Tek Yol İnisiyatifindeki Rolü", **KTÜ 2. Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Kongresi- Tam Metin Kitabı**, 2018, s. 36, http://ircongress.org/wp-content/uploads/PolIR2018_Proceedings.pdf, Erişim Tarihi: 17.05.2019.

³⁹² Khadija Karimi, "Çin'in Orta Asya'da Ekonomik Diplomasisi: Yeni İpek Yolu Projesi", **İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Politikası Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi**, İstanbul 2018, s. 80-84.

düşen gelir düzeyleri ve düşük yaşam standartlarının radikal İslamcı grupların kendilerine daha fazla taraftar toplamalarına ve onları geleceğin cihat savaşçısı olarak yetiştirmelerine olanak sağladığı bilinmekte, bu nedenle her iki ülke de uzun vadede Orta Asya'da Müslüman başkaldırının yayılmasından büyük endişe duymaktadır. Ülkeler, radikal İslamcı güçlere karşı bölgede ittifak yapacakları müttefiklerde istikrarlı bir yönetim arzu ederken; isteyecekleri en son şey olarak Çin'in Uygurlara veya Rusya'nın Müslüman azınlığa radikal İslami bir yönetimin örnek olması gösterilmekte ve bu yüzden bölge ülkeleriyle olan ilişkiler özel bir önem kazanmaktadır.³⁹³ Bu anlamda ele alınması gereken ve taraflar arasında ileriye dönük sorun yaratabilecek, belki de en geniş çaplı sonuçları doğurabilme potansiyeline sahip olan, bir diğer husus ise; Sincan eyaletinde yaşanan ayrılıkçılık meselesidir. Resmi adı Sincan Uygur Özerk Bölgesi olarak bilinen ve yoğun olarak Müslüman-Uygurların yaşadığı bölgenin üzerinde uzun süreli, köklü anlaşmazlıklar yaşanmış³⁹⁴ ve bu da bölgenin gelişimini sekteye uğratmıştır. Bu noktada daha önce de belirtildiği gibi; Çin'in TKTY projesini geliştirme nedenlerinden birinin, ülkenin batısı ile doğusu arasındaki gelişme farklılıklarını giderme olduğu bilinmekte ve ülkenin bu bölgede, “*zengin insanların isyan etmesi yoksul insanlara göre daha az olasıdır*” mantığıyla hareket ederek, projede bu alanın kalkınmasına özel önem verdiği görülmektedir.³⁹⁵ Bununla birlikte; Türkistan üzerinde Rusya-Çin arasında yaşanan anlaşmazlık sonucunda; ülkenin batı kısımlarının 1865'te Çarlık Rusya tarafından işgal edilip Batı Türkistan olarak anılması,³⁹⁶ doğu kısımlarının ise 1876'da Çin'i o zamanlar kontrol altında tutan Mançular tarafından işgal edilerek Doğu Türkistan olarak ikiye ayrılması ve her iki ülkenin de bu paylaşımından memnun olmaması, iki tarafın birbirleriyle olan ilişkilerindeki dengeleri anlamada önemli bir ölçüt olmuştur.³⁹⁷ Dolayısıyla Türkistan'da, Çin'in TKTY projesinin oluşturulmasıyla nüfuzunun artacağından endişe duyan Rusya'nın, Sincan çıkışlı bu inisiyatifini olumsuz yönde etkilemesi muhtemeldir. Gerek bölgedeki Uygur ayrılıkçılığına destek verebilecek bir arka plana

³⁹³ Cankara, **a.g.t.**, s. 175.

³⁹⁴ Colin Mackerras, “Xinjiang in China's Foreign Relations: Part of a New Silk Road or Central 208 Asian Zone of Conflict?”, **Springer**, 2015, s. 3.

³⁹⁵ Karimi, **a.g.t.**, s. 89.

³⁹⁶ 1924 yılında Sovyetler Birliği'nin kurulmasıyla Batı Türkistan, Özbekistan, Kazakistan, Kırgızistan, Türkmenistan ve Tacikistan olmak üzere 5 cumhuriyete bölündü.

³⁹⁷ Abdugheni Sabit, “Doğu Türkistan Tarihinin Özeti ve Çin İşgali”, **Mepa News**, 2018, <https://www.mepanews.com/dogu-turkistan-tarihinin-ozeti-ve-cin-isgali-8917h.htm>, Erişim Tarihi: 17.05.2019.

haiz olması gerekse Orta Asya özelinde Çin'in oldukça ötesine geçen etkinliği bunu beraberinde getirebilir. Her ne kadar, sistemsal çok kutupluluk talebi ekseninde işbirliği yapıp uzun soluklu enerji projeleri geliştirip, askeri işbirliği özelinde yakınlaşıyor olsalar da, Rusya ile Çin'in emperyal bir bağlam taşıyan dış politika anlayışları, Sincan'ın istikrarı ve TKTY girişiminin geleceği açısından önemli bir sorun oluşturabilir.³⁹⁸ Ayrıca yine Avrasya'nın önemi dahilinde küresel ve bölgesel güçlerin çıkarlarının çatışması da ortaklığın ilerletilmesi noktasında engel teşkil edebilir. Bu anlamda projenin, ABD ile Batılı siyasi ve bilimsel camianın odak noktasına yerleştiği görülmektedir. Çin'in bölgesel dinamikliğini kırmak için ABD yönetimi farklı alternatifler geliştirmeye çabalamaktadır. Ayrıca ABD; kuşakta yer alan devletlerde, projenin aleyhine gösteriler başlatarak, Çin'in projeyi çıkarları doğrultusunda hazırladığı ve geliştirdiği yönündeki iddialarını yaymaktadır.³⁹⁹ İleride ortaklığa yönelik sorun oluşturma ihtimali yüksek bir diğer konu ise, Hindistan'ın yürüttüğü Kuzey-Güney Ulaştırma Koridoru projesidir. Kara, deniz ve tren yolu güzergahlarından oluşan 7 bin 200 kilometrelik bir ağa sahip bulunan bu proje; Hindistan'ı, İran ve Azerbaycan üzerinden Rusya'ya bağlayarak, Rusya, İran, Orta Asya ve Hindistan arasındaki ticari işbirliğinin artırılmasını hedeflemektedir.⁴⁰⁰ Hindistan'ın; Çin öncülüğünde girişilen TKTY projesi kapsamında oluşturduğu Çin-Pakistan Ekonomik Koridoru'ndan endişe duyması ve bölgesel/politik faktörlerle çevrelendiğini hissetmesi sonucu, etrafındaki çemberi aşmak ve ekonomik olarak ilerleyebilmek için Çin'e karşı misilleme politikalar uyguladığı düşünülmektedir.⁴⁰¹ Teoride, KGUK ve TKTY projelerinin birbirlerini tamamlayan ulaştırma koridorları gibi gözükmesine rağmen, esasen rekabet içinde oldukları da açıkça görülmektedir.⁴⁰² Bu anlamda her ne kadar Hindistan'ın KGUK projesinin, Çin-Pakistan Koridoru projesine bir cevap olarak geliştirdiği söylene de, bu projenin temellerinin 2000-2002 yıllarında atılmış olması bu durumu çürütmekte ancak TKTY girişimiyle birlikte

³⁹⁸ Tüysüzoğlu, **a.g.m.**, s. 31.

³⁹⁹ Özdaşlı, **a.g.m.**, s.589.

⁴⁰⁰ Muhammet Kurşun, "İran Cumhurbaşkanı Ruhani: Kuzey-Güney koridoru Hint Okyanusu ile Karadeniz'i bağlayacak", **AA Dünya**, 2018, <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/iran-cumhurbaşkanı-ruhani-kuzey-güney-koridoru-hint-okyanusu-ile-karadenizi-baglayacak/1348459>, Erişim Tarihi: 20.05.2019.

⁴⁰¹ Göktürk Tüysüzoğlu, "Batı Asya'da küresel rekabetin odaklandığı topraklar: Belucistan", **AA Analiz**, 2019, <https://www.aa.com.tr/tr/analiz/bati-asyada-kuresel-rekabetin-odaklandigi-topraklar-belucistan/1479861>, Erişim Tarihi: 20.05.2019.

⁴⁰² Mokhammad Akhiyadov, "Kuzey-Güney Koridoru: Yeni Ekonomik Cephe", **İNSAMER**, 2018, s. 2-3.

uygulamaya geçme noktasında hızlanma yaşandığı da göz önünde bulundurulmalıdır. Nitekim Hindistan tasarladığı bu projeye aynı coğrafyaya, aynı pazara farklı bir yolu kullanarak hitap etmeye çalışmakta, üstelik bunu yaparken Rusya'yı da projesine dahil etmektedir. Duruma Rusya açısından bakıldığında, batıdaki ülkeler tarafından yaptırımlar uygulanmasından dolayı Hazar Denizi'ne kıyıdaş devletlerle ticari bağlar geliştirerek fayda sağlayabilecektir.⁴⁰³ Ancak Rusya'nın, AEB ile TKTY girişimini birleştirmeye çalıştığı ve Çin-Hindistan arasında zaten mevcut bir gerginliğin olduğu düşünüldüğünde; Moskova'nın KGUK projesiyle işbirliği, uzun vadede Çin'i rahatsız ederek bir rekabet unsuru olarak görme veya kendisine yönelik bir tehdit olarak algılama sonucunu ortaya çıkartabilir ve bu durum ise Rusya ve Çin arasında projelerin birleştirilmesini sekteye uğratabilir.

Netice itibariyle bu başlık altında belirtilen tüm etkenler, projenin ve ortaklığın önünde oluşabilecek problem alanlarına işaret etmektedir. Bu nedenle son derece geniş çaplı bir proje olan TKTY'nin devamlılığının sağlanması adına ilgili taraflarla hassas ilişkiler geliştirilmeli ve kapsayıcı stratejiler çerçevesinde hareket edilmelidir.

3.2. Rakip Hegemonya Girişimlerinin İşbirliğine Evrilme Olasılığı

Daha önce de belirtildiği gibi; 2015 yılında iki tarafın yaptığı bir açıklama sonrasında, birleşme fikri fiilen yürürlüğe girmiş ve Orta Avrasya'da ortak bir ekonomik-politik topluluk oluşturulması için işbirliği yapma ve AEB ülkeleri ile Çin arasındaki karşılıklı ticareti artırma konusunda istekli oldukları belirtilmiştir.⁴⁰⁴

Ancak her iki girişimin amaçlarının ve motivasyon kaynaklarının farklı olması işbirliği olanaklarını sınırlamaktadır. Çünkü her ne kadar AEB ve TKTY çerçevesinde işbirliği yapılma hususunda olumlu bir yaklaşım sergilense de, projeler karşılaştırıldığında ciddi bir doku uyumsuzluğunun bulunduğu görülmektedir. Buna göre; TKTY, daha çok ikili ilişkiler bağlamında bir yaklaşım temelinde ilerlemesine rağmen AEB, Çin malları dahil genellikle gümrük vergilerinin yüksek olduğu ve

⁴⁰³ "Uluslararası Kuzey-Güney Taşımacılık Koridoru", **Türkiye Cumhuriyeti Ticaret Bakanlığı**, 2019, <https://www.ticaret.gov.tr/blog/ulkelerden-ticari-haberler/iran/uluslararasi-kuzey-guney-tasimacilik-koridoru>, Erişim Tarihi: 20.05.2019.

⁴⁰⁴ Timofei Bordachev, "Conjunction of the EAEU and Silk Road Economic Belt", **Analytical Media Eurasian Studies**, 2018, <http://greater-europe.org/archives/4135>, Erişim Tarihi: 17.05.2019.

dışardan ticarete engel oluşturabilecek bir yapı öngörmektedir. Ayrıca Çin, Orta Asya'da mevcut yapılara zarar vermeden katkı yapmayı ve bu yapıları dominant bir rol oynamadan güçlendirmeyi önererek Çin karşıtı algıyı yok etmeye çalışmakta ve aynı zamanda eşit ortaklık vurgusu ile bölgede Çin taraftarı bir yapı inşa etmeyi istemektedirken, Rusya'nın AEB önerisi, müdahale ile düzenleyici bir rejim ve merkezi Moskova'da olan ulus-üstü bir sistem olarak kurgulanmıştır. Dolayısıyla AEB'nin aktifleştirme sürecinin, TKTY ile uyuşmadığı görülmektedir.⁴⁰⁵ Bu durum esasen; AEB'nin bir organizasyon, TKTY'nin etkinliği ikili anlaşmalara dayanan bir program olmasından kaynaklanmakta ve bu bakımdan ise girişimlerin birbirlerini bir ölçüde tamamladığı vurgulanmaktadır.⁴⁰⁶

Bununla birlikte ortaklığa farklı bir açıdan bakıldığında; jeopolitik gerçekliklerin, iki tarafın ihtiyaçlarının karşılanması adına iyi ilişkiler kurulmasını, bir zorunluluk olarak empoze ettiği görülmekte ve bölgede renkli devrimleri destekleyebilme potansiyeli olan batılı güçlerin ekonomik ve siyasi varlığı, iki ülkeyi "kazan-kazan" temelinde işbirliğine zorlamaktadır. Bu anlamda Çin ve Rusya'nın Orta Asya'da birbirlerine olan ihtiyaçlarına ek olarak, Rusya'nın Batı ile olan sorunları ve finansal alanda yaşadığı sıkıntılar nedeniyle Çin ile iyi ilişkilere ihtiyacı vardır.⁴⁰⁷ Doğal olarak rahatlıkla, AEB ve TKTY arasında kurulan bağlantının kalbinde Çin ve Rusya'nın Avrasya'daki ekonomik çıkarlarının karşılıklı koordinasyonu ve üye devletlerin taleplerini dikkate alarak tüm tarafların çıkarları için en büyük ortak payda arayışının yattığı söylenebilmektedir.⁴⁰⁸ Bu nedenle kısa vadeli ortak menfaat ve hedeflerin bugün için Rus-Çin ittifakını tanımladığı özellikle vurgulanmalıdır.⁴⁰⁹ Ayrıca yine bölgede Hindistan ve ABD'nin varlığı da, bu duruma örnek teşkil eden bir diğer faktör olarak karşımıza çıkmaktadır. Çünkü bölge dışı güçlerin Avrasya'ya ilgi duyarak, burada çeşitli faktörlerle etkili olmaya çalışması ve hatta bu etkiyi sağlamak

⁴⁰⁵ Alperen, **a.g.m.**, s. 32.

⁴⁰⁶ Anna Gussarova, Farkhod Aminjonov and Yevgeniy Khon, "The Eurasian Economic Union and the Silk Road Economic Belt", **Friedrich-Ebert-Stiftung**, Almaty 2017, p. 3.

⁴⁰⁷ Alperen, **a.g.m.**, s. 32-33 ve Catherine Putz, "Can Russia and China 'Synergize' the Eurasian Economic Union and the Belt and Road Initiative?", **The Diplomat**, 2018, <https://thediplomat.com/2018/11/can-russia-and-china-synergize-the-urasian-economic-union-and-the-belt-and-road-initiative/>, Erişim Tarihi: 17.05.2019.

⁴⁰⁸ "Connecting BRI with Eurasian Economic Union is Strategic Choice of China: Russia", **Belt & Road News**, 2019, <https://www.beltandroad.news/2019/04/27/connecting-bri-with-urasian-economic-union-is-strategic-choice-of-china-russia/>, Erişim Tarihi: 17.05.2019.

⁴⁰⁹ Cankara, **a.g.t.**, s. 171.

amacıyla Hindistan ve ABD'nin ileride muhtemel bir işbirliği oluşturabilme olasılığı, Rusya ve Çin'in birbirine yaklaşması açısından itici bir güç olacak ve ortaklığın ilerlemesini kolaylaştıracaktır.

Uzun vadede ise ortaklığın; bir işbirliğini mi yoksa rekabeti mi oluşturacağı belirsizliğini korumakla birlikte, bölgedeki en büyük iki girişim hakkında belirtilmesi elzem olarak görünen nokta; girişimin "entegrasyonların entegrasyonu" olduğu gerçeğidir ve dolayısıyla getirileri hakkında daha fazla akademik tartışmanın teşvik edilmesi gerekmektedir.⁴¹⁰

---

⁴¹⁰ Alexandr Svetlicinii, "China's Belt and Road Initiative and the Eurasian Economic Union: "Integrating the Integrations", **Public Administration Issues**, Special Issue, 2018, p. 17-18.

SONUÇ

Çalışma incelendiğinde; tezin arka planının yaslandığı hegemonya kavramının, günümüz uluslararası ilişkiler dünyasının algılanmasında önemli bir yer kapladığı görülmekte, bu nedenle küresel güç olma amacıyla hareket eden Rusya ve Çin'in girişimleri de bu perspektifle ele alınmaktadır. Dolayısıyla AEB ve TKTY özelinde ülkelerin Avrasya coğrafyasındaki girişimleri incelenirken; ikisinin de her ne kadar belirtilen ortaya çıkış nedenlerinde farklılık olsa da, literatür içinde birer hegemonya girişimi olarak görüldüğü kabulüyle hareket edilmiştir.

Bu yüzden çalışmada ayrıntısıyla verilen kavramın genel olarak, bir taraftan bir devletin diğer devletler üzerindeki gücünü ifade ederken diğer taraftan bir devletin dünya sisteminde başat güç olması anlamına geldiğinin tekrar hatırlatılması, burada son bir değerlendirmenin yapılması açısından elzem olarak kabul edilmektedir. Gramsci'nin ortaya attığı, Cox'un uluslararası ilişkilere uyarladığı bu kavram -bizim için özellikle önemli olan neo-Gramşiyen düşüncede- bir ülkenin hegemon konumuna gelebilmesi için; ekonomik ve politik açıdan bir güç merkezine dönüşmesi ve değerlerini uluslararası örgütler aracılığıyla tüm dünyaya yayarak, meşrulaştırması gerektiğini vurgulamakta ayrıca tarihsel yapıyı ileri sürerek, belirli bir periyod boyunca ortaklaşa insan faaliyetleriyle kurulan bir yapının oluşmasını öne çıkartmaktadır. Bu anlamda; daha önce de belirtildiği gibi Sovyetlerin dağılmasıyla birlikte Avrasya'da oluşan boşlukta, son yıllarda bölgesel ve küresel alandaki olaylara katılımını artırarak daha aktif bir dış politika izleyen Çin'in bölgede sivrilmesi ve Sovyetlerin mirasını taşıyan Rusya'nın bölgedeki etkisini kaybetmek istememesi, bu coğrafya üzerinde aktörlerin politikalarının ve doğal olarak bu politikaları çerçevesinde geliştirdikleri girişimlerin amaçlarının ortak olması göz önüne alındığında, söz konusu iki girişimin de hegemonyayı amaçladığı görülmektedir. Çünkü ikisi de esasen ekonomik temelli birer altyapı projesi olarak değerlendirilmektedir. Nitekim ilk olarak Rusya'nın öncülüğünü üstlendiği AEB'ne bakıldığında; Birlik, eski Sovyet coğrafyasında kurgulanmaya çalışılan özellikle de ekonomik işbirliğinin ön planda olduğu bir entegrasyon girişimi olarak görülmekte, ancak Soğuk Savaş'ın sonlanmasıyla beraber uluslararası konjonktürde oluşan tek kutuplu dünya düzenini hazmedemeyen ve çok kutuplu bir dünya düzeni arzulayan

Rusya'nın asıl hedefinin, örgüt bünyesindeki yumuşak güç araçlarını kullanarak, Avrasya'nın büyük bir bölümünde kendi küresel etkinliğine entegre olacak bir hegemonya oluşturabilmek olduğu görülmektedir. Aynı şekilde Çin'in TKTY girişimi açısından bir değerlendirilme yapıldığında; ülke, her ne kadar ekonomik yükselişe odaklanarak bağımsız ve barışçıl bir dış politika takip ettiği izlenimini karşı tarafta oluşturmak amacıyla hareket etse de, temelde bu projeye birlikte uluslararası ortamda daha fazla söz sahibi olma imkanını bulacağı ve bu durumun da muhtemel bir hegemon olma konumunu ona getireceği düşünülmektedir. Kaldı ki, Çin ülkede mevcut olan etnik azınlıklarla ilgili sorun dahilinde, bu bölgelerin devlet tarafından önderlik edilen yatırımlar yoluyla ülkeye bağlanmasını istemekte bu ise, ülkenin Avrasya sınırları üzerindeki etkisinin pekiştirilmesi anlamına gelmektedir. Ayrıca ülkenin iç istikrarı, gelişimi ve aynı zamanda Avrasya sınırlarını Orta ve Güney Asya'ya taşıması açısından da bu girişim değerli görülmekte ve böylelikle TKTY hakkında, ticareti ve yatırımları Avrasya'ya entegre etmeyi amaçlayan bir kalkınma projesi olduğu yorumları yapılmaktadır.

Diğer taraftan aynı coğrafya üzerinde, aynı amaçlarla, iki farklı proje geliştiren bu iki ülke 2015 yılında projeleri birleştirme kararı almış ve bu tarihten itibaren de bu doğrultuda hareket etmişlerdir. Ancak bu iki farklı hegemonya girişiminin, birbirleriyle ne derece örtüşeceği veya birbirlerinin içine ne kadar entegre olabilecekleri özellikle uluslararası ilişkiler çevresinde bir merak unsuru oluşturmuş ve elinizdeki tez de bu saik ile şekillendirilmiştir. Çünkü Rusya ve Çin'in, iki ayrı küresel güç oldukları gerçeği ele alındığında, uzun vadede bu ortaklığın sonuçlarının nasıl olacağına dair soru işaretleri belirginleşmekte, bu durumun nereye varacağı da tezin esas odak noktasını oluşturmaktadır.

Bu anlamda tekrar belirtmek gerekirse, neo-Gramsşyan yaklaşımda hegemonya için belirtilen, ortaklaşa insan faaliyetleriyle kurulan bir yapının oluşması fikrinin öne çıkartılması iki proje için de ve hatta iki projenin birleştirilmesi için de geçerliliğini korumaktadır. Bunun yanında iki ülkenin de gerçekleşmesinden büyük memnuniyet duyacaklarını bildirdikleri ortaklığın, kısa vadede her iki taraf için de karlı olduğu açıktır. Ancak yine de birleşmenin ilan edilmesinden bugüne kadar geçen süre boyunca büyük bir ilerlemenin kaydedilmemiş olması da dikkat çekicidir. Nitekim yukarıda

belirtildiği gibi bu ortaklığı engelleyebilecek pek çok muhtemel sorun alanı mevcuttur ve bunların ne Şekilde biimlenecekleri de hala belirsizliğini korumaktadır. Dolayısıyla kısa vadede -özellikle Soğuk Savaş sonrası kurulan düzende- mevcut hegemon olarak kabul edilen ABD'ye karşı yapılacak hamlelerde işbirliğinin yapılması, çok kutuplu dünya düzenini isteyen iki ülke için de zorunlu gözükse de gelecekte bu durumun değişmesi olasıdır.

Son olarak taraflar bahsedilen potansiyel sorunların üstesinden gelerek böyle bir ortaklık gerekleŐtirilebilirlerse, Batı hegemonyasına karşı çok ciddi bir başarı sağlanacak ve aynı zamanda Asya'daki diğer devletleri de kendilerine çekebilecek alternatif bir yapı oluşturmaya muvaffak olacaklardır.

KAYNAKÇA**Kitap**

ADIBELLİ, Barış, **Avrasya Jeopolitiğinde Büyük Oyun**, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul 2008.

AKARSLAN, Mediha, **Değişen Dünya Dengeleri, Rusya Federasyonu Yakın Çevre Politikası ve Türk Cumhuriyetleri**, Ezgi Kitabevi Yayınları, Bursa 1991.

AKGÜL, Fatih, **Rusya ve Türkiye’de Avrasyacılık**, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul 2009.

AKSOY, Hüsnü, **Devlet ve Demokrasi**, Yön Yayınları, İstanbul 1994.

AMANOV, Şatlık, **ABD’nin Orta Asya Politikaları**, Gökkuşbu Yayınları, İstanbul, 2007.

ARI, Tayyar, **Uluslararası İlişkiler Teorileri**, MKM Yayınları, Bursa 2013.

ARIBOĞAN, Deniz Ülke, **Globalleşme Senaryosunun Aktörleri**, Der Yayınları, İstanbul 2001.

ASLAN, Yasin, **Yirmibirinci Yüzyılda Avrasya’da Güç Dengeleri Sarı İstila**, BERİKAN Basım Yayım, 2004.

BEKCAN, Umut, **Yeni Dünya Düzeninde Rusya-Çin İlişkileri**, Phoenix Yayınevi, Ankara 2013.

BİLGİN, Mert, **Avrasya Enerji Savaşları**, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul 2005.

BOOTH, Ken, **Theory of World Security**, Cambridge University Press, Newyork 2007.

BOSTANOĞLU, Burcu, **Türkiye-ABD İlişkilerinin Politikası**, İmge Kitabevi Yayınları, Ankara 2008.

BOSTANOĞLU, Burcu-OKUR, Mehmet Akif, **Uluslararası İlişkilerde Eleştirel Kuram Hegemonya, Medeniyetler ve Robert W. Cox**, İmge Kitabevi, Ankara 2009.

COX, Robert, **Production, Power, and World Order: Social Forces in the Making of History**, Colombia University Press, New York, 1987.

ÇAKMAK, Haydar, **Uluslararası İlişkiler: Giriş, Kavram ve Teoriler**, Barış Kitabevi, Ankara 2007.

ÇİFTÇİ, Kemal, **Tarih, Kimlik ve Eleştirel Kuram Bağlamında Türk Dış Politikası**, Siyasal Kitabevi, Ankara 2010.

GILL, Bates, **Chinas New Security Diplomacy**, Washington, D.C., 2007.

İŞYAR, Ömer Göksel, **Avrasya ve Avrasyacılık**, Dora Yayınları, Bursa 2013.

KAMALOV, İlyas, **Putin Dönemi Rus Dış Politikası Moskova'nın Rövanşı**, Yeditepe Yayınları, İstanbul 2008.

KARACA, Ragıp Kutay, **Güç Olma Stratejisi Çin (Soğuk Savaş Sonrası Türkiye-Çin İlişkileri)**, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul 2008.

KEOHANE, Robert O., **After Hegemony: Cooperation and Discord in the World Political Economy**, Princeton University Press, 1984.

KESGİN, Serdar, **NATO-Rusya İlişkileri**, KARASAM, Ankara Üniversitesi Basımevi, Giresun 2009.

MORGHENTAU, Hans-THOMPSON, Kenneth-CLINTON, David, **Politics Among Nations**, London: McGraw Hill, 2005.

NYE, Joseph S., **Bound to Lead: The Changing Nature of American Power**, 1990.

ONAY, Yaşar, **Batı'ya Direnen Devlet: Rusya**, Yeniüzyıl Yayınları, İstanbul 2008.

ÖYMEN, Onur, **Ulusal Çıkarlar, Küreselleşme Çağında Ulus-Devleti Korumak**, Remzi Kitabevi, İstanbul 2003.

ÖZTÜRK, Osman Metin, **Rusya Federasyonu Askeri Doktrini**, ASAM Yayınları, Ankara 2001.

PARLATIR, İsmail-ZÜLFİKAR, Hamza-GÖZAYDIN, Nevzat, **Okul Sözlüğü**, Türk Dil Kurumu Yayınları: 603, Sözlük Bilim ve Uygulama Kolu Yayınları: 2, 1997.

SARIÖZ GÖKTEN, Yeliz, **Hegemonya İlişkilerinin Dünü Bugünü ve Geleceği: Neo-Gramsci'ci Bir Bakış**, Nota Bene Yayınları, Ankara 2013.

SAYBAŞILI, Kemali **Siyaset Biliminde Temel Yaklaşımlar**, Birey ve Toplum Yayınlar, Ankara 1985.

SÖNMEZOĞLU, Faruk, **Türk Dış Politikasının Analizi**, Der Yayınlar, İstanbul 2004.

SÖNMEZOĞLU, Faruk, **Uluslararası Politika ve Dış Politika Analizi**, Filiz Kitabevi, İstanbul 2005.

VERGİN, Nur, **Siyasetin Sosyolojisi, Kavramlar, Tanımlar, Yaklaşımlar**, Bağlam Yayınları, İstanbul 2014.

YAPICI, Merve İrem, **Rusya Dış Politikasını Belirleyen İç Etkenler**, USAK Yayınları, İstanbul 2010.

YAYLA, Atilla, **Liberalizm**, Turhan Kitapevi Yayınları, Ankara 1992.

Çeviri Kitap

BROWN, Chris-AİNLEY, Kirsten, **Uluslararası İlişkileri Anlamak**, (Çev. Mehtap Gün Ayrıl), Sümer Kitabevi, 2013.

DUVERGER, Maurice, **Siyaset Sosyolojisi**, (Çev: Şirin Tekeli), Varlık Yayınları, İstanbul 2002.

GILPIN, Robert, **Uluslararası İlişkilerin Ekonomi Politikası**, (Çev. Murat Duran, Selçuk Oktay, M. Kadir Ceyhan, Gürkan Polat), Kripto Yayınevi, Ankara 2013.

GRAMSCI, Antonio, **Hapishane Defterleri: Felsefe ve Politika Sorunları**, (Çev: Adnan Cemgil), Belge Yayınları, İstanbul 2014.

GRIFFITHS, Martin-O'CALLAGHAN, Terry- ROACH, Steven C., **Uluslararası İlişkilerde Temel Kavramlar**, (Çev. CESRAN), Nobel Akademik Yayıncılık, Ankara 2013.

HOARE, Quentin- SMITH, Geoffrey Nowell, **Selections From the Prison Notebooks of Antonio Gramsci**, London: ElecBook, 1999.

IVES, Peter, **Gramsci'de Dil ve Hegemonya**, (Çev: Ekrem Ekici), Kalkedon Yayınları, İstanbul 2011.

KEYMAN, E. Fuat Küreselleşme, **Devlet, Kimlik/Farklılık: Uluslararası İlişkiler Kuramını Yeniden Düşünmek**, (Çev. Simten Coşar), Alfa Basım Yayım, İstanbul, 2000.

KOTZ, David M.-WEIR, Fred, **Gorbaçov'dan Putin'e Rusya'nın Yolu: Sovyet Sisteminin Çöküşü ve Yeni Rusya**, (Çev. Cemile Çakır), Kalkedon Yayınları, İstanbul 2012.

LACLAU, Ernesto-MOUFFE, Chantal **Hegemonya ve Sosyalist Strateji**, (Çev. Ahmet Kardam), İletişim Yayınları, İstanbul 2015.

MORTAN, Adam David, **Gramsci'yi Çözümlemek**, (Çev. Barış Baysal), Kalkedon Yayınları, 2011.

NYE, Joseph S.-Welch, David A., **Küresel Çatışmayı ve İşbirliğini Anlamak, Kurama ve Tarihe Giriş**, (Çev. Renan Akman), Kültür Yayınları, İstanbul 2011.

RANSOME, Paul, **Antonio Gramsci Yeni Bir Giriş**, (Çev: Ali İhsan Başgöl), Dipnot Yayınları, Ankara 2010.

SANTUCCI, Antonio A., **Gramsci'yi Anlamak**, (Çev: Selim Sezer), Kalkedon Yayınları, İstanbul 2011.

WALLERSTEIN, Immanuel, **Bildiğimiz Dünyanın Sonu**, (Çev. Tuncay Birkan), Metis Yayınları, İstanbul 2012.

WALTZ, K. N., **Theory of International Politics**, Waveland Press, 2010.

Makale

AĞIR, Osman-AĞIR, Ömer, “Avrupa Birliği ve Avrasya Ekonomik Birliği Kuruluş Süreçlerinin Karşılaştırılması”, **Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi**, Sayı. 1, 2017, s. 103-128.

AĞIR, Osman, “Rusya-Ukrayna Krizi’nin Avrasya Ekonomik Birliği Bağlamında Değerlendirilmesi”, **Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, Cilt. 6, Sayı. 2, 2016, s. 23-42.

AKÇADAĞ, Emine, “Yumuşak Güç Japonya’nın Sert Güç Arayışları”, **Bilge Strateji**, Cilt. 2, Sayı. 3, 2010, s. 1-28.

AKGÜL DURAKÇAY, Fulya “Uluslararası İlişkilerde Liberal Yaklaşımlar ve Güvenlik Anlayışı”, Der: Emre Çıtak ve Osman Şen, **Uluslararası İlişkilerde Güvenlik Teorik Değerlendirmeler**, Röle Akademik Yayıncılığı, Ankara 2014, s. 7-21.

AKHİYADOV, Mokhmad, “Kuzey-Güney Koridoru: Yeni Ekonomik Cephe”, **İNSAMER**, 2018, s. 1-3.

AKMAN, Halil, “Şanghay İşbirliği Örgütü’nün Oluşumunda Rusya-Çin İlişkiler ve İlişkilerin Problemleri”, **Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi**, Cilt. 8, Sayı. 37, 2015, s. 311-326.

AKSOY, İlhan- CAN, Candaş, “Hegemonya ve Karşı-Hegemonik Sızıntılar: Yeni Bir Kavramsallaştırma Denemesi”, **PESA Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi**, Cilt. 2, Sayı. 3, 2016, s 62-76.

AKTOPRAK, Elçin, “Immanuel Wallerstein: Sosyal Bilimlere Yeniden Bakmak”, **Uluslararası İlişkiler Dergisi**, Cilt. 1, Sayı. 4, 2004, s. 23-58.

- AKYOL Servet-ULUTÜRK, Süleyman, “Küresel Kamu Malları: Hegemonya ve İstikrarın Küresel Ekonomi Politigi”, **Akdeniz İ.İ.B.F. Dergisi**, Sayı. 13, 2007, s. 62-85.
- ALAGÖZ, Emine Akçadağ, “İç İstikrar, Refah ve Güç Hedefleri Ekseninde Çin’in Orta Doğu Politikası”, **Güvenlik Stratejileri**, Yıl. 15, Sayı. 29, 2019, s. 79-113.
- ALAKEL, Murat-YILDIRIM, Ahmet Safa, “11 Eylül Sonrası ABD’nin Irak İşgali Sürecinde Hegemonya-Emperyalizm Tartışmalarına Eleştirel Bir Bakış”, **Yalova Sosyal Bilimler Dergisi**, Yıl. 5, Sayı. 8, 2014, s. 135-165.
- ALPEREN, Ümit, ““Bir Kuşak Bir Yol” Girişimi ve Çin’in Orta Asya Politikası”, **Bilge Strateji**, Cilt. 10, Sayı. 19, 2018, s. 17-38.
- AL-QAHTANİ, Mutlaq, “The Shanghai Cooperation Organization and Law of International Organizations”, **Chinese Journal of International Law**, Vol. 5, No. 1, 2006, p. 129-147.
- ANDİCAN, Ahat, “Çin Satrancında Orta Asya”, **Avrasya Dosyası**, Cilt. 12, Sayı. 1, 2006, s. 7-36.
- ARBATOV, Alexei G., “Russian’s Foreign Policy Alternatives”, **International Security**, Vol. 18, No. 2, 1993, p. 5-43.
- ARBATOV, Alexei G., “Russian Foreign Policy Priorities for the 1990s”, **Russian Security after the Cold War**, (Ed. Teresa Pelton Johnson and Steven E. Miller), Washington: Brassey’s, 1994, p. 1-41.
- ARMITAGE, Richard L.- NYE, Joseph S., “A Smarter, More Secure America, CSIS Commission On Smart Power”, **Center For Strategic & International Studies**, 2007, p. 5-14.
- ASLAN, Halil Kürşad, “Yükselen Güç Çin Halk Cumhuriyeti’nin Ortadoğu Politikası”, **Akademik ORTA DOĞU**, Cilt. 9, Sayı. 1, 2014, s. 29-55.

- ATAAY, Faruk-KALFA, Ceren, “‘Modern Prens’ten ‘Post-Modern Prens’e: Gramsci’nin Siyasal Parti Kuramı Üzerine”, **Akdeniz İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, Sayı. 15, s. 26-49.
- AVCIOĞLU, Gürcan Şevket, “Immanuel Wallerstein’in Dünya Sistemi, Jeopolitik ve Jeokültür Kuramı”, **Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi**, Sayı. 31, 2014, s. 97-110.
- AYDIN, Mustafa “Uluslararası İlişkilerde Yaklaşım, Teori ve Analiz”, **Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi**, Cilt. 51, Sayı. 1, 1996, s. 71-114.
- AYDIN, Mustafa, “Uluslararası İlişkilerin ‘Gerçekçi’ Teorisi: Kökeni, Kapsamı, Kritiği”, **Uluslararası İlişkiler Dergisi**, Cilt. 1, Sayı. 1, 2004, s. 33-60.
- AYDIN, Umut “Uluslararası İş Birliğini Yeniden Düşünmek: Rekabet Politikasında Düzenleyici Ağlar Örneği”, **Uluslararası İlişkiler Dergisi**, Cilt. 8, Sayı. 30, 2011, s. 103-123.
- AYDINGÜN, İsmail, “Yeni İpek Yolu Projesinin Sscb Sonrası Orta Asyası’nda Ulus ve Devlet İnşa Sürecine Etkileri”, **Avrasya Dünyası**, Sayı. 1, 2017, s. 72-77.
- AYDINGÜN, İsmail, “Avrasya Birliği: ‘Gerçek’ Bir Entegrasyon Mu, Rusya’nın Yeni Hegemonya Kurma Arayışlarının Bir Aracı Mı?”, **Karadeniz Araştırmaları**, Cilt. 14, Sayı. 55, 2017, s. 101-113.
- AYDOĞAN, Bekir-AYDIN, Hakan, “Güç Kavramı ve Kamu Diplomasisi”, **Ekopolitik Uluslararası İlişkiler Masası**, Rapor No. 11-02, 2011, s. 1-43.
- BACHRACH, Peter-BARATZ, Mortan S., “Two Faces of Power”, **The American Political Science Review**, Vol. 56, No. 4, 1962, p. 947-952.
- BAĞLA, Lusin, “Antonio Gramsci ve Aydınların Rolü Sorunu”, **Birikim Dergisi**, Sayı. 23, 1973, s. 84-92.
- BALCI, Zeynep, “Çin’in Yeni ‘İpek Yolu’ Projesi”, **İNSAMER**, No. 52, **İHH İnsani ve Sosyal Araştırmalar Merkezi**, 2017, s. 1-9.

- BATES, Thomas R., "Gramsci and the Theory of Hegemony", **Journal of the History of Ideas**, Vol. 36, No. 2, 1975, p. 351-366.
- BAYLIS, John, "Uluslararası İlişkilerde Güvenlik Kavramı", **Uluslararası İlişkiler Dergisi**, Cilt. 5, Sayı. 18, 2008, s. 69-85.
- BAZOĞLU, Duygu Sezer, "Rusya Federasyonu'nun Uluslararası Sistemde Gelişmekte Olan Rolü", **Sempozyum Bildirileri Kitabı** (1. Türk Rus Ortak Karadeniz Sempozyumu 27-28 Mart 2008), (Der. Pınar Yürür, Yalçın Sarıkaya, Aigerim Shilibekova), KARASAM, Ankara Üniversitesi Basımevi, Giresun 2008, s. 61-63.
- BHATTACHARYA, Abanti, "Conceptualizing the Silk Road Initiative in China's Periphery Policy", **East Asia**, Vol. 33, No. 4, 2016, p. 309-328.
- BİBER, Ayhan-TURANCI, Eda, "Toplumsal Şeytan Üçgeni: İktidar, Hegemonya ve Propaganda", **Akdeniz İletişim Dergisi**, Cilt. 1, Sayı. 21, 2014, s. 28-41.
- BIELER, Andreas- MORTON, Adam David, "A Critical Theory Route to Hegemony, World Order and Historical Change", **Capital and Class**, No. 82, p. 85-113.
- BOZDAĞLIOĞLU, Yücel-ÖZEN, Çınar, "Liberalizmden Neoliberalizme Güç Olgusu ve Sistemik Bağımlılık", **Uluslararası İlişkiler Dergisi**, Cilt. 1, Sayı. 4, 2004, s. 59-79.
- BUCI-GLUCKSMANN, Christine, "Hegemonya ve Rıza: Politik Bir Strateji", Der: Anne Showstack Sassoon, **Gramsci'ye Farklı Yaklaşımlar**, (Çev: Mustafa Kemal Coşkun ve diğerleri), Dipnot Yayınları, Ankara 2012, s. 121-133.
- BURNHAM, Peter, "Neo-Gramscian Hegemony and the International Order," **Capital & Class**, No. 45, 1991, p. 73-92.
- BUZAN, Barry, "Barış, Güç ve Güvenlik: Uluslararası İlişkilerde Çatışan Kavramlar", **Uluslararası İlişkilerde Anahtar Metinler**, (Çev. Özden S. Sarı), Ed: Esra Diri, Röle Akademik Yayıncılık, İstanbul 2013, s. 165-190.

- CAFERSOY, Nazım, “Rus Jeopolitik Düşüncesinde Misyona Arayışları”, **Avrasya Dosyası**, Cilt. 8, Sayı. 4, 2002, s. 51-102.
- CANKARA, Pınar Özden-CANKARA Yavuz, “Vladimir Putin Döneminde Rus Dış Politikasında Yapılan Değişiklikler”, **SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Sayı. 15, s. 193-212.
- CARNOY, Martin, “Gramsci ve Devlet”, (Çev: Mehmet Yetiş), **Praksis Dergisi**, Sayı. 3, 2001, s. 252-277.
- CAŞIN, Mesut Hakkı, “Değişen Uluslararası Konjonktür ve Çin Ulusal Güvenlik Stratejisinin Yeni Parametreleri”, (Der. Atilla Sandıklı ve İlhan Güllü), **Geleceğin Süper Gücü Çin**, Tasam Yayınları, İstanbul 2005, s. 65-99.
- CENGİZ, Recep, “Avrasyacılık Tartışmaları Uluslararası Hoca Ahmet Yesevi Türk-Kazak Üniversitesi Örneği”, **TASAM**, 2017, s. 71-96.
- CEYLÂN, Can, “Hegemonya, ‘Hegemania’ Olunca...”, **İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimleri Dergisi**, Yıl. 12, Sayı. 23, 2013, s. 329-345.
- CHIROT, Daniel-HALL, Thomas D., “World-System Theory”, **Annual Review of Sociology**, Vol. 8, 1982, p. 81-106.
- CLAYTON, Thomas, “Beyond Mystification: Reconnecting World-System Theory for Comparative Education”, **Comparative Education Review**, Vol. 42, No. 4, 1998, p. 479-496.
- COX, Robert W., “Social Forces, States and World Orders: Beyond International Relations Theory”, **Millennium: Journal of International Studies**, Vol. 10, No. 2, 1981, p. 126-155.
- COX, Robert W., “Gramsci, Hegemony and International Relations: An Essay in Method”, **Millennium: Journal of International Studies**, Vol. 12, No. 2, 1983, p. 162-175.
- COX, Robert W., “Towards a Post-Hegemonic Conceptualization of World Order: Reflections on the Relevancy of Ibn Khaldun”, James N. Rosenau and Ernst-

Otto Czempiel, **Governance Without Government: Order and Change in World Politics**, Cambridge University Press, 1992, s. 132-159.

COX, Robert W., "Critical Political Economy", Der: Björn Hettne, **International Political Economy: Understanding Global Disorder**, Zed Books, London and New Jersey, 1995, p. 31-45.

ÇAVUŞ, Tuba, "Dış Politikada Yumuşak Güç Kavramı ve Türkiye'nin Yumuşak Güç Kullanımı", **Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi**, Cilt. 2, Sayı. 2, 2012, s. 23-37.

ÇETİN, Halis, "Liberalizmin Temel İlkeleri", **C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi**, Cilt. 2, Sayı. 1, s. 219-237.

ÇEVİK, Veli Ahmet, Tülin Durukan ve Cihat Kartal, "Kuşak ve Yol Projesinde Türkiye'nin Konumu", **Congress of Business, Economics And Marketing**, (Ed. Tülin Durukan ve Cihat Kartal), **International Kiev 2018**, s. 18-23.

ÇİFTÇİ, Kemal, "Soğuk Savaş Sonrasında ABD: "Rıza"ya Dayalı "Hegemonya"dan "İmparatorluk" Düzenine", **ZKÜ Sosyal Bilimler Dergisi**, Cilt. 5, Sayı. 10, 2009, s. 203-219.

ÇOBAN, Fatma, "Değişen Güvenlik Algılamaları Bağlamında Çin'in Güney Kafkasya Politikası", **Sempozyum Bildirileri Kitabı** (1. Türk Rus Ortak Karadeniz Sempozyumu 27-28 Mart 2008), (Der. Pınar Yürür, Yalçın Sarıkaya, Aigerim Shilibekova), **KARASAM**, Ankara Üniversitesi Basımevi, Giresun 2008, s. 243-248.

ÇOLAKOĞLU, Selçuk, "11 Eylül Sonrası Değişen Avrasya Dengeleri ve Çin-Orta Asya İlişkileri", **OAKA Dergisi**, Cilt. 1, Sayı. 2, 2006, s. 38-55.

ÇOLAKOĞLU, Selçuk, "Şanghay İşbirliği Örgütü'nün Geleceği ve Çin", **Uluslararası İlişkiler**, Cilt. 1, Sayı. 1, 2004, s. 173-197.

- DAĞI, İhsan D., “Normatif Yaklaşımlar Adalet, Eşitlik ve İnsan Hakları”, Der: Atilla Eralp ve diğerleri, **Devlet, Sistem ve Kimlik**, İletişim Yayınları, İstanbul 2003, s. 185-226.
- DAHL, Robert A., “The Concept of Power”, **Behavioral Science**, Vol. 2, No. 3, 1957, p. 201-215.
- DALDAL, Şule, “Neo-Liberal Politikalar ve Hegemonya Krizi”, **Marmara Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi**, Cilt. 21, Sayı.1, 2006, s. 163-181.
- DEMİRTEPE, Turgut, ÖZERTEM, Hasan Selim, “Yükselen Tehdit Algısı Karşısında Çin’in Yumuşak Güç Siyaseti: Politikalar ve Sınırlılıkları”, **Ahmet Yesevi Üniversitesi Bilig Türk Dünyası Sosyal Bilimler Dergisi**, Sayı. 65, 2013, s. 95-118.
- DENKER, M. Sami-KARAKURT, Oktay, “Avrasya’da Çin-Rus Yakınlaşması ve Şangay İşbirliği Örgütü (SCO)”, **Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Sayı. 6, 2002, s. 1-18.
- DENİZ, Taşkın, “Yükselen Güç Çin Halk Cumhuriyeti’nin Stratejik Hamleleri”, **Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi**, Cilt. 13, Sayı 50, 2014, s. 188-212.
- DERMAN, Giray Saynur, “Bağımsız Devletler Topluluğu (BDT) Dönemi Rus Dış Politikası Paradigmaları”, **Akademik Bakış**, Cilt. 10, Sayı. 19, 2016, s. 283-295.
- DOĞAN, Salih-KAVAK, Şeref, “Uluslararası İlişkilerde Güç Kavramı”, Ed: Arif Behiç Özcan ve Yusuf Çınar, **Uluslararası İlişkilerin Temel Kavramları**, Hükümdar Yayınları, İstanbul 2014, s. 239-272.
- DUMAN, Mehmet, “Hegemonya ve Güçler Dengesi Bağlamında Uluslararası Siyaset ve İktisat İlişkileri”, **Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Sayı. 4, 2002, s. 1-16.
- DURAL, A. Baran, “A. Gramsci Düşüncesinde Tarihsel Blok/ Hegemonya/ Aydınlar ve Bunalım Süreçleri Kavramları”, **Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Cilt. 9, Sayı. 2, 2007, s. 55-68.

- DURAL, A. Baran, “Antonio Gramsci ve Hegemonya”, **Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi**, Cilt. 11, Sayı. 39, 2012, s. 309-321.
- ELBİR, Hazel Çağan, “Kolektif Güvenlik Anlaşması Örgütü'nün Yeni Genel Sekreteri ve Rusya'nın Ermenistan Üzerindeki Etkisi”, **AVİM Yorum**, No. 2017 / 38, 2017, s. 1-4.
- EMEKLİER, Bilgehan, “Uluslararası İlişkiler Disiplininde Epistemolojik Paradigma Tartışmaları: Postpozitivist Kuramlar”, **Bilge Strateji**, Cilt. 2, Sayı. 4, 2011, s. 143-192.
- ERALP, Atila, “Hegemonya”, Der: Atila Eralp, **Devlet ve Ötesi: Uluslararası İlişkilerde Temel Kavramlar**, İletişim Yayınları, İstanbul 2012, s. 155- 182.
- EREN, Erdem, “Şanghay İşbirliği Örgütü ve Türk Dış Politikasında Gelecek Perspektifi”, **Strategic Public Management Journal**, Vol. 3, No. 5, p. 77-94.
- ERGÜL, Osman, “Rus Dış Politikasında Bölgeselleşme ve Rusya'nın Entegrasyon Stratejisi: Avrasya Ekonomik Topluluğu”, **International Conference on Eurasian Economies**, 2012, s. 468-476.
- EROL, Mehmet Seyfettin-AMİRBEK, Aidarbek “Soğuk Savaş Sonrası Dönemde Rusya'nın Dış Politikasında Yakın Çevre ve Orta Asya”, **Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi**, XIV/1, 2014, s. 155-178.
- FALK, Richard, “The Critical Realist Tradition and the Demystification of Interstate Power: E. H. Carr, Hedley Bull and Robert W. Cox”, **Innovation and Transformation in International Studies**, (Ed. Stephen Gill and James H. Mittelman), Cambridge University Press, 1997, p. 39-55.
- FEMIA, Joseph V., “Gramsci: Marxism's Saviour or False Prophet?”, **Political Studies**, XXXVII, 1989, p. 282-289.
- FİDAN, Giray, “Pakistan: Çin'in İsrail'i”, **21. Yüzyıl: Bin Ladin Sonrası Geniş Ortadoğu**, Sayı. 30, 2011, s. 17-23.

- FUSARO, Lorenzo, "Gramsci's Concept of Hegemony at The National and International Level", **CONF-IPE**, 2010, p. 1-38.
- GALLAROTTI, Giulio M., "Soft Power: What It Is, Why It's Important, and The Conditions For Its Effective Use", **Journal of Political Power**, Vol. 4, No. 1, p. 25-47.
- GILL, Stephen, "Epistemology, Ontology and The Italian School", **Gramsci, Historical Materialism and International Relations**, (Ed. Stephen Gill), Cambridge University Press, 1993, p. 21-48.
- GLASER, Bonnie S.-MURPHY, Melissa E., "Soft Power with Chinese Characteristics: The Ongoing Debate", **Chinese Soft Power and its Implications for the United States: Competition and Cooperation in the Developing World**, (Ed. Carola McCiffert), Washington: Center for Strategic and International Studies, 2009 s. 10-26.
- GUSSAROVA, Anma-AMINJONOV, Farkhod-KHON, Yevgeniy, "The Eurasian Economic Union and the Silk Road Economic Belt", **Friedrich-Ebert-Stiftung**, Almaty 2017, p. 1-28.
- GÜRKAYNAK, Muharrem- YALÇINER, Serhan, "Uluslararası Politikada Karşılıklı Bağımlılık ve Küreselleşme Üzerine Bir İnceleme", **Uluslararası İlişkiler Dergisi**, Cilt. 6, Sayı. 23, 2009, s. 73-92.
- GRUNBERG, Isabelle, "Exploring the 'Myth' of Hegemonic Stability", **International Organization**, Vol. 44, No. 4, 1990, s. 431-477.
- HALİDOV, İslam, "Çok Kutuplu Dünya Sistemi İçin Rusya'nın Desteklediği Bölgesel ve Uluslararası Örgütler", **Akademik Bakış Dergisi**, Sayı. 51, 2015, s. 332-345.
- HALİDOV, İslam, "Rusya'nın Yumuşak Güç Araçları", **Avrasya İncelemeleri Dergisi (AVID)**, Cilt. 3, Sayı. 1, 2014, s. 37-75.

HANAYİ, Omirbek, “Çin’in Yeni Dış Politika Yaklaşımı”, **Ahmet Yesevi Üniversitesi Avrasya Araştırma Enstitüsü, Weekly Analysis**, No. 188, (27.11.2018-03.12.2018), s. 1-2.

HELLEINER, Eric, “Economic Liberalism and its Critics: the Past as Prologue?”, **Review of International Political Economy**, Vol. 10, No. 4, 2003, p. 685-696.

HOPKINS, Terence K.-WALLERSTEIN, Immanuel “Dünya Sistemi-Bir Kriz Var mı?”, **Geçiş Çağı, Dünya Sisteminin Yörüngesi (1945-2025)**, Ed: Terence K. Hopkins ve Immanuel Wallerstein, (Çev. Nuri Ersoy, Ender Abadoğlu, Orhan Akalın, Yücel Kaya), Avesta Yayınları, İstanbul 1999, s. 9-21.

HUASHENG, Zhao, “Security Building in Asia and the Shanghai Cooperation Organization”, **Slavic Research Centre**, No. 2, 2006, s. 283-314.

HÜSEYNOV, Fuad, “Bağımsız Devletler Topluluğu'nun Oluşumunun Hukuki Boyutları”, **Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Cilt. 52, Sayı. 4, 2003, s. 387-401.

IVANOV, Igor, “The Near Abroad is Really Near”, **International Affairs- A Russian Journal of World Politics**, Vol. 45, No. 2, 1999.

İPEK, Niyazi, “Rusya’nın Asya Politikasının Karadeniz Havzası Güvenliğine Etkileri”, **V. Karadeniz Uluslararası Sempozyumu (6-7 Aralık 2012)**, (Ed: Gül Sarıkaya ve Fatma Çoban), EkoAvrasya Yayınları, Ankara 2014, s. 73-81.

KARACASULU, Nilüfer, “Hegemonik Düzen Tartışmaları ve Eleştirel Görüşler”, **Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Cilt. 11, Sayı. 4, 2009, s. 53-71.

KARAGÖL, Erdal Tanas, “Modern İpek Yolu Projesi”, **SETA Perspektif**, Sayı. 174, 2017, s. 1-7.

KARLUK, Abdürreşit Celil, “Çin’in Yeni İpek Yolu Projesi ve Yumuşak Gücü”, (Ed. Gonca Bayraktar Durgun ve Tuğrul Korkmaz), **I. Uluslararası İnsan ve**

Toplum Bilimleri Kongresi-Kongre Kitabı, Gazi Üniversitesi, Ankara 2017, s. 302-311.

KÄSTNER, Antje, “From chaos to pragmatism? The domestic dimension of Russian foreign policy 1991–2008”, **German Development Institute**, Bonn 2008, p. 1-61.

KAYA, Sezgin, “Rus Dış Politikasında Batı Karşıtlığının Düşünsel ve Tarihsel Gelişimi”, **Akademik Bakış**, Cilt. 4, Sayı. 7, 2010, s. 41-77.

KAYA, Emrah “Modern Dünya-Sistem Teorisi Kapsamında ABD İle Küba Yakınlaşmasının Eleştirisi ve Latin Amerika’ya Olası Yansıması”, **Akademik Bakış Dergisi**, Sayı. 57, 2016, s. 362-377.

KAYA, Sezgin-MAMMADZADE, Agil “Çin’in Orta ve Doğu Avrupa Ülkeleriyle İlişkilerinin Akıllı Güç Kavramı Bağlamında Analizi”, **Doğu Asya Araştırmaları Dergisi**, Cilt. 2, Sayı. 1, 2019, s. 37-55.

KELEŞ, Suğun Şıvga, “Avrasya Ekonomik Birliği”, **İzmir Ticaret Odası**, 2018, s. 1-11.

KEMALOĞLU, İlyas, “21. Yüzyılın Başında Rusya Federasyonu”, **Marmara Türkiyat Araştırmaları Dergisi**, Cilt. 3, Sayı. 2, 2016, s. 1-14.

KEOHANE, Robert O.- MARTIN, Lisa L., “The Promise of Institutional Theory”, **International Security**, Vol. 20, No. 1, 1995, s. 39-51.

KEOHANE, Robert- NYE, Joseph S., “Power and Interdependence in the Information Age”, **Foreign Affairs**, Vol. 77, No. 5, 1998, p. 81-94.

KERR, David, The New Eurasianism: The Rise of Geopolitics in Russia's Foreign Policy”, **Europe-Asia Studies**, Vol. 47, No. 6, 1995, p. 977-988.

KINDLEBERGER, Charles, “Dominance and Leadership in the International Economy: Exploitation, Public Goods, and Free Rides”, **International Studies Quarterly**, Vol. 25, No. 2, 1981, s. 242–254.

- KINDLEBERGER, Charles, "Hierarchy versus Initial Cooperation", **International Organization**, Vol. 40, No. 4, 1986, s. 841- 847.
- KOZYREV, Andrei, "The Lagging Partnership", **Foreign Affairs**, Vol. 73, No. 3, 1994, p. 59-71.
- KUBICEK, Paul, "Russian Foreign Policy and the West", **Political Science Quarterly**, Vol. 114, No. 4, 2000, p. 547-568.
- KURT, Selim, "Neo-Avrasyacı Perspektiften Rusya Federasyonu'nun Güvenlik Algısı", **Güvenlik Stratejileri**, Yıl. 14, Sayı. 28, 2018, s. 91-125.
- KURT, Selim, "Neo-Gramşiyen Perspektiften Dünya Hegemonyasının Geleceğine İlişkin Eko-Politik Bir Değerlendirme", **Uluslararası X. Uludağ Uluslararası İlişkiler Kongresi**, Bursa 2018, s. 862-896.
- KURT, Selim, "Neo-Gramşiyen Perspektiften Çin Halk Cumhuriyeti'nin Küresel Hegemonya Durumuna İlişkin Eko-Politik Bir Değerlendirme", **SİYASAL: Journal of Political Sciences**, Cilt. 28, Sayı. 1, 2019, s. 43-72.
- KYDYRALIEVA, Saltanat-ABDIBAITOVA, Burulkan, "Kolektif Güvenlik Anlaşması Örgütü'nün Merkezî Asya'daki Etkinsizliği", **Bilge Strateji**, Cilt. 10, Sayı. 18, 2018, s.93-109.
- LAGUTINA, Maria, "Eurasian Economic Union Foundation: Issues of Global Regionalization", **Eurasia Border Review**, Vol. 5, No. 1, 2014, p. 95-111.
- LAKE, David A., "Leadership, Hegemony, and the International Economy: Naked Emperor or Tattered Monarch with Potential?", **International Studies Quarterly**, Vol. 37, No. 4, 1993, s. 459-489.
- LEE, Pak K., "China's Quest for Oil Security: Oil (Wars) in the Pipeline?", **The Pacific Review**, Vol. 18, No. 2, 2005, s. 265-301.
- LINKLATER, Andrew, "Uluslararası İlişkiler Teorisinde Sonraki Soru Aşaması: Eleştirel ve Teorik Bir Bakış Noktası", (Çev. Aşkın İnci Sökmen), Ed: Esra Diri,

Uluslararası İlişkilerde Anahtar Metinler, Röle Akademik Yayıncılık, İstanbul 2013, s. 619-642.

LUTSEVYCH, Orysia, “Agents of the Russian World: Proxy Groups in the Contested Neighbourhood”, **Chatham House, Russia and Eurasia Programme**, 2016, p. 1-43.

MAKARYCHEV, Andrey, “Soft Power, Regionalism and Common Neighborhoods: Russia’s Potential in a Competitive Environment”, **Bilge Strateji**, Vol. 5, No. 8, 2013, p. 37-56.

MACKERRAS, Colin, “Xinjiang in China’s Foreign Relations: Part of a New Silk Road or Central 208 Asian Zone of Conflict?”, **Springer**, 2015, s. 1-26.

MIRZALIYEVA, Fatıma, “Putin Dönemi Rus Dış Politikası”, **İNSAMER Araştırma Raporu**, No. 43, İHH İnsani ve Sosyal Araştırmalar Merkezi, 2017, s. 1-59.

MOROZOVA, Natalia, “Geopolitics, Eurasianism and Russian Foreign Policy Under Putin”, **Geopolitics**, Vol. 14, No. 4, 2009, p. 667-686.

NYE, Joseph, “The Changing Nature of World Power”, **Political Science Quarterly**, Vol. 105, No. 2, 1990, p. 177-192.

NYE, Joseph S., “Soft Power and American Foreign Policy”, **Political Science Quarterly**, Vol. 119, No. 2, 2004, p. 255-270.

NYE, Joseph S., “Soft Power”, **Foreign Policy**, No. 80, 1990, p. 153-171.

NYE, Joseph S., “Hard, Soft, and Smart Power”, **The Oxford Handbook of Modern Diplomacy**, (Ed: Andrew F. Cooper, Jorge Heine, and Ramesh Thakur), p. 1/12-12/12.

NYE, Joseph, “Get Smart,” **Foreign Affairs**, Vol. 88, No. 4, p. 160-163.

OKUR, Mehmet Akif, “Gramsci, Cox ve Hegemonya: Yerelden Küresele, İktidarın Sosyolojisi Üzerine”, **Uluslararası İlişkiler**, Cilt. 12, Sayı. 46, s. 131-151.

- OKUR, Mehmet Akif-AYDIN, Figen “Kuşak ve Yol Projesi ve Avrupa’nın Türkistan Politikası”, **21. Yüzyılda Eğitim ve Toplum**, Cilt. 7, Sayı. 20, 2018, s.315-327.
- ÖZBEK, Nadir, “Rus Dış Politikasında Yeni Yönelimler ve Türk Cumhuriyetleri”, **Avrasya Dosyası**, Cilt. 3, Sayı. 4, 1996, s. 7-26.
- ÖZDAĞ, Ümit, “SSCB’den Rusya Federasyonu’na”, **Avrasya Dosyası**, Cilt.3, Sayı.4, 1996, s. 172-189.
- ÖZDAŞLI, Esmey, “Çin’in Yeni İpek Yolu Projesi ve Küresel Etkileri”, **Turkish Studies**, Vol. 10, No. 14, 2015, p. 579-596.
- ÖZDEMİR, Haluk, “Uluslararası İlişkilerde Güç: Çok Boyutlu Bir Değerlendirme”, **Ankara Üniversitesi SBF Dergisi**, Cilt. 63, Sayı. 3, 2008, s. 113-144.
- ÖZEN, Çınar, “Neogramşiyen Hegemonya Yaklaşımı Çerçevesinde Güç ve Global Finans: Pax Britannica’daki Büyük Dönüşüm”, **Uluslararası İlişkiler Dergisi**, Cilt. 2, Sayı. 8, 2005-2006, s. 3-31.
- ÖZTÜRK, Yasin, “Avrasya Birliği Projesi ve Türk Dış Politikasına Yansımaları”, **Çankırı Karatekin Üniversitesi Uluslararası Avrasya Strateji Dergisi**, Yıl. 2, Sayı. 2, s. 223-244.
- PEKCAN, Cemre, “Konfüçyüs Felsefesinin Dış Politikaya Etkisi Bağlamında 2003-2013 Yılları Arası Çin-ABD İlişkileri”, **Ankara Üniversitesi SBF Dergisi**, Cilt. 72, No. 4, 2017, s. 1127-1155.
- PEKCAN, Cemre, “Çin’in Kültürel Diplomasisinin “Çin Tehdidi” Algısının Kırılmasındaki Önemi”, **International Conference On Eurasian Economies, Kaposvar, Macaristan**, 2016, s. 212-219.
- PIRIMBAYEV, Cusup-GANIYEV, Cusus “Avrasya Ekonomik Topluluğu: Bir İktisadi İşbirliği Alternatifi”, **International Conference On Eurasian Economies**, 2010, s. 82-85.
- POPESCU, Nicu, “Eurasian Union: the Real, the Imaginary and the Likely”, **European Union Institute for Security Studies**, No. 132, 2014, p. 7-45.

- ROBINSON, William I., “Gramsci and Globalization: From Nation-State to Transnational Hegemony”, **Critical Review Of International Social and Political Philosophy**, Vol. 8, No. 4, 2005, p. 1-16.
- RÜŞEN, Selim, “Normatif Güç Bağlamında AB’nin Uluslararası Konumu Üzerine Tartışmalar”, **Sosyal Bilimler Dergisi**, Yıl. 5, Sayı. 23, 2018, s. 336-354.
- SAĞLAM, Zeliha, “Güç Kavramı ve Ortadoğu’da Değişen Dengeler Üzerinden Güç Okuması”, **İnsani ve Sosyal Araştırmalar Merkezi (İHH)**, 2014, s. 1-12.
- SANDIKLI, Atilla- KAYA, Erdem, “Barış Kavramına Teorik Yaklaşımlar ve Küresel Yönetişim”, **İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimleri Dergisi**, Yıl. 12, Sayı. 23, 2013, s. 59-79.
- SANDIKLI, Atilla, “Geleceğin Süper Gücü Çin”, **Bilge Strateji**, Cilt. 1, Sayı. 1, 2009, s. 40-50.
- SANDIKLI, Atilla-KAYA, Erdem “Uluslararası İlişkiler Teorileri ve Barış”, Ed: Atilla Sandıklı, **Teoriler Işığında Güvenlik, Savaş, Barış ve Çatışma Çözümleri**, BİLGESAM Yayınları, İstanbul 2012, s. 133-161.
- SASSOON, Anne Showstack, “Hegemonya, Mevzi Savaşı ve Politik Müdahale”, Der: Anne Showstack Sassoon, **Gramsci’ye Farklı Yaklaşımlar**, (Çev: Mustafa Kemal Coşkun ve diğerleri), Dipnot Yayınları, Ankara 2012, s. 97-120.
- SAYIN, Yusuf, “Konfüçyüs’ün Yeniden Keşfi ve Çin’in Dış Politikasında Dönüşüm”, **Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Sayı. 29, 2013, s. 224-237.
- SENDEROV, Valerii, “Neo-Eurasianism: Realities, Dangers, Prospects”, **Russian Politics & Law**, Vol. 47, No. 1, 2009, p. 24-46.
- SERDAR, İskender, “Neorealizm, Neoliberalizm, Konstruktivizm ve İngiliz Okulu Modellerinde Uluslararası Sistemsel Değişikliklere Bakış”, **The Journal Of Europe- Middle East Social Science Studies**, Vol. 1, No. 1, 2015, s. 14-38.

SERGUNIN, Alexander- KARABESHKIN, Leonid, “Understanding Russia’s Soft Power Strategy”, **Political Studies Association Politics**: 2015, Vol. 35, No. 3-4, 2015, p. 213-377.

SERIKKALIYEVA, Azhar, “Çin’in Tek Kuşak, Tek Yol Girişimi İle İlgili Son Gelişmeler”, **Ahmet Yesevi Üniversitesi Avrasya Araştırma Enstitüsü, Weekly Analysis**, No. 73, (21.06.2016-27.06.2016), s. 1-2.

SINCLAIR, Timothy J., “Uluslararası İlişkilerin Ötesinde: Robert W. Cox ve Dünya Düzenine Dair Yaklaşımlar”, **Dünya Düzenine Yaklaşımlar**, Robert W. Cox; Timothy J. Sinclair, (Çev Ed. Sezgi Durgun), Uluslararası İlişkiler Kütüphanesi, İstanbul 2016, s. 3-19.

SNIDAL, Duncan, “The Limits of Hegemonic Stability Theory”, **International Organization**, Vol. 39, No. 4, 1985, s. 579-614.

SOMUNCUOĞLU, Anar, “Avrasya Ekonomik Topluluğu: Rus Dış Politikasında Yeni Bir Atak”, **Staratejik Analiz**, Cilt. 2, Sayı. 15, 2001.

STRANGE, Susan, “The Persistent Myth of Lost Hegemony”, **International Organization**, Vol. 41, No. 4, 1987, s. 551-574.

SVETLICINII, Alexandr, “China’s Belt and Road Initiative and the Eurasian Economic Union: “Integrating the Integrations”, **Public Administration Issues**, Special Issue, 2018, p. 7-20.

ŞENER, Bülent, “Uluslararası İlişkilerde Hegemonya Olgusu ve ABD Hegemonyasının Siyasal ve Kültürel Kaynağı: “Amerikan İstisnacılığı” ya da “Açık/Kaçınılmaz Yazgı”, **The Journal of Academic Social Science Studies**, No. 26, 2014, s. 405-420.

TANRISEVER, Oktay F., “Güç”, Der: Atila Eralp, **Devlet ve Ötesi: Uluslararası İlişkilerde Temel Kavramlar**, İletişim Yayınları, İstanbul 2012, s. 53-72.

- TEKDAL, Veysel, “Dünya Düzeni ve Hegemonya: Neo-Gramşiyen Yaklaşımlar”, **Tarihsel Materyalizm ve Uluslararası İlişkiler**, (Ed. Faruk Yalvaç), İmge Kitapevi Yayınları, Ankara 2017, s. 215-248.
- TEKİR, Osman-DEMİR, Nesrin, “Çin’in Yeni İpek Yolu Girişimi ve Küresel Ekonomik ve Siyasal Sistemi Dengeleyebilme Olasılığı”, **Manisa Celal Bayar Üniversitesi İ.İ.B.F Yönetim ve Ekonomi**, Cilt. 26, Sayı. 1, 2019, s. 263-276.
- TELATAR, Gökhan, “Şangay İşbirliği Örgütü:21. Yüzyılın Bölgesel ve Küresel Çekim Merkezi”, **Geleceğin Süper Gücü Çin**, (Der. Atilla Sandıklı ve İlhan Güllü), Tasam Yayınları, İstanbul 2005, s. 163-219.
- TELLAL, Erel, “Zümrüdüanka: Rusya Federasyonu’nun Dış Politikası”, **Ankara Üniversitesi SBF Dergisi**, Cilt. 65, Sayı. 3, 2010, s. 181-236.
- TOLZ, Vera, “Conflicting “Homeland Myths” and Nation-State Building in Postcommunist Russia”, **Slavic Review**, Vol. 57, No. 2, p. 267-294.
- TORUN, Abdullah, “Bölgesel Hegemonyanın Bir Aracı Olarak Kolektif Güvenlik Antlaşması Örgütü”, **OAKA Dergisi**, Cilt. 9, Sayı. 19, 2015, s. 1-23.
- TÜYSÜZOĞLU, Göktürk, “Çok Kutupluluk Tartışmaları ve Karadeniz Havzası’nın Bölgesel Görünümü”, **Akademik İncelemeler Dergisi**, Cilt. 8, Sayı. 3, 2013, s. 241-273.
- TÜYSÜZOĞLU, Göktürk, “Rusya Dış Politikası’nın Etkin Silahı: Donmuş Çatışma Bölgeleri”, **Güvenlik Stratejileri**, Yıl. 13, Sayı. 26, 2017, s. 185-220.
- TÜYSÜZOĞLU, Göktürk, “Tek Kuşak, Tek Yol: Yeni Nesil Bir Hegemonya Girişimi”, II. Uluslararası Demokrasi Sempozyumu Emperyalizm, Hegemonya ve İstihbarat Faaliyetleri – Özet Kitapçığı, Giresun 2017, s. 22-23.
- YALÇIN, Hasan Basri, “Uluslararası Sistem ve İstikrar: Kavramsal Bir Değerlendirme”, **Akademik İncelemeler Dergisi**, Cilt. 10, Sayı. 1, 2015, s. 209-229.

- YALVAÇ, Faruk, “Devlet”, **Devlet ve Ötesi: Uluslararası İlişkilerde Temel Kavramlar**, (Der: Atilla Eralp), İletişim Yayınları, İstanbul 2012, s. 15-52.
- YARDIMCIOĞLU, Mahmut-KOÇARSLAN, Hüseyin “Çok Kutuplu Dünyaya Doğru: Şanghay İşbirliği Örgütü”, **Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İİBF Dergisi**, Cilt. 2, Sayı. 2, 2012, s. 163-174.
- YATAĞAN, Arda Görkem, “Sert Güç Unsurlarının Yumuşak Güç Aracı Olarak Etkileri”, **Kara Harp Okulu Bilim Dergisi**, Cilt. 28, Sayı. 2, 2018, s. 69-94.
- YESEVİ, Çağla Gül, “Orta Asya’da İşbirliği ve Bütünleşme: Kolektif Güvenlik Antlaşması Örgütü Örneği”, **İstanbul Kültür Üniversitesi, Küresel Eğilimler Serisi, Çalışma Kağıdı**, No. 4, s. 1-12.
- YILMAZ, Sait, “Uluslararası İlişkilerde Güç ve Güç Dengesinin Evrimi”, **Beykent Üniversitesi Stratejik Araştırmalar Dergisi**, Sayı.1, No. 1, 2008, s. 27-65.
- YILMAZ, Sait, “ABD Hegemonya Kurgusu”, **21. Yüzyıl Dergisi**, Sayı. 4, 2008, s. 45-66.
- YILMAZ, Sait, “Yumuşak Güç ve Evrimi”, **Turan Stratejik Araştırmalar Merkezi Dergisi**, Cilt. 3, Sayı. 12, 2011, s. 31-36.
- YILMAZ, Salih, “Yeni Avrasyacılık ve Rusya”, **Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırmaları Dergisi**, Sayı. 34, 2015, s. 111-120.
- YILMAZ, Serdar, “Asya’da Bir Ekonomik Gelişim Modeli: Avrasya Ekonomik Birliği”, **Elektronik Siyaset Bilimi Araştırmaları Dergisi**, Cilt. 8, Sayı. 1, 2017, s. 63-67.
- YİNG, Huang, “Enhancing Foreign Direct Investment in South Asia: Case of One Belt One Road and Asian Infrastructure Investment Bank”, (Ed. Sarah Siddiq Aneel), **Strengthening Peace and Cooperation in South Asia: Incentives and Constraints, Islamabad Policy Research Institute**, Islamabad 2017, p. 37-55
- YÜCEDAĞ, Ahmet, “Rusya Avrasyacılığı ve Kafkasya”, **SDAM RAPOR**, 2018, s. 1-40.

ZEYREK, Can, “Orta Asya’da Etkin Bölgesel Bütünleşme Çabaları: Şanghay İşbirliği Örgütü (ŞİO)”, **Ege Akademik Bakış**, Cilt. 10, Sayı. 3, 2010, s. 871-884.

ZHAO, Quansheng “Chinese Foreign Policy in the Post-Cold War Era.”, *World Affairs*, Vol. 159, No. 3, 1997, p. 114-129.

WALLERSTEIN, Immanuel, “Patterns and Perspectives of the Capitalist World-Economy”, **International Relations Theory: Realism, Pluralism, Globalism**, Paul R. Viotti and Mark V. Kauppi (Ed.), 1993, p. 501-512.

WALSH, J. Richard, “China and the New Geopolitics of the Central Asia”, **Asian Survey**, Vol. 33, No. 3, 1993, p. 272-284.

WEITZ, Richard, “The Shanghai Cooperation Organization The Primakov Vision and Central Asian Realities”, **The Fletcher Forum of World Affairs**, Vol. 31, 2007, s. 103-118.

WEISSMANN, Mikael, “Chinese Foreign Policy in a Global Perspective: A Responsible Reformer ‘Striving For Achievement’”, **JCIR**, Vol. 3, No. 1, 2015, p. 151-166.

WILSON, Jeanne L., “The Eurasian Economic Union and China’s Silk Road: Implications for The Russian–Chinese Relationship”, **European Politics and Society**, Vol. 17, No. 1, 2016, p. 113-132.

Tez

AĞCAN, Muhammed Ali, “Uluslararası İlişkiler Düşüncesinde İnsan ve Sosyo-Politik Topluluk Sorunu: Eleştirel Teori ve Immanuel Kant”, **Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Siyaset Bölümü ve Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, Doktora Tezi**, İstanbul 2011.

AKHUNDOVA, Jale, “Rusya’nın Hegemonya Arayışında Yumuşak Güç Politikaları”, **Polis Akademisi Güvenlik Bilimleri Enstitüsü Uluslararası Güvenlik Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi**, Ankara 2014.

AKOĞUZ, Nurettin Oğuzhan, “Uluslararası İlişkilerde Hegemonya, Yumuşak Güç, Algı Yönetimi: Amerika Birleşik Devletleri Örneği”, **Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi**, Isparta 2018.

AKSU, Zehra, “Avrasya’da Yeni Stratejik Gelişmeler ve Bölgesel Bütünleşme Çabaları: Şanghay İşbirliği Örgütü”, **Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Ana Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi**, Kahramanmaraş 2018.

AKZEYBEK, Ramazan, “Çin Halk Cumhuriyeti’nin Dış Politikasında Yumuşak Güç Uygulamaları: Afrika Örneği”, **Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi**, Ankara 2018, s. 74.

ARAS, Harun, “Türk ve Rus Dış Politikalarında Liderlik Olgusu: Recep Tayyip Erdoğan-Vladimir Putin Karşılaştırması”, **Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi**, Çanakkale 2015.

ARSLANTAŞ, Emre, “Türkiye’nin Hegemonik Güç ile İlişkisi: ABD ve ÇHC’nin Karşılaştırılması”, **Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi**, Konya 2018.

AVAL, Burhanettin Selçuk, “Saddam Hüseyin ve Bin Ladin’in Ele Geçirilmesinin Uluslararası Kamuoyuna Sunumunun Hegemonya Kavramı Kapsamında Karşılaştırılması”, **Atılım Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi**, Ankara 2012.

AVCI, Salim, “Rusya’nın Dış Politikasında Emperyalizme Dönüş: Gürcistan, Ukrayna ve Suriye Krizi Örnekleri”, **Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi**, Ankara 2016.

AYAS, Zeynep, “Putin Dönemi Güney Kafkasya’da Avrasyacılık Uygulamaları ve Abhazy Örneği”, **Harp Akademileri Stratejik Araştırmalar Enstitüsü**

Strateji ve Stratejik Araştırmalar Ana Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2015.

AYDIN, Nesibe, “Vladimir Putin Dönemi Rus Dış Politikası Kimlik Arayışı”, **Yalova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Yalova 2018.**

AYDIN, Figen, “Kuşak ve Yol Projesinin Ekonomi Politikası ve Türkistan”, **Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası Ticaret Ana Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Ankara 2018.**

BALCI, Ahmet, “Rus Kimliği ve Dış Politika Üzerindeki Etkileri”, **Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Ana Bilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, Kırıkkale 2008.**

BAŞARAN, Muhammet Ali, “Çin Halk Cumhuriyeti’nin İran’a Yönelik Dış Politikası”, **Kadir Has Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler ve Küreselleşme Bölümü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2009,**

BEDİRHANOĞLU, Gamze Nazan, “Uluslararası Ekonomik Örgütlerin Amerikan Hegemonyasındaki Rollerini”, **Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Ankara 2006.**

BOZDUMAN, Elif Tuğçe, “Türkiye ve Şanghay İşbirliği Örgütü Üyeleri’nin Küresel Rekabet Yapısı: Karşılaştırmalı Analiz”, **Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, Uşak 2018.**

CERİT, Hediye, “Uluslararası Örgütlerin Devletlerin Dış Politikalarına Etkisi: Çin ve Dünya Ticaret Örgütü”, **Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Aydın 2015.**

COŞKUN, Sefa, “Avrupa Birliği ve Şanghay İşbirliği Analizi Çerçevesinde Türkiye”, **Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Ana Bilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, Kütahya, 2018.**

ÇAKIR, Sadi, “Şanghay İşbirliği Örgütü ve Küresel Güç Mücadelesine Etkisi”, **Genelkurmay Başkanlığı Harp Akademileri Komutanlığı Stratejik Araştırmalar Enstitüsü Strateji Ve Stratejik Araştırmalar Ana Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi**, İstanbul 2010.

ÇAM, Fatih, “Amerika Birleşik Devletleri’nin Ortadoğu’da Oluşturduğu Asimetrik Hegemonya: 1990-2010”, **Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi**, Çanakkale 2016.

ÇOLAK, Ufuk, “11 Eylül Sonrası ABD’nin Orta Asya Politikası”, **Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Ana Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi**, Bolu 2009.

DENKEL, Çisem, “Yeltsin Sonrası Dönem Putin’in Siyasal Pazarlama Çalışmaları (2000-2008 Dönemi)”, **Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi**, Edirne 2018.

DİVARCI, Burak, “Yeni-İşlevselcilik ve Güvenlik Topluluğu Teorileri Işığında Şangay İş Birliği Örgütü”, **Harp Akademileri Stratejik Araştırmalar Enstitüsü Strateji ve Stratejik Araştırmalar Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi**, İstanbul 2013.

EKEN, Cumhur, “Rusya’nın Batı’yla İlişkilerine Etki Eden İçsel Faktörler: Putin Dönemi (2000-2008)”, **Harp Akademileri Stratejik Araştırmalar Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Ana Bilim Dalı Doktora Tezi**, İstanbul 2015.

EKİN, Cengiz, “Uluslararası Hegemonyanın Sürdürülmesinde Deniz Alanındaki Görünümler”, **Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, Doktora Tezi**, Ankara 2011.

EMBEL, Ersin, “Hegemonya ve Meşruiyet Kavramları Çerçevesinde Amerikan Müdahaleciliği: Kore ve Kosova Örnekleri”, **Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi**, Ankara 2004.

ERÇANDIRLI, Yelda, “Uluslararası Politikada Güç ve Güce İlişkin Alternatif Stratejiler”, **Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi**, Kırıkkale 2009.

ERDOĞAN, Erkin, “Neoliberal Hegemonyaya Karşı Gelişen Sosyal Hareketler ve Dünya Sosyal Forumu”, **İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi**, İstanbul 2011.

ERDOĞAN, Neşe Uygun, “Yeni Uluslararası Sistem ve Değişen Dengeler Bağlamında Rusya Çin Yakınlaşması”, **Abant İzzet Baysal Üniversite Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası ilişkiler Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi**, Bolu 2010.

ERŞEN, Emre, “Sovyet Sonrası Rus Avrasyacılığı ve Rusya-Türkiye İlişkileri Üzerindeki Etkileri”, **Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, Doktora Tezi**, İstanbul 2009.

GAZİGİL, Orhan, “Avrasya Bölgesinde Rusya Federasyonu Öncülüğünde Kurulan Uluslararası Örgütler”, **Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı Uzmanlık Tezi**, Ankara 2012.

GÖZÜKIZIL, Cenk Osman, “Çin Halk Cumhuriyeti Ekonomi Politikalarının Dış Siyasetine Yansımaları”, **İstanbul Yeniüzyıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Ana Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi**, İstanbul 2016.

GÖZÜM, Hande, “Uluslararası Halkla İlişkiler ve Kamu Diplomasisi: Soğuk Savaş Döneminde Türkiye-Amerika Birleşik Devletleri İlişkileri Örneği”, **Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Halkla İlişkiler ve Tanıtım Anabilim Dalı, Doktora Tezi**, Ankara 2018.

GÜLER, Rıza, “Güvenlik Odaklı Stratejik İletişim: Tarihsel Karşılaştırmalı Bir Analiz”, **Kara Harp Okulu Savunma Bilimleri Enstitüsü Güvenlik Bilimleri Ana Bilim Dalı, Doktora Tezi**, Ankara 2015.

GÜNEY, Ferhat, “Gramsci’nin Siyaset Teorisi”, **Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Yönetimi Ana Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi**, Antalya 2013.

GÜRDAL, Elif, “Orta Asya’nın Amerikan Hegemonyasına Eklemlenmesi ve Bu Süreçte ABD’nin Enerji Politikaları”, **Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi**, Bolu 2014.

GÜVEN, Esin, “Rusya Federasyonu’nun Yumuşak Güç Geliştirme Gayretleri ve Çevresel Politikalarına Etkisi”, **Beykent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi**, İstanbul 2012.

GÜVEN, Ferit, “Küresel Bir Güç Olarak Çin’in Yükselişi”, **Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Ana Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi**, Ankara 2006.

İNCE, Niyazi, “Uluslararası Sistemde Sert, Ekonomik ve Yumuşak Güç Kullanımının Kriz Dönemlerinde İthalat ve İhracata Etkileri: Türkiye Örneği”, **Haliç Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi**, İstanbul 2014.

KARAGÖZ, Betül, “Mutlakiyetçi Devletten Hukuk Devletine, Hukuk Devletinden Dünya Sistemine: Sivil Uygarlığın Kurumsallaşma Süreci”, **Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Anabilim Dalı, Doktora Tezi**, Ankara 2008.

KARİMİ, Khadija, “Çin’in Orta Asya’da Ekonomik Diplomasisi: Yeni İpek Yolu Projesi”, **İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Politikası Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi**, İstanbul 2018.

KEMAHLI, Funda, “Türkiye’de 1980 Sonrası Hegemonya ve Siyasal Mücadelede CHP”, **Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Yönetimi Ana Bilim Dalı, Doktora Tezi**, Antalya 2012.

KESKİN, Cihan, “Soğuk Savaş Sonrası Dönemde Rusya’nın Güvenlik Politikaları Bunun ABD-AB ve Türkiye’ye Etkisi”, **Kadir Has Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler ve Küreselleşme Bölümü, Yüksek Lisans Tezi**, İstanbul 2009.

KEYKAVOSİİRANAGH, Sahar, “Yumuşak Güç Enstrümanı Olarak Kültürel Hegemonya”, **İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi**, İstanbul 2015.

OKUR, Mehmet Akif, “Hegemonya ve İmparatorluk Tartışmaları Bağlamında Irak Savaşı’nın Politikası”, **Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Ana Bilim Dalı, Doktora Tezi**, Ankara 2008.

ÖZCAN, İpek, “Çin Halk Cumhuriyeti’nin Dış Politikasında Orta Asya Faktörü: Soğuk Savaş’ın Sonundan- Hu Jintao Döneminin Sonuna Kadar (1988-2012)”, **Atılım Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi**, Ankara 2014.

ÖZDEMİR, Mehmet Gökhan, “Avrasya Birliği’nin Türkiye İçin Alternatif Bir Entegrasyon Olabilirliğinin Etüdü”, **Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Ana Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi**, Kırıkkale 2015.

ÖZTÜRK, Zafer, “Hegemonik İstikrar Teorisi Çerçevesinde Dünya Ekonomisinin Yeniden Şekillendirilmesi ve Türkiye’nin Bu Süreçteki Yeri ve Katkısı”, **Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Anabilim Dalı, Doktora Tezi**, İstanbul 2011.

PALAZ, Mehmet, “Amerika Birleşik Devletleri Hegemonyasının Bölgesel Dayanakları: Kosova ve Irak Kuzeyi Örnekleri”, **Kara Harp Okulu Savunma Bilimleri Enstitüsü Güvenlik Bilimleri Ana Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi**, Ankara 2012.

PUREVSUREN, Nyambayar, “Orta Asya Coğrafyasında Çin ve Rusya Arasında İşbirliği ve Rekabet Potansiyeli”, **Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi**, Eskişehir 2016.

SAĞLAM, Mühdan, “Küreselleşme, Enerji ve Dış Politika: Rusya’da Devletin Dönüşümü ve Gazprom”, **Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi**, Ankara 2013.

SARAÇ, Esmе, “Rus Dış Politikasını Şekillendiren Temel Dinamikler Çerçevesinde Rusya Federasyonunu- Orta Asya Türk Cumhuriyetleri (Türkistan) İlişkileri (19911999)”, **Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi**, Isparta 2008.

SERTEL, Uygur Mustafa, “Türk Dış Politikasında Çin Halk Cumhuriyeti İle İşbirliği Olanaklarının Analizi”, **Atılım Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Anabilim, Dalı Yüksek Lisans Tezi**, Ankara 2008.

SHANG, Congcong, “‘Bir Kuşak Bir Yol’ Projesi İle Türkiye”, **Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Ana Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi**, Ankara 2017.

SİLİNİR, Murat, “ABD Gücünün Geleceği”, **Atılım Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi**, Ankara 2007.

ŞAHİN, Seval, “Rusya’nın Yeni-Avrasyacılık İdeolojisi Bağlamında Türk Dış Politikası”, **Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi**, Muğla 2018.

TAKAR, Meram, “Rusya’nın Avrasyacılık Yaklaşımında Orta Asya Ülkelerinin Yeri ve Önemi”, **Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Ana Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi**, Kahramanmaraş 2018.

TATLI, Uğur, “Yumuşak Güç Çerçevesinde Rusya Federasyonu Dış Politika Konseptleri ve Pratikleri”, **TOBB Ekonomi ve Teknoloji Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Ana Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi**, Ankara 2018.

TELATAR, Gökhan, “11 Eylül Sonrası Amerikan Dış Politikasında Hegemonyanın Yeniden İnşası”, **Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, Doktora Tezi**, Ankara 2011.

TURAN, Selman, “Küresel Güçlerin ve Çok Uluslu Şirketlerin Avrasya Politikası ve Avrasya Enerjilerine Yatırım Stratejileri ile Türkiye’nin Avrasya Politikası ve Avrasya Enerjilerine Yatırım Stratejileri”, **Haliç Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi**, İstanbul 2014.

TÜYSÜZOĞLU, Göktürk, “Karadeniz Havzasında Rekabet Analizi; İşbirliği Söylemlerinin Bölgesel Çatışma Beklentilerine Yansıması”, **İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, Doktora Tezi**, İstanbul 2012.

USMANOVA, Janna, “Rusya Federasyonu’nun Orta Asya Politikası (1991–2006)”, **Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi**, Ankara 2008.

ÜNAL, Gürhan “Putin Dönemi Rus Dış Politikasında Batı’ya Karşı “Yumuşak Dengeleme” Arayışları”, **Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi**, Eskişehir 2016.

YARMOLENKA, İhar, “11 Eylül Sonrasında Askeri Alanda ABD Hegemonyası ve Türkiye’nin Rolü”, **Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi**, İzmir 2014.

YDYRYS, Kanat, “Rusya Federasyonu’nun “Yakın Çevre” Politikası ve Orta Asya Güvenliği Üzerindeki Etkileri”, **Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi**, Ankara 2012.

YILDIRIM, Sevilay, “Rusya'nın Avrasya Politikasında Yumuşak Güç: İmkânlar ve Sınırlar”, **T.C. Başbakanlık Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı, Uzmanlık Tezi**, Ankara 2014.

ZENGİN, Irmak, “Küresel İklim Değişikliği Rejiminin Oluşturulmasında Hegemonik Güçlerin Önemi”, **Beykent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi**, İstanbul, 2015.

Elektronik Kaynaklar

<http://tr.russia.edu.ru/russia/president/50/>

<http://www.mfa.gov.tr/rusya-siyasi-gorunumu.tr.mfa>

<http://uik.blogcu.com/orta-asya-da-cin-etkinligi-ve-kuresel-oyun/6692445>

<http://www.nitso.org.tr/images/stories/ihracatci/cin.pdf>

<http://www.bilgesam.org/yazar/38/-yrd--doc--dr--emine-akcadag-alagoz/>

<https://www.aa.com.tr/tr/analiz/cin-in-kuresel-acilimlarinda-dusunce-kuruluslarinin-etkisi/1463406>

<https://www.dunyabulteni.net/haber-analiz/cin-siyasetinde-yeni-normalve-xi-jinpingin-yukselen-otoritesi-h382976.html>

<http://ortadogudan.com/makaleler/106/cin-in-dunyaya-acilma-girisimi-bir-kusak-bir-yol/#>

<https://www.dw.com/tr/%C5%9Fi-cinping-ve-%C3%A7in-r%C3%BCyas%C4%B1/a-43693511>

<http://www.mfa.gov.tr/sanghay-isbirligi-orgutu.tr.mfa>

<http://www.aljazeera.com.tr/gorus/bolgesel-bir-hegemonya-girisimi-avrasya-ekonomik-birligi>

<http://www.eaeunion.org/#about-info>

<http://www.eaeunion.org/?lang=en#about-countries>

<http://ekoavrasya.net/Duyuru.aspx?did=181&lang=TR>

<http://www.kamudiplomasisi.org/pdf/abdkdstratejisi.pdf>

<http://www.eaeunion.org/#about-history>

https://tr.sputniknews.com/trend/avrasya_ekonomik_birligi/

<http://www.eaeunion.org/#about-administration>

<https://www.rtib.org/cms-uploads/aeb-2018-1.pdf>

<http://www.cinhh.com/ipek-yolu-ekonomik-kusagi-21-yuzyil-deniz-ipek-yolu-girisimini-gerceklestirmenin-zorluklari-2/>

file:///C:/Users/CASPERPC/Downloads/ULUSLARARASI_DEMOKRASI_SEMPO_ZYUMU_EMPERY.pdf

<https://eng.yidaiyilu.gov.cn/zchj/qwfb/86739.htm>

http://www.tasam.org/Files/Icerik/File/TEK_KU%C5%9EAK_TEK_YOL_%C4%B0NS%C4%B0YAT%C4%B0F%C4%B0_BA%C4%9ELAMINDA_T%C3%9CRK%C4%B0YE_pdf_f0c7c547-5f7e-4287-9df3-4afb00659483.pdf

<http://iktibasdergisi.com/2018/01/12/bir-kusak-bir-yol-projesi-nedir-projeye-dahil-olan-65-ulke-hangileri/>

https://www.itohaber.com/haber/dunya/206176/kuresel_ticarete_modern_ipek_yolu.html

<https://eng.yidaiyilu.gov.cn/qwyw/rdxw/88273.htm>

<https://ankasam.org/bir-kusak-bir-yolun-jeopolitik-stratejik-hedefleri/>

<https://www.aa.com.tr/tr/analiz-haber/-kusak-ve-yol-projesi-cin-in-yeni-vizyonu-ve-turkiye/960778>

<http://turkish.china.com/news/china/543/20150328/329221.html>

<https://ankasam.org/ipek-yolu-projesinde-turkiyenin-yeri-ve-onemi/>

<http://istanbul.china-consulate.org/tur/xwdt/t1258666.htm>

http://english.gov.cn/news/top_news/2015/04/20/content_281475092566326.htm

<https://www.aa.com.tr/tr/analiz-haber/ipek-yolu-cin-in-kuresel-kalkinma-perspektifi/818595>

<http://politikaakademisi.org/2017/12/23/yeni-ipek-yolu-projesi-nedir/>

<https://tusiad.org/tr/tum/item/8407-cin-ipek-yolu-ekonomik-kemer-projesi-bilgi-notu---2>

<http://slaciner.blogspot.com/2010/09/etkinligi-sorgulanan-bir-orgut-olarak.html>

http://www.tasam.org/tr-TR/Icerik/26764/kgaonun_kolektif_guvenlik_sistemi

<https://en.odkb-csto.org/25years/>

<https://tr.sputniknews.com/infografik/201611011025584074-KGAO-Rusya/>

<http://www.cinh.com/ipek-yolu-ekonomik-kusagi-21-yuzyil-deniz-ipek-yolu-girisimini-gerceklestirmenin-zorluklari-2/>

<https://avim.org.tr/tr/Bulten/PUTIN-AVRASYA-EKONOMIK-BIRLIGI-ILE-IPEK-YOLUNU-BIRLESTIRELIM>

http://ircongress.org/wp-content/uploads/PolIR2018_Proceedings.pdf

<https://www.mepanews.com/dogu-turkistan-tarihinin-ozeti-ve-cin-iscali-8917h.htm>

<http://greater-europe.org/archives/4135>

<https://thediplomat.com/2018/11/can-russia-and-china-synergize-the-eurasian-economic-union-and-the-belt-and-road-initiative>

<https://www.beltandroad.news/2019/04/27/connecting-bri-with-eurasian-economic-union-is-strategic-choice-of-china-russia/>

<https://www.aa.com.tr/tr/dunya/iran-cumhurbaskani-ruhani-kuzey-guney-koridoru-hint-okyanusu-ile-karadenizi-baglayacak/1348459>

<https://www.aa.com.tr/tr/analiz/bati-asyada-kuresel-rekabetin-odaklandigi-topraklar-belucistan/1479861>

<https://www.ticaret.gov.tr/blog/ulkelerden-ticari-haberler/iran/uluslararasi-kuzey-guney-tasimacilik-koridoru>

<https://www.aa.com.tr/tr/dunya/iran-cumhurbaskani-ruhani-kuzey-guney-koridoru-hint-okyanusu-ile-karadenizi-baglayacak/1348459>

<https://www.aa.com.tr/tr/dunya/iran-cumhurbaskani-ruhani-kuzey-guney-koridoru-hint-okyanusu-ile-karadenizi-baglayacak/1348459>

<https://www.ticaret.gov.tr/blog/ulkelerden-ticari-haberler/iran/uluslararasi-kuzey-guney-tasimacilik-koridoru>

ÖZGEÇMİŞ

Ceren HAKYEMEZ, 1993 yılında Giresun/Merkez’de doğdu. İlköğrenimini Atatürk İlköğretim Okulu (Erdek/Balıkesir) ve Dörtçelik İlkokulu’nda (Bursa), orta öğrenimi Giresun Lisesi’nde tamamladı. 2012 yılında Giresun Üniversitesi İİBF Uluslararası İlişkiler Bölümü’nde başladığı yükseköğrenimi 2016 yılında tamamlayarak mezun oldu ve yine aynı yıl Giresun Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı’nda Yüksek Lisans öğrenimine başladı.

